

Ohrožení Evropy terorismem z oblasti Blízkého východu a severní Afriky

Bc. Ondřej Smíšek

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ondřej Smíšek**
Osobní číslo: **A15385**
Studijní program: **N3902 Inženýrská informatika**
Studijní obor: **Bezpečnostní technologie, systémy a management**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Ohrožení Evropy terorismem z oblasti Blízkého východu a severní Afriky**

Téma anglicky: **The Terrorism Threat to Europe from the Middle East and North Africa**

Zásady pro vypracování:

1. Provedte literární rešerši dané problematiky.
2. Uvedte nezbytnou terminologii.
3. Popište zkoumané oblasti a jejich historický vývoj.
4. Specifikujte rozdíly těchto oblastí oproti Evropě.
5. Rozeberte zkoumané oblasti z pohledu bezpečnosti.
6. Rozeberte vliv těchto oblastí na Evropu.
7. Stanovte bezpečnostní doporučení pro Evropu na základě zjištěných informací.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

1. MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Vyd. první. Praha: Academia, 2015. 349 s. Orient; sv. 23. ISBN 978-80-200-2474-9.
2. BERÁNEK, Ondřej, ed. Arabské revoluce: demokratické výzvy, politický islám a geopolitické dopady. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013. 301 s. XXI. století; sv. 28. ISBN 978-80-200-2298-1.
3. GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2001. 215 s. ISBN 80-246-0370-5.
4. CARDINI, Franco. Chalífa a západ: kořeny terorismu a pokrytectví Západu. Překlad Jitka Špačková a Tereza Siegllová. Vyd. první. Praha: Vyšehrad, 2016. 168 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-632-1.
5. LAURENS, Henry. Arabský Orient za časů Ameriky: od války v Zálivu k válce v Iráku. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013. 374 s. XXI. století; sv. 27. ISBN 978-80-200-2246-2.
6. DAHRENDORF, Ralf. Od pádu Zdi k válce v Iráku: nový začátek dějin. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-842-6.

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Dora Lapková

Ústav bezpečnostního inženýrství

Datum zadání diplomové práce:

8. prosince 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

28. května 2018

Ve Zlíně dne 8. prosince 2017

doc. Mgr. Milan Adámek, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Vojtěch Křesálek, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Předložená práce se zabývá možným ohrožením Evropy terorismem z oblasti Blízkého východu a severní Afriky. V teoretické části práce je nejprve vymezena oblast zájmu, která bude podrobena zkoumání a nezbytné pojmosloví. Poté je představena historie zkoumané oblasti a rozebrány rozdíly, které oblast vykazuje proti Evropě. V praktické části práce jsou rozebrány potenciální hrozby a jednotlivé státy zájmové oblasti jsou podrobeny bezpečnostnímu zhodnocení. Závěrem jsou v práci navržena možná řešení, která by vedla ke zmírnění napětí mezi oblastí zájmu a evropským kontinentem.

Klíčová slova: terorismus, islamismus, Evropa, Blízký východ, severní Afrika

ABSTRACT

The proposed thesis deals with some potential terrorism thread of Europe from Middle East and Northern Africa. Firstly in the theoretical part of thesis is defined an area of interest. Some necessary terminology is clarified after that. The next part describes a brief history of the area. There are also differences between the area and Europe which the thesis have to explain. The practical part of thesis specifies threads. Every state in the area is subjected to security analysis. Finally there are some recommendations which should lead to mitigation of tension between the area and Europe.

Keywords: terrorism, Islamism, Europe, Middle East, Northern Africa

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce Ing. Doře Lapkové, Ph.D. Dále děkuji za konzultace Mgr. Jakubu Čihákovi.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a elektronická verze nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ondřej Smíšek

Ohrožení Evropy terorismem z oblasti Blízkého východu a severní Afriky

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl jsem seznámen s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užit své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně, dne 24. 5. 2018

.....
podpis diplomanta

OBSAH

ÚVOD	8
PŘEPISY AZBUKY A ARABSKÉHO PÍSMÁ	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VYMEZENÍ ZKOUMANÉ OBLASTI	13
1.1 ŠIRŠÍ BLÍZKÝ VÝCHOD	13
1.2 ARABSKÝ SVĚT	14
1.3 MAGREB.....	15
1.4 STŘEDNÍ VÝCHOD.....	16
1.4.1 Kavkaz.....	17
1.4.2 Blízký východ	18
1.4.2.1 Levanta, Mašrek, Orient	18
1.4.2.2 Palestina, Kanaán.....	19
1.4.2.3 Úrodný půlměsíc.....	20
1.4.3 Arábie.....	21
1.4.4 Perský záliv	21
1.5 OBLAST ZÁJMU.....	22
2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	24
2.1 TERORISMUS	24
2.2 ASYMETRICKÁ VÁLKA.....	26
2.3 HYBRIDNÍ VÁLKA	27
2.4 ZÁSTUPNÁ VÁLKA	27
2.5 OBČANSKÁ VÁLKA	28
2.6 EXTREMISMUS.....	29
2.7 FUNDAMENTALISMUS.....	29
3 POPIS A HISTORICKÝ VÝVOJ ZKOUMANÉ OBLASTI, ROZDÍLY PROTI EVROPĚ	31
3.1 BLÍZKÝ VÝCHOD OD NEJSTARŠÍCH DOB DO PŘÍCHODU ISLÁMU.....	31
3.2 SEVERNÍ AFRIKA OD NEJSTARŠÍCH DOB DO PŘÍCHODU ISLÁMU	34
3.3 ŽIVOT NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ A V SEVERNÍ AFRICE VE STAROVĚKÉ DOBĚ	36
3.4 ÚSVIT ISLÁMU	37
3.4.1 Korán.....	38
3.4.2 Povinnosti vůči Bohu	39
3.4.3 Vztah člověka k člověku	42
3.4.4 Rozmach chalífátu.....	47

3.5	SULTANÁT.....	50
3.6	EVROPSKÝ KOLONIALISMUS.....	52
3.7	POČÁTEK ARABSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU.....	55
3.8	DEKOLONIZACE.....	59
3.9	SHRNUTÍ ZJIŠTĚNÝCH ROZDÍLŮ PROTI EVROPĚ.....	61
4	BEZPEČNOSTNÍ SITUACE ZKOUMANÉ OBLASTI A JEJÍ VLIV NA EVROPU	63
4.1	SOUČASNÁ SITUACE V EVROPĚ	63
4.2	HLAVNÍ PROBLÉMY BEZPEČNOSTI	64
4.3	SITUACE V JEDNOTLIVÝCH STÁTECH	72
4.3.1	Stanovení metody pro zhodnocení situace	72
4.3.2	Vyhodnocení bezpečnostní situace	76
5	DOPORUČENÍ PRO EVROPU	77
	ZÁVĚR	79
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	80
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	88
	SEZNAM OBRÁZKŮ	89
	SEZNAM TABULEK.....	91

ÚVOD

Na počátku dramatických změn v oblasti Blízkého východu a severní Afriky stály v roce 2011 události označované jako „arabské jaro“. Manifestace, které chtěly původně upozornit místní vládnoucí kruhy na nelichotivý stav hospodářství, společnosti, politické kultury, ba dokonce vlastní identity, se postupně, za podpory cizích vlád či různých militantních skupin, zvrhly v ozbrojené střety, etnické čistky, pády režimů a několik občanských válek. V Evropě byl v následujících letech patrný vzestup nábožensky motivovaného terorismu, přičemž nikdo nepochyboval o tom, že šlo o důsledek blízkovýchodního rozvratu. Na území starého kontinentu se v roce 2015 nacházel přes milion uprchlíků z těchto oblastí. Muslimská ghetta a *no-go* zóny nacházející se především v bohatých západoevropských velkoměstech, se vymlkla kontrole. Na druhé straně „barikády“ pak sílil pravicový extremismus, xenofobie a populismus, jejichž společným jmenovatelem bylo hlásání rychlých zaručených řešení. Vývoz euroamerické svobody a demokracie selhal. Mnoho států v blízkovýchodní oblasti zůstává rozvrácených a další vyhlídky nejsou vůbec radostné.

Zájmová oblast je kvůli své poloze zdrojem napětí, válek, migrace a asimilace po tisíce let. Na jejím území se zrodily první velké říše – je kolébkou lidské civilizace, vzdělanosti, kultury a tří největších monoteistických náboženství. Je zcela nemožné, aby zde někdy zavládl klid v takové podobě, na který jsou zvyklí např. Evropané po skončení 2. sv. války. Západní elity dnes přemítají, jak vymýtit terorismus, ale málo se podle všeho zamýšlí nad tím, jak je možné, že jejich údajně univerzální hodnoty teroristé k smrti nenávidí, kde se vlastně tito lidé berou, kdo jejich aktivity financuje a proč mezi nimi bojuje nemalé množství evropských a amerických občanů. „Vítězoslavný“ pád Islámského státu (*al-dawla al-islāmīya*), jenž se zformoval z velké části z bývalých členů bezpečnostních sborů a tajných služeb dekonstruovaného husajnovského Iráku, ukázal myšlenkovou a morální nejednotnost evropských mocností, včetně jejich strategického partnera – Spojených států amerických. Vždyť při efektivním nasazení své technické, vojenské a logistické převahy, by západ zlikvidoval jakkoli fanatické nepřátele, disponující – jako i v tomto případě – pouze konvenčními zbraněmi, během nejdéle několika měsíců. Především by však rozmach takové deviantní organizace vůbec nemusel dopustit.

Některá massmédiá a různí populisté a extrémisté se snaží programově vyvolávat dojem, že je Evropa vystavena největšímu ohrožení od dob 2. sv. války. Podle těch nejčernějších představ nastává konec „křesťanské“ a „tradiční“ Evropy a propuká předem prohraná

válka o přežití „západního“ člověka. Této rétorice je třeba se postavit kritickým myšlením, zdravým rozumem a především s respektem k tomu, co se dnes kolem vlastně děje, neboť – a to, zdá se, mnoho lidí nevidí, nebo nechce vidět – je zjevné, že příčiny této situace jsou hluboké a dlouhodobé a tolik skloňované „arabské jaro“ bylo pouze katalyzátorem negativních nálad v blízkovýchodním prostoru.

Předložená diplomová práce chce nejprve vůbec definovat oblast zájmu a místní problémy zasadit do historického kontextu, který je k pochopení současné situace nezbytný. V první části práce budou vysvětleny i některé základní pojmy. Např. již samotné sousloví „Blízký východ“ ze své podstaty vychází z eurocentrického, nutně zkresleného pohledu a existuje bezpočet výkladů, které oblasti a státy vlastně zahrnuje. Nakonec i „arabské jaro“ obsahuje již ve svém názvu paradox evropského ročního období, které Arabové vůbec neznají¹.

Jak se autor diplomové práce bude snažit ukázat, na zkoumanou oblast nelze nazírat – a už vůbec ne hodnotit ji – západní optikou. Termíny, které se v euroamerickém diskurzu běžně používají, např. středověk, reformace, sekularismus, stát, národ, kapitalismus, demokracie, individualismus či osobní svoboda, mají na Blízkém východě posunutý, jinak zažitý a prožívaný, případně zcela nepochopený význam. Čas zde plynul a dále plyne po jiné ose a historická zkušenost místního obyvatelstva je s tou západní nekompatibilní. Někteří evropští a američtí intelektuálové či politici říkají, že tato oblast je vlastně zaostalá a povinností euroamerické civilizace je zavést zde „svobodu“ a „demokracii“ západního stříhu. Kromě nebezpečné absence pokory to jen potvrzuje potřebu znovu a znovu vysvětlovat, že jiné se nerovná horší, a že takové myšlenky lze možná uplatňovat kontinentálně, nikoli však globálně.

V další části práce bude porovnáván sociálně-politický vývoj v oblasti zájmu. Odtud vyplynou již konkrétní problémy, které ohrožují evropskou bezpečnost. Blízkovýchodní oblast totiž paralyzuje množství fenoménů, jež na první pohled s ohrožením terorismem nesouvisí, ale v případě dlouhodobého neřešení k němu mohou snadno vést – počínaje přelidněním, nedostatkem vody a zemědělské půdy, drancováním přírodních zdrojů (zejm. petrolejářským průmyslem), nezaměstnaností, korupcí, klientismem, zanedbaným školstvím, přes

¹ V arabském politickém diskurzu je např. oblíbené slovo „obroda“ (*al-ištirākī*).

potlačování menšin, lidských a občanských práv, cenzuru, moc armády a autoritářské tendence vládních kruhů, po skutečnost, že některé zde evropskými mocnostmi uměle vytyčené státy nekorespondují s etnicko-konfesijním rozložením jejich obyvatelstva. V neposlední řadě jsou problémem samozřejmě faktory, které jsou v západních médiích zejména akcentovány, tedy konflikt tří největších abrahámovských náboženství, islám jako nábožensko-politický fenomén, třecí plochy hlavních muslimských větví, sektářství, etnické konflikty, působení extremistických skupin a nacionalistické či panarabské snahy.

Procesy, které se spustily či akcelerovaly po roce 2011, dosud neskončily a často je jejich řešení zcela v nedohlednu. Sektářské konflikty nezmizí do té doby, než bude utnuta jejich přeshraniční podpora, svět nezačne účinně eliminovat a trestat do nich zapojené zločince a nespustí se účinný dialog o tom, jaké hodnoty jsou dané oblasti vlastní. Je pravděpodobné, že dozvuky „arabského jara“ budou blízkovýchodní oblastí rezonovat ještě po desítky let. Angažmá Evropy v této situaci lze obecně hodnotit jako neúspěšné.

Poslední část práce se pokusí zjištěné skutečnosti zhodnotit a nabídnout doporučení, která by měla vést ke zlepšení bezpečnostní situace a snížit napětí, jež panuje mezi starým kontinentem a zájmovou oblastí. Vzhledem k mocenským tlakům, které jsou ve hře, zbrojařské a naftařské lobby, různým formám kupování vlivu, či přetrvávajícímu eurocentrickému a „postkoloniálnímu“ myšlenkovému rámci, je autor k vývoji v této věci skeptický. Jednou z mála lidských přirozeností, která se nachází napříč všemi kulturami, je totiž pohlížet na neznámé či jiné s krajní nedůvěrou, případně to preventivně rovnou zničit.

PŘEPISY AZBUKY A ARABSKÉHO PÍSMÁ

Transkripce azbuky do latinky je provedena dle obecně platných pravidel. [1] Většina hlásek v azbuce má odpovídající protějšek v češtině, výjimku tvoří písmena ш (šč), ь (tvrdý znak), ь (měkký znak), э (e), я (ja), ё (jo), ю (ju). U osobních jmen a zeměpisných pojmenování se vychází z nejčastěji používaných přepisů.

V práci se dále používá zjednodušená transkripce spisovné arabštiny do latinky. V češtině neexistují ekvivalenty celé řady arabských hlásek. Souhlásky ع (ajn) a ة (hamza) jsou zcela vynechány. Souhlásky س a ص se přepisují jako *s*, ت, ث a ط se přepisují jako *t*, د a ض se přepisují jako *d*, ظ a ز se přepisují jako *z*, ح a ه se přepisují jako *h*, غ (g) jako *gh*, konečně ج (ğ) jako *dž*. Dlouhé samohlásky jsou označeny symbolem ležící čárky (*ā, ī, ū*). U podstatných jmen se zanedbává formální ženský rod, neurčitost či pád, primárně je použito jednotné číslo. Vzhledem k jejich častému výskytu jsou arabská slova v textu zvýrazněna *kurzívou*. Pokud je slovo pro českého čtenáře všeobecně známé a přejaté, nijak se nezdůrazňuje a je použita jeho obvyklá počeštěná forma (např. Saddám Husajn). Z výše uvedeného je zřejmé, že arabské texty není možné v této práci zpětně rekonstruovat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZKOUMANÉ OBLASTI

Ačkoliv jsou termíny „Blízký východ“ a „severní Afrika“, které autor použil v názvu své práce, běžně používány, přesně je definovat je problém i pro arabisty. Situaci komplikují další pojmy jako Arábie, Levanta či Orient, které se více či méně překrývají. Prvním úkolem předložené práce proto bude praktické vymezení zkoumané oblasti. [2]

1.1 Širší Blízký východ

Obr. 1. Širší Blízký východ ve svém maximálním pojetí. [vlastní]

První termín, který chce autor definovat, je **Širší Blízký východ** nebo také **Širší Střední východ** (angl. *Greater Middle East*, franc. *Grand Moyen-Orient*, rus. *Большой Ближний Восток*). Širší Střední východ se skládá ze severní Afriky, jihozápadní a střední Asie a Kavkazu coby jeho severní hranice (Obr. 1). Historicky pojem Širší Střední východ nemá v podstatě žádné ukotvení. V podstatě jde o účelově vytvořený termín², který začala používat administrativa amerického prezidenta G. W. Bushe v rámci globální kampaně proti terorismu. [3]

² Dokládá to i jeho absence v arabštině.

1.2 Arabský svět

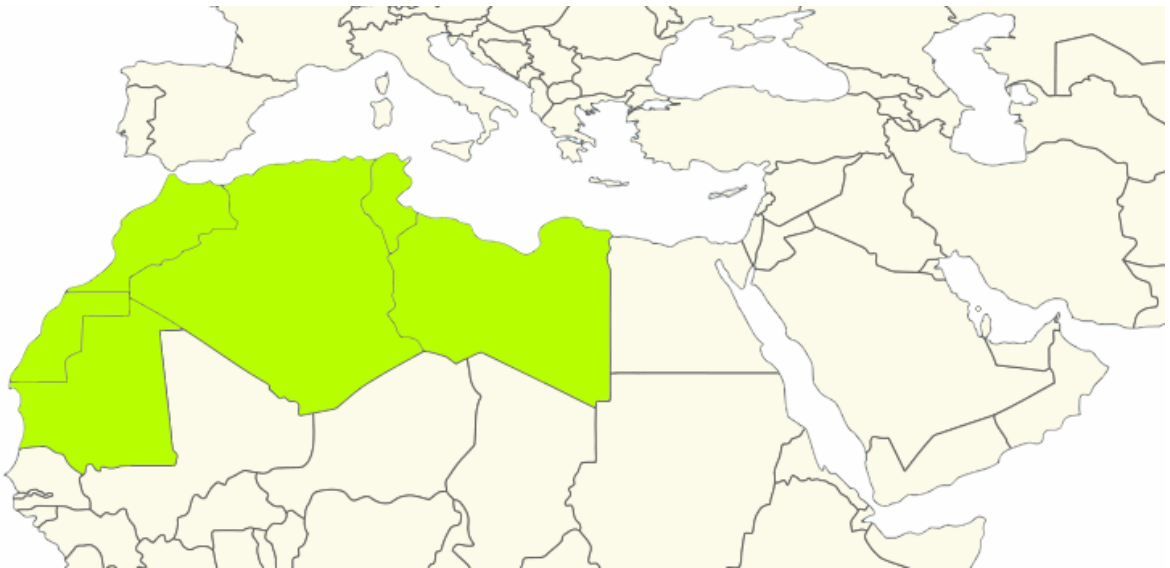
Obr. 2. Arabský svět. [vlastní]

Arabský svět (arab. *al-ālam al-arabī* nebo *al-watan al-arabī*) je území severní Afriky a jihozápadní Asie (Obr. 2; označeny jsou pouze státy, kde Arabové tvoří většinové obyvatelstvo, v rámci Izraele není vyznačena Palestinská autonomie). Zdejší obyvatelstvo tvoří převážně Arabové vyznávající některou z forem islámu. Častou chybou je zařazování Íránců (Peršanů) mezi Araby. Ačkoli většina z nich vyznává islám větve *šita*, svým původem patří k indoevropské jazykové skupině a mají proto blíže k Evropanům³. Arabové s Peršany jsou od dob arabské expanze v 7. století v častých konfliktech⁴. V arabském světě jsou zastoupena i další etnika a část populace vyznává pravoslavné křesťanství. Židé se pak soustřeďují především ve svém národním státě – Izraeli. Obecně dochází také k častému kladení rovnítka mezi Araby a muslimy. Ne všichni Arabové jsou však muslimové (např. v Libanonu) a ne všichni muslimové jsou Arabové (typicky na Balkáně, v Íránu, Turecku, Afghánistánu či Pákistánu). Významné arabské minority se nachází např. v Turecku a Íránu. Zcela samostatnou otázkou je potom rozšíření islámu a jeho jednotlivých větví. [4] [5]

³ V arabštině se dokonce Peršanům říká „nearabové“ (*adžam*).

⁴ V moderní době např. irácko-iránská válka, která probíhala v letech 1980-1988.

1.3 Magreb

Obr. 3. Magreb. [vlastní]

Magreb (arab. *al-maghrib*, angl. a franc. *Maghreb*, rus. *Magrib*) znamená v arabštině „západ“ a název pravděpodobně vznikl s tím, jak se semitské obyvatelstvo z Arábie šířilo podél pobřeží Středozemního moře na západ od Nilu (Obr. 3). Magreb tvoří Maroko, Západní Sahara⁵, Mauritánie, Alžírsko, Tunisko a Libye. Po Arabech jsou v oblasti významným etnikem také Berberi. V evropském koloniálním období Magreb patřil až na malé španělské exklávy a italskou Libyi výhradně do francouzské sféry vlivu. Do bojů o nezávislost v 50. a 60. letech 20. století zde žily stovky tisíc Evropanů. Oblast Magrebu s připojením Egypta lze považovat za ekvivalent termínu „severní Afrika“. [6]

⁵ OSN tento stát neuznává. Severní soused Západní Sahary, Maroko, si toto území nárokuje, proti tomu se však staví Alžírsko. Mezi Marokem a Alžírskem, dvěma dominantními státy v regionu, panuje v této věci napětí.

1.4 Střední východ

Obr. 4. Střední východ. Pokud jsou vyjmuty oblasti Egypta, Arabského poloostrova, Kavkazu a Íránu, pak se hovoří o Blízkém východu (sytě zelená barva). [vlastní]

Z oblasti severní Afriky se do **Středního východu** nebo také **Přední Asie** (angl. *Middle East*, franc. *Moyen-Orient*, rus. *Srednij Vostok*) počítá pouze území Egypta. Jeho hlavní část tak tvoří plocha jihozápadní Asie včetně Kypru⁶, na severu ohraničená Anatolií, na východě pohořím Hindúkuš a na jihu čítající Arabský poloostrov (Obr. 4). Střední východ bývá často zaměňován za podobný termín Blízký východ. Mezi evropskými odborníky se Blízký východ chápe jako součást většího celku – Středního východu, ale v USA jsou termíny chápány jako ekvivalentní (srov. [7] [8]). Rozsah Středního východu vychází přibližně z území, na kterém se nacházela Osmanská říše počátkem 19. století. Ve vrcholných časech evropského koloniálního období (přelom 19. a 20. století a po rozpadu Osmanské říše) byla tato oblast rozdělena mezi Brity a Francouze. [9]

⁶Na ostrově se od roku 1983 nachází dva politické útvary – mezinárodně uznávaná Kyperská republika, která je mimo jiné členem Evropské unie, a Severokyperská turecká republika, kterou uznává pouze Turecko.

1.4.1 Kavkaz

Obr. 5. Politická mapa Kavkazu. [10]

Kavkaz (angl. *Caucasus*, franc. *Caucase*, rus. *Kavkaz*) bývá považován za přirozenou hranici mezi Evropou a Asií. Většinu jeho plochy představuje těžko přístupné horské prostředí, přesto je kvůli své poloze mezi Černým a Kaspickým mořem Kavkaz odjakživa předurčen ke střetávání různorodých kultur. V moderní době nabyl další důležitosti díky bohatým nalezištím ropy a geopolitickému souboji nejbližších velmocí – Ruska, Turecka a Íránu. Jak dokládá Obr. 5, kavkazský region oficiálně tvoří jižní autonomní republiky Ruské federace, Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán, východní část Turecka a sever Íránu. Některé ze zdejších autonomních republik a oblastí však především od pádu Svazu sovětských socialistických republik usilují o plnou samostatnost a probíhají zde také územní spory. To ve výsledku vedlo již k několika regionálním válkám. V současné době zde stále panuje napětí a existuje reálné nebezpečí teroristických útoků. [10] [11] [12]

1.4.2 Blízký východ

Blízký východ nebo také **Přední východ**, politicky neutrálně **východní Středomoří** či **západní Asie** (angl. *Near East*, franc. *Proche-Orient*, rus. *Bližnij Vostok*), označuje oblast tzv. Orientu a Turecka (Obr. 4, sytě zelená barva).

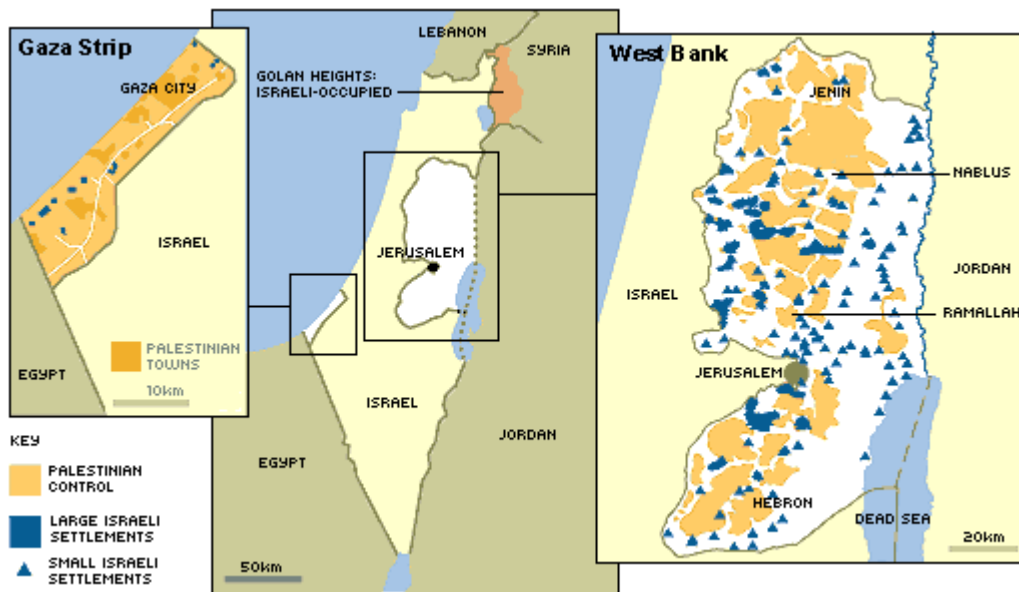
1.4.2.1 Levanta, Mašrek, Orient

Obr. 6. Levanta (volnější definice). [vlastní]

Jde o oblast východního Středomoří na severu zasahující k pohoří Taurus (dnešní jihovýchodní Turecko), na východě se rozkládající k pohoří Zagros (dnešní západní Irán) a na jihu dosahující k Arabské poušti (zahrnující Sinajský poloostrov). Zjednodušeně jde o oblast na východ od Egypta a na sever od Arabského poloostrova (Obr. 6). Název **Levanta** pochází z latinského *levante* („vycházející“, angl., franc. a rus. *Levant*). Z evropocentrického pohledu jde tedy o „země, kde vychází slunce“, jindy pak „země východně od Benátek“. Může se zaměňovat za francouzský **Orient** („východ“) nebo arabský **Mašrek** („země, kde vychází slunce“, angl. *Mashriq*, *Mashreq*, *Mashrek*, franc. *Machrek*, rus. *Mašrik*), který se však většinou chápe jako úzeji vymezený. Přísnější definice Levanty zahrnuje současnou Sýrii, Irák, Libanon a Jordánsko, volnější navíc Izrael a Palestinskou autonomii, výjimečně i Kuvajt⁷.

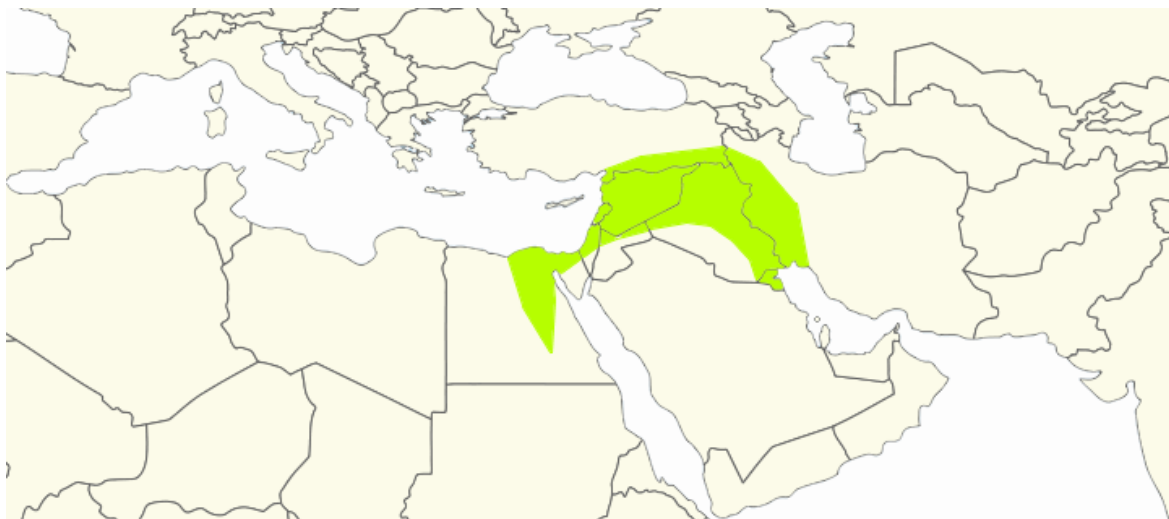
⁷ Saddám Husajn považoval Kuvajt za historickou součást Iráku. Jedním z důvodů jeho invaze do Kuvajtu v roce 1990 byla právě snaha o získání tohoto (strategického) území.

1.4.2.2 *Palestina, Kanaán*

Obr. 7. Současný stav v Palestině. Palestinskou autonomii tvoří oddělené oblasti pásma Gazy (Gaza Strip) a západního břehu Jordánu (West Bank), jež jsou obklopeny státem Izrael. Současně je patrné „prorůstání“ izraelských osad do arabského území. [15]

Slovo **Palestina** (arab. *filastīn*, angl. a franc. *Palestine*, rus. *Palestina*) pochází z řečtiny. Je to historické území mezi Středozemním mořem a řekou Jordán, kde se již po tisíciletí střetávají tři největší monoteistická abrahámovská náboženství – židovství, křesťanství a islám. Toto poměrně malé území je neustále zdrojem napětí a válek. V Palestině se dnes rozkládá stát Izrael a Palestinská autonomie (Obr. 7). Oblast se také může nazývat **Země izraelská** či **Země svatá**. Palestina s částí Libanonu a Sýrie nese další historické označení – **Kanaán** (angl. a franc. *Canaan*, rus. *Chanaan*), odkazující na dřívější fénickou dominanci v této oblasti. [7] [13] [14]

1.4.2.3 Úrodný půlměsíc

Obr. 8. Úrodný půlměsíc. [vlastní]

Jedná se o oblast, která svou šíří přibližně odpovídá rozsahu Levanty, ale zahrnuje také úrodnou část Egypta. Od západu začíná povodím Nilu a jeho delty, míří přes východní pobřeží Středozemního moře, Kypr, Mezopotámskou nížinu (úrodné části Izraele, Libanonu, Jordánska, Turecka, Sýrie a Iráku) k Perskému zálivu, kolem řek Eufrat a Tigris, do pobřežních míst, kde se střetávají hranice Kuvajtu, Iráku a Íránu (Obr. 8). Oblast **úrodného** nebo také **zeleného půlměsíce** (angl. *Fertile Crescent*, franc. *Croissant fertile*, rus. *Plodorodnyj polumesjac*) představuje místo vzniku nejstarších lidských kultur a civilizací⁸. [14] [16]

⁸ Úrodná výseč zeleného půlměsíce dává tušit, proč oblasti dnešního Egypta, Izraele, Libanonu, Sýrie a Iráku vždy představovaly civilizační centra jinak nehostinné Arábie. Až s rozvojem moderních technologií a bohatými příjmy z ropy bylo možné začít trvale osidlovat i méně úrodné oblasti, budovat umělé zavlažovací projekty či dokonce nové ostrovy. Izrael je tak např. leaderem v oblasti odsolování mořské vody. V Libyi za vlády Muammara Kaddáfího zase vznikl monstrózní projekt Velké umělé řeky (*Great Man-Made River*), který přivádí vodu z obrovských přírodních zásobáren po Saharou do obydlených pobřežních oblastí. Po svržení diktátora byly části stavby bohužel poničeny a další výstavba je pozastavena. [18]

1.4.3 Arábie

Obr. 9. Arábie. [vlastní]

Arábií (angl. *Arabia*, franc. *Arabie*, rus. *Arabija*) se v užším slova smyslu myslí Arabský poloostrov, na kterém se nachází státy Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Jemen, Omán, Katar, Bahrajn a Kuvajt (Obr. 9). Občas se do Arábie započítává i Jordánsko a Irák. Pod označením Arábie se však může myslet i celý arabský svět. [17]

1.4.4 Perský záliv

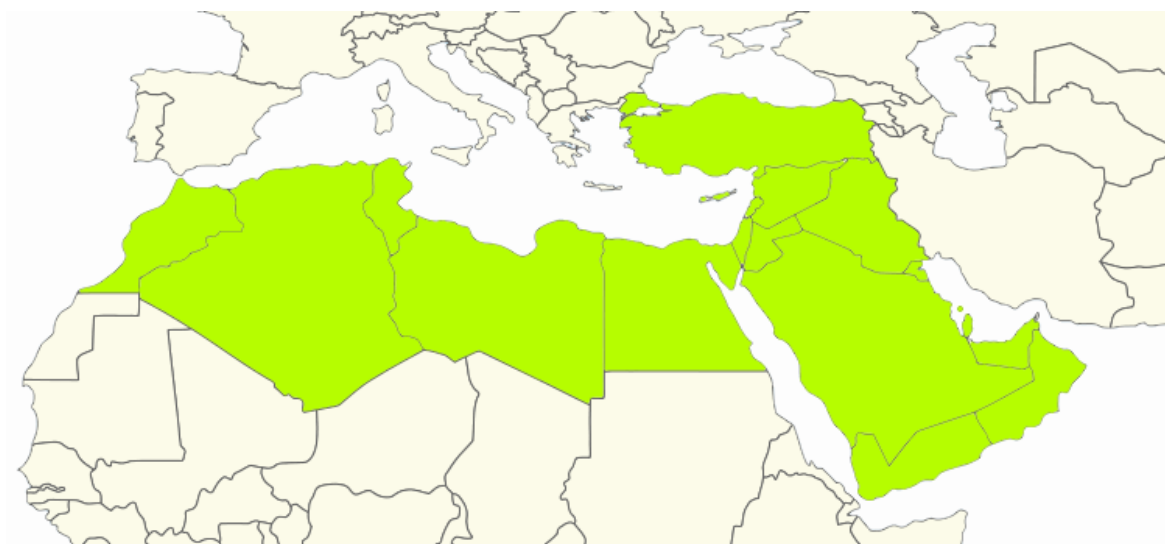

Obr. 10. Oblast Zálivu. [vlastní]

Tento kanál, oddělující Íránskou vrchovinu od Arabského poloostrova a na jihu navazující na Ománský záliv (Obr. 10), je ve středu pozornosti světových mocností od okamžiku, kdy se zjistilo, že je nejbohatším nalezištěm ropy na světě. Již předtím však tvořil důležitou součást obchodních cest starověkých říší. V moderní době chtělo kontrolu nad zálivem získat několik mocností – nejprve Velká Británie, poté Sovětský svaz, a nakonec Spojené státy

americké. Země ležící kolem zálivu jsou dnes díky ropě ty nejbohatší a nejvlivnější v regionu. Rétorické soupeření mezi Íránem a Araby vyústilo ve snahu o přejmenování **Perského zálivu** na **Arabský záliv**, či pouze **Záliv**. Obr. 10 barevně zobrazuje státy, které přímo těží ze své pobřežní polohy. Žlutě jsou zvýrazněny arabské státy, kde – kromě Bahrajnu – většinové obyvatelstvo vyznává *sunnitský* islám (Saudská Arábie, Kuvajt, Katar, Spojené arabské emiráty, Bahrajn, Omán). Tyto země jsou součástí Rady pro spolupráci zemí v oblasti Perského zálivu (GCC)⁹, organizace, jež se v oblasti pokouší vyvažovat vliv Íránu. Zeleně jsou pak označeny Irák a Írán, jejichž obyvatelstvo většinově vyznává *šiu*. [19] [20]

1.5 Oblast zájmu

Obr. 11. Oblast zájmu. [vlastní]

Jak je zřejmé, blízkovýchodní svět se rozpadá na mnohé regiony a sféry vlivu, které se často překrývají. Autor se rozhodl vymežit oblast zájmu v předložené práci podle v současnosti existujících států (Obr. 11) a jejich geografické poloze vůči Evropě. Takové vymezení není

⁹ O vstup do tohoto společenství má z geopolitických a strategických důvodů zájem také chudý Jemen. Konzervativním monarchiím Arabského poloostrova ovšem vadí skutečnost, že Jemen je republikou a – přestože vládnoucí třídou je *sunna* – většinové obyvatelstvo vyznává *šiu*. Země je již po desetiletí nestabilní, čemuž nepomohlo ani sjednocení jejich předchozích součástí – Severního Jemenu a Jemenské lidově demokratické republiky – v roce 1990. Od roku 2015 zuří v Jemenu regulérní občanská válka a země zmítá obrovská humanitární krize. [21]

ideální, jak se bude samotný text snažit ukázat¹⁰, nicméně pro potřeby diplomové práce, která má daný rozsah a není možné v ní postihnout všechny politické a etnicko-konfesijní nuance, bude vhodný.

Z oblasti „severní Afriky“ půjde o **Maroko, Alžírsko, Tunisko, Libyi a Egypt**, z oblasti „Blízkého východu“ pak o **Izrael, Palestinskou autonomii, Libanon, Sýrii, Kypr, Turecko, Irák a Jordánsko**. Konečně bude zahrnuta také oblast „Arábie“, tedy **Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Jemen, Omán, Katar, Bahrajn a Kuvajt**. Vyjmenované státy neprojdou srovnatelně detailní analýzou, ale bude se brát ohled na jejich lokální a světové mocenské postavení. Další sousedící země text v přiměřeném rozsahu zmíní pro pochopení souvislostí.

Kavkaz představuje důležitý díl do mozaiky blízkovýchodních vztahů, vzhledem ke své roli suchozemské spojnice mezi Asií a Evropou, muslimskému obyvatelstvu, které je v dramatickém kontaktu s pravoslavnými křesťany a geostrategické poloze, kde se protínají zájmy zejména Turecka, Ruska, Íránu, Saúdské Arábie a Spojených států amerických. V kontextu evropské bezpečnosti je však kavkazský separatistický terorismus problémem zejména pro Ruskou federaci. [11] [12] [22]

Tato kapitola definovala pojmy „Blízký východ“ a „severní Afrika“, které svou nejednoznačností působí potíže, a zasadila je do geografického kontextu. Zároveň byly osvětleny i další pojmy, kterými lze danou oblast nazývat. Zejména však byla přesně vymezena oblast zájmu, která je předmětem zkoumání předložené práce.

¹⁰ Různé v současnosti zde existující státy byly uměle vytyčeny evropskými koloniálními mocnostmi, které přitom nerespektovaly etnické či náboženské složení obyvatelstva (Irák, Sýrie). V dalších státech se postupným vývojem některé skupiny dostaly do popředí (Izrael), někde se na vládě snaží participovat všechny skupiny obyvatelstva (Libanon), v jiných zase vládně privilegovaná menšina (Bahrajn, Jemen, Sýrie). Výsledkem však bylo mnoho válek (arabsko-izraelské, iránsko-irácká, v Kuvajtu), občanských konfliktů (Irák, Jemen, Libanon, Sýrie) a trvalá přítomnost napětí.

2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Následující kapitola si klade za cíl ozřejmit pojmy týkající se vojenských či teroristických aktivit potenciálně ohrožujících Evropu. Půjde o terorismus, asymetrickou válku, hybridní válku, zástupnou válku, občanskou válku, extremismus a fundamentalismus.

2.1 Terorismus

Definice **terorismu**¹¹, často i protichůdných, existuje nepřeborné množství. Autor si vypůjčil jednu oficiální od Ministerstva vnitra České republiky, podle níž je to „*propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské nebo ideologické cíle; terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen*“ [24].

Terorismus, resp. **teror**, se liší od ostatních forem organizovaného násilí (např. konvenčních válek) tím, že zastrašuje a přímo ohrožuje nevojenské osoby. Nejviditelnější formou terorismu jsou v posledních letech útoky proti civilnímu obyvatelstvu na obtížně kontrolovatelných veřejných místech (*soft targets*). Cílem ale není likvidace těchto civilistů. Snahou teroristů je především prostřednictvím vyvolaného strachu naklonit na svou stranu veřejné mínění a oslabit roli státního aparátu. [25]

V současné době teroristé při svých aktivitách přímo kalkulují s vlivem médií a sociálních sítí, které o jejich činech zevrubně informují. Tyto komunikační kanály pomáhají teroristům budovat za minimální náklady globální publicitu. Velké teroristické organizace disponují také „marketingovými odděleními“, které z jejich činů pomáhají vytěžit maximum.

Další silnou zbraní moderních teroristů je nezávislost – mohou být roky neaktivní a v minimálním kontaktu se svou centrálou. Jedná se o „vlky samotáře“ (*lone wolves*), v očích většinové společnosti a bezpečnostních složek běžné a bezproblémově žijící jedince (i když zpětně obvykle označované za podivíny), kteří pak v pravý okamžik zaútočí, obvykle s vědomím toho, že zemrou, okamžitě a zcela nečekaně, aby způsobili co největší *wow* efekt.

¹¹ Původ slova je v latinském pojmu *terette* („vyvolání strachu“). První použití termínu se datuje do období Velké francouzské revoluce, kdy se jednalo o formu státního terorismu (jakobínská diktatura). Český právní řád definuje terorismus a teror v § 311 a § 312 zák. 40/2009 Sb. [23]

Podobným způsobem fungují také spící buňky. Díky dostupnosti vyspělých komunikačních technologií (např. šifrovaných satelitních telefonů) a anonymitě moderního světa lze jejich přítomnost skrývat v podstatě neomezeně.

Stejně, jako definice, je také dělení terorismu předmětem mnohých polemik a úhlů pohledu. Důležitým typem pro předloženou práci je **státní** či **státem podporovaný terorismus**, který je prováděn nebo podporován vládními orgány státu (typicky tajnými službami, armádou, milicemi¹², podzemními organizacemi¹³ nebo jinými prostátními entitami – *proxies*¹⁴) proti vlastním občanům nebo vůči občanům jiných zemí¹⁵. V tomto ohledu je dnes ze zájmové oblasti prozápadní rétorikou nejčastěji zmiňována Sýrie a Írán, případně Saúdská Arábie. [5] [14]

Dle měřítek působení lze terorismus rozdělit na **mezinárodní** a **vnitrostátní** (domácí). Do mezinárodní skupiny patří aktivity jako **obchod s narkotiky**, **obchod se zbraněmi**, **proliferace ZHN (CBRN)**¹⁶ či **kyberterorismus**.

Podle rozdělení MV ČR existuje terorismus:

- **kriminální;**
- **patologický;**

¹² Za milice lze označovat různé vojenské či polovojenské organizace – domobranu, dobrovolníky, povstalce, „paralelní“ či „stínovou“ armádu, která podléhá vládnoucí straně (Lidové milice v Československu před rokem 1989) nebo vůdci (Revoluční gardy v Íránu).

¹³ Myslí se různé nelegální organizace, které mají tichou podporu vládnoucího režimu.

¹⁴ K „prostředníkům“ se přímo váže pojem zástupné války, viz dále.

¹⁵ Za typické příklady zemí, které v moderní době aplikovaly státní terorismus, bývá pokládána Hitlerova Velkoněmecká říše (1933-1945), Stalinův Sovětský svaz (1929-1953), Mao Ce-tungova Čínská lidová republika (1949-1976), Pol Potova Demokratická Kampučia – Kambodža (1975-1979), Hodžova Albánská socialistická lidová republika (1945-1985), Uruguay za vlády vojenské junty (1973-1984), Chomejního Íránská islámská republika (1979-1989), Husajnova Irácká republika (1979-2003) či tálibánský Islámský emirát Afghánistán (1996-2001). V současné době (1945-dosud) je z používání státního terorismu obviňována především Korejská lidově-demokratická republika dynastie Kimů. Jak je zřejmé, některé ze států oblasti Blízkého východu mají se státním terorismem bohaté zkušenosti.

¹⁶ Šíření a rozšiřování zbraní hromadného ničení.

- **politický, resp. ideologický** (prováděn z kolektivních pohnutek bez hledání přímých materiálních výhod), který lze dále dělit na terorismus:
 - **ultralevicový;**
 - **ultrapravavicový;**
 - **etnický;**
 - **náboženský;**
 - **environmentální;**
 - **vigilantistický** (kdy přebírají určité skupiny lidí roli státu, který podle nich selhává);
 - **jednostranný či jednoúčelový** (*single-issue*). [26]

2.2 Asymetrická válka

Asymetrická válka je konflikt, při němž se soupeřící strany zásadně liší ve svých silách, operačních možnostech či taktice. Mezi asymetrické konflikty se řadí většina moderních válek vedených různými západními koalicemi proti teroristickým organizacím, diktátorským režimům či tzv. nepřítelům demokracie a svobody ať už s mandátem Rady bezpečnosti OSN¹⁷ či bez něj jako např. bombardování Jugoslávie v roce 1999, boj proti Tálibánu v roce 2001, svržení Saddáma Husajna v roce 2003 nebo Muammara Kaddáfího v roce 2011¹⁸.

V uvedených případech měl protivník buď málo (použitelné) techniky, nebo tato byla notně zastaralá; bojoval také s vlastním nedostatečným výcvikem, dezercí či morálním rozkladem, což dramaticky snižovalo jeho bojový potenciál. Jedinou otázkou, kterou si silnější strana kladla, bylo, kdy bude protivník poražen, nikoli jestli vůbec. Asymetrická válka je druhem konvenčního konfliktu, který obvykle společnost pod nátlakem okolností přijme a mezinárodní organizace po diplomatických jednáních akceptují. [27]

¹⁷ Pět stálých členů rady (Čínská lidová republika, Francie, Ruská federace, Spojené království, Spojené státy americké) má neomezené právo veta ke každé projednávané rezoluci. To často vede k přesvědčení, že je rada neefektivní a slabá. V historii fungování rady využil nejčastěji právo veta Sovětský svaz (který po roce 1991 nahradila Ruská federace) a po něm Spojené státy americké.

¹⁸ Tyto operace lze z euroatlantického pohledu považovat za jasná taktická vítězství, jen stěží je však lze na základě konsekvencí prohlásit za vyhrané války.

2.3 Hybridní válka

V půli cesty mezi terorismem a konvenční válkou stojí **hybridní** (alternativní, nelineární) **válka**. V hybridním konfliktu tvoří viditelné operace pravidelných složek armády malou, třeba jen kamuflážní roli, nebo se nevyskytují vůbec. Hlavní část představují nekonvenční nástroje jako operace tajných služeb, propaganda (včetně aktivizace armád „trollů“, place-ných rozvracečů diskuzí v internetovém prostředí), šíření pomluv a dezinformací (*fake news*), teroristické aktivity, včetně kyberterorismu, podpora podzemních hnutí odporu, extremistických skupin, lokálních nepokojů a organizovaného zločinu, provokace k demonstracím a násilí, ekonomický bojkot a sankce, diplomatický a mediální tlak apod.

Hlavní aktéři hybridní války mohou zastávat vysoké státní funkce v napadeném státu, přičemž mají vybudováno důkladné krytí. Hybridní konflikt se nevyhlašuje, nikdo neví, kdy přesně začal a jestli již skončil. Jeho smyslem je destabilizovat a demoralizovat společnost, vyvolat rozvrat v politické reprezentaci země a ve správný okamžik převzít buď kontrolu nad rozpadávajícím se systémem, nebo mu zasadit definitivní úder¹⁹. Oproti konvenční válce může být ta hybridní také mnohem levnější a přesto napáchat obrovské škody. V poslední době je z takových hybridních aktivit nejčastěji obviňována Ruská federace, zejména za své jednání na Ukrajině. [28] [29] [30]

2.4 Zástupná válka

Velmi blízko hybridní válce a teroristickým praktikám má také **zástupný** (*proxy*) **konflikt**. Pokud se dva protivníci nemohou či nechťejí střetnout přímo, využijí prostředníka (např. jiný slabší stát či území), kde zažehnou nový, či pomohou k eskalaci již existujícího konfliktu (např. občanské války, viz dále). Verbují se k tomu různé místní skupiny, které však mohou

¹⁹ V této souvislosti je třeba zmínit také pojmy slabý (*weak*), selhávající (*failed*) a kolabující (*collapsed*) stát. Slabý stát vykazuje institucionální slabost, velkou míru korupce, společenské napětí a ekonomický úpadek; navenek se však stále jedná o fungující stát (Alžírsko, Egypt). V selhávajícím státu probíhají ozbrojené střety mezi obyvatelstvem a represivními složkami, je přítomna vysoká kriminalita a značný ekonomický úpadek (Irák). Kolabující stát postrádá oficiální vládu, nebo tato kontroluje pouze část původního území; v zemi panuje anarchie, nebo probíhá občanská válka a ekonomika téměř nefunguje (Jemen, Libye, Sýrie). Kolabující státy představují velké nebezpečí pro okolní země (nekontrolovatelná migrace, pašování zbraní a drog, nevymahatelnost práva), v případě států, které by disponovaly ZHN, by pak šlo přímo o globální ohrožení.

mít (a téměř vždy mají) své cíle a pouze takto uvítají materiální či finanční pomoc. V takových konfliktech lze stěží hovořit o nějaké loajalitě, jak poznávaly Spojené státy americké se Sovětským svazem během studené války²⁰.

První zástupnou válkou v moderních dějinách byla egyptsko-turecká válka, která probíhala v letech 1839-1841. Soupeřily zde proti sobě evropské koloniální mocnosti (především Velká Británie a Francie) o vliv nad blízkovýchodní oblastí, přičemž využily rozepří mezi Osmanskou říší a vzdorným egyptským pašalíkem²¹. Na jedné straně stála Osmanská říše podporovaná Velkou Británií, Německem, Pruskem a Ruskem, na druhé pak Egyptané, Francie a Španělsko. [31]

Typickým vnějším znakem zástupné války je pat, kdy se žádné ze stran nedaří protivníka udolat. To však podporovatelům z obou stran nemusí vadit – i patová situace je výhodná pro zbrojní dodávky, testování nových druhů zbraní a taktiky, výzvědné operace, které lze v nastalém chaosu dobře skrýt apod. Ze zástupného konfliktu se každopádně těžko vystupuje, je finančně nákladný a může se protáhnout na roky, v některých případech až na desítky let („studená válka“). [32]

Ze současných zástupných konfliktů lze ze zájmové oblasti zmínit např. občanské války v Sýrii a Jemenu, bezvládní v Libyi či ochromení Iráku. Z ostatních částí světa např. konflikt v Súdánu (Dárfúr) nebo válku na východní Ukrajině (Donbas).

2.5 Občanská válka

V **občanské válce** představují obě strany konfliktu zejména občané jednoho státu, kteří bojují na jeho území. Občanská válka je konflikt, kterému předchází (dlouhodobě) masové

²⁰ Za typický příklad nechtěných konsekvencí zástupného konfliktu bývá uváděna podpora CIA mudžahedínům během války v Afghánistánu (1979-1989). Americká tajná služba je nejen vyzbrojovala a podporovala finančně, ale také cvičila v boji proti sovětské armádě. Jakmile se Sověti v roce 1989 stáhli, rozhořela se v Afghánistánu občanská válka, ze které v první polovině 90. let vzešlo moderně vyzbrojené a dobře organizované hnutí Tálibán.

²¹ Jinak také vilajet. Šlo o částečně autonomní správní jednotku (provincii) Osmanské říše, kterou spravoval paša. Centrální moc zde zastupoval guvernér. Podle rozsahu otomanského impéria jich existovalo mezi dvaceti až šestatřiceti.

demonstrace či stávky obyvatelstva nespokojeného s ekonomickým stavem jejich země, politickými představiteli, korupcí, nevymahatelností práva; důvody k občanské válce mohou být také ideologické, národnostní, náboženské či etnické; zpravidla se jich vždy sejde více. Občanský konflikt může jednoduše přerůst v zástupnou nebo regulérní válku, pokud na tom mají zájem okolní státy či mocnosti – typickým příkladem z oblasti zájmu je občanská válka v Libanonu (1975-1990).

Předpokladem občanské války, pokud přichází spontánně ze společnosti, bývá **po-vstání**, které může, v případě selhání státních represivních složek, přerůst do bezvládní a **anarchie**. Pokud jde o organizovaný společenský odpor vůči stávajícímu establishmentu, mluví se o **revoluci**. V případě, že organizovaný odpor iniciuje armáda či vysoce postavená mocenská skupina (klika), mluví politologové o **puči** nebo **státním převratu**. [33]

2.6 Extremismus

Obecně se jedná o (domněle či skutečně) nebezpečnou odchylku od středního proudu (deviaci). V případě společenského extremismu může jít o skupinu neuznávající etické a morální hodnoty většinové společnosti, což její členy staví do rozporu s platným právním či náboženským systémem. Může se jednat o tzv. **subkultury**, jako jsou anarchisté, skinheadi, neonacisté apod. V euroamerickém politickém diskurzu existují extremistické ultrapravicové (rasistické, nacionalistické) či ultralevicové (anarchistické, socialistické) strany.

Zcela jinak budou **extremismus** chápat západní liberální demokracie oproti např. islámským teokraciím. Zde se extremisté rekrutují zejména z řad ultrakonzervativních náboženských skupin. Co je však pro extremismus společné celosvětově, je skutečnost, že se může velmi snadno přerodit v terorismus. S extremismem se někdy zaměňuje také pojem **radikalismus**. Ten se ovšem chápe spíše jako hraniční v rámci stávajícího společenského či politického řádu, zatímco extremismus chce tento *status quo* nabourat či zničit. [34]

2.7 Fundamentalismus

V moderním světě, kde je vše relativizováno a vše podléhá neustálým změnám, představuje **fundamentalismus** zdánlivé ukotvení společnosti, politického systému či náboženského

přesvědčení do konkrétního, základního (z lat. *fundamentum*, „původního“) stavu²². To je samozřejmě iluze, protože každý stav vznikne nějakým vývojem, který není možné zastavit a každý okamžik v dějinách lidstva je jedinečný a neopakovatelný. Fundamentalismus jako fenomén „návratu ke kořenům“ se začal uplatňovat od 80. let 20. století vlivem médií. Vymezuje se vůči nežádoucím změnám a domnělému úpadku zejména v krajních náboženských učeních, a to jak v židovství (*charedim*), křesťanství (*kreacionismus*), tak v islámu (*salafta – wahhābīa*). Společným znakem náboženského fundamentalismu je neomylnost tisíce let starých svatých textů a jejich doslovný výklad, dále nekompromisní následování učení vybraných historických představitelů (proroků, kleriků, vládců), podle kterých se vykládají i veškeré fenomény moderního světa a odmítá se vědecké poznání, což nutně vede ke konfliktu s modernisty a ateisty. Fundamentalisté mají obvykle blízko k **fanatismu**, není možné je věcnou diskuzí či vědeckými poznatky přesvědčit o revidování jejich názoru. Z řad fundamentalistů se také rekrutuje velké množství teroristů, zejména „pěšáků“. Fundamentalisté by však neměli být ztotožňováni s tradicionalisty či konzervativci, kteří sice lpí na tradicích a nejsou nakloněni změnám, nemají ale extremistické sklony. [35] [36]

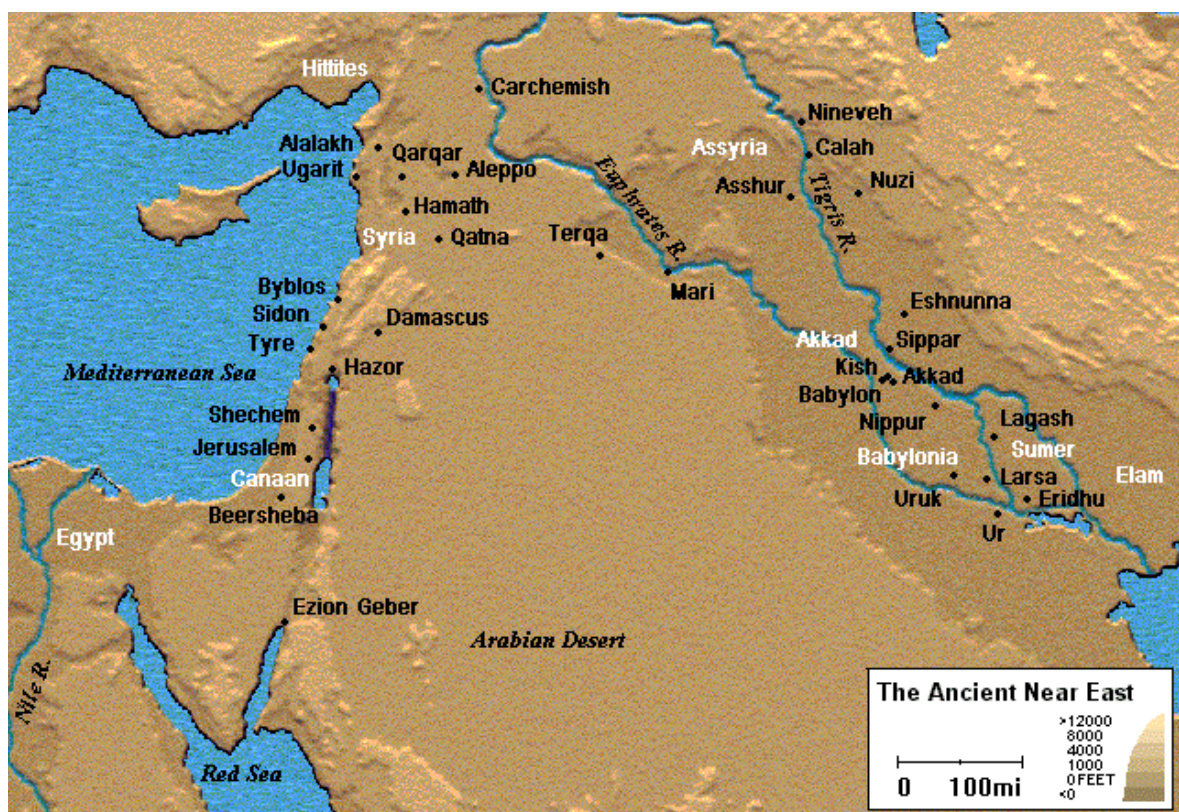
Tato kapitola objasnila nejdůležitější pojmy týkající se politických, vojenských či teroristických aktivit, které mohou být přítomny v zájmové oblasti a potenciálně ohrozit evropskou bezpečnost.

²² Všechny předem deklarované „tisícileté říše“ obvykle neměly dlouhého trvání. Jak ukáže následující historická kapitola, jakmile nějaký systém rigidně trval na své neměnné podobě, a tu měl ještě snahu prosazovat ve svojí sféře vlivu, byl postupně podmaněn jinou dynamickou silou, byť mohl disponovat sebevětší armádou a vlivem. Úspěšné „tisícileté“ říše v dějinách lidstva, jako byla ta Egyptská, Římská či Osmanská, neustále pracovaly se změnou, aby se přizpůsobily prostředí; jakmile ustrnuly, dříve nebo později zanikly.

3 POPIS A HISTORICKÝ VÝVOJ ZKOUMANÉ OBLASTI, ROZDÍLY PROTI EVROPĚ

V této části práce bude stručně představena historie zájmové oblasti, a to konkrétně od pravěkých dob do 40. let 20. století. Moderní historie pak bude popsána již v praktické části práce během bezpečnostní analýzy konkrétních států. Úkolem kapitoly je upozornit zejména na zcela odlišný náboženský a kulturně-politický vývoj zájmové oblasti oproti Evropě, jenž od 7. století n. l. zcela ovlivňuje fenomén islámu.

3.1 Blízký východ od nejstarších dob do příchodu islámu

Obr. 12. Starověký Blízký východ. Naznačeny jsou nejdůležitější říše/oblasti (bílé písmo) a polohy významných měst (černé písmo). [37]

V oblasti Blízkého východu, především pak Úrodného půlměsíce, se již v pravěkých dobách kolem 9. tisíciletí př. n. l. začali usazovat zemědělci, budovat zde osady a domestikovat zvířata. Nedaleko Jeruzaléma se také nachází pravděpodobně nejstarší trvale obývané město na světě – Jericho, které existuje přibližně 11 tisíc let.

Obr. 13. Klínové písmo. [38]

Jako starověk se v této oblasti označuje období přibližně od roku 4 tisíce př. n. l. do vzestupu Arabů a islámu v 7. století n. l. **Sumerové** do jižní Mezopotámie připluli nejspíše z východu na lodích. Původ sumerštiny je však dodnes nejasný. Sumerové si velmi rychle podrobili místní obyvatelstvo a rozvinuli správu na principu malých městských států. Vládnoucí třídou byli kněží a centrální budovou každého osídlení chrám, později *zikkurat*. Již před tisíci lety tito lidé prokazovali značný um, když kolem svých polí budovali zavlažovací kanály. Jejich výnosy rychle rostly a s tím, jak bylo třeba ukládat zásoby a mít o nich přehled, vyvinul se zde první známý abstraktní²³ písemný systém na světě – klínopis (Obr. 13)²⁴. V něm je zaznamenáno i nejstarší objevené literární dílo – epos o Gilgamešovi, bájném králi města Uruku, kde se mimo jiné vyskytuje i zmínka o potopě světa²⁵. Sumerům se přičítá také vynález kola a hrnčířského kruhu, 12měsíčního kalendáře, či různých početních soustav.

²³ V té době již existovala obrázková písma, kde ale každý „znak“ představuje konkrétní objekt. Obrázků je obrovské množství – stovky až tisíce. Klínové písmo je slabičné, a tudíž pokročilejší. Jeho znaky jsou jednodušší k zápisu a stačí jich řádově méně. Nejpokročilejším písemným systémem (z hlediska míry abstrakce) je hláskové písmo. Zde k vyjádření libovolného slova stačí několik desítek znaků.

²⁴ Jako záznamové médium byly používány hliněné tabulky, do kterých se seříznutou rákosovou stélkou vytlačovaly klínky. Méně důležité tabulky se sušily, ty důležitější vypalovaly.

²⁵ Protože fenomén potopy se vyskytuje v mýtech a náboženstvích různých kultur (viz např. Gn 6-9), které se nemohly potkat, vědci soudí, že by mohl souviset se vzestupem hladin moří po poslední době ledové. Také je možné, že potopy souvisí s naplněním Černého moře (původně bylo jezerem) přes Bosporskou úžinu, ke kterému došlo asi před 7,5 tisíci lety.

Souběžně s vývojem Sumeru se na východ od něj, v jihozápadní části dnešního Íránu, vytvořila další svébytná kultura – **Elam**. Sumerové a Elamité však začali být v průběhu třetího tisíciletí př. n. l. ohrožováni ze severu **Akkadem**, což byly původně kočovné kmeny přicházející z Afriky. Akkadu se postupně podařilo podmanit si Sumer, celý Elam však nikdy. Akkad lze označit za první skutečnou starověkou říši, kde žili lidé různých etnik, náboženství a jazyků. Jeho nadvláda trvala přibližně 200 let, pak nastal rozpad na menší městské státy a nový boj o vliv v oblasti. Ten nakonec připadl kolem roku 2000 př. n. l. **Babylonii**, jejímž nejvýznamnějším panovníkem byl Chamurappi, stojící na počátku přibližně pětisetleté babylonské nadvlády v Mezopotámii. [37] [41]

Z hlediska zájmu této práce byl Chamurappi významný pro svůj zákoník, který kodifikoval tehdejší společenské a trestní obyčejy do jednoduchého právního systému. Jeho principem bylo „oko za oko, zub za zub“ – tedy odplata, přičemž tento zákoník se vztahoval jak na svobodné občany, tak na otroky. Kdo zranil či usmrtil plnoprávného občana, stihl ho fyzický trest srovnatelné míry. Za majetkové přečiny bylo třeba zaplatit odškodné, to platilo i za ublížení otrokům, kde pokuta připadla jejich majiteli. Právní koncept odplaty později převzali (a významně rozpracovali) Židé, zejména v babylonském zajetí, a po nich také Arabové do islámského práva *šarīa*²⁶. [40]

Zvykové právo a odplata mají v zájmové oblasti více než čtyřtisíciletou tradici a jsou zakořeněné i v právních systémech zdejších moderních států. S přihlédnutím k faktu, že v islamu splývají náboženství, stát, právo a podřízenost jednotlivce společnosti (*umma*²⁷) v jeden nedělitelný celek, pramení odsud mnohé spory a nepochopení při střetávání s euroamerickým myšlenkovým rámcem, který staví na principech řecké filosofie, římského práva a křesťanství. [42] [43]

Roku 1594 př. n. l. dobyli Babylon **Chetitě**, obávaní válečníci indoevropského původu, jejichž říše se rozkládala především v Anatolii. Chetitě jako první ovládli zpracování železa, což jim dávalo značnou výhodu proti zejména bronzovým zbraním jejich protivníků. Na východním pobřeží Středozemního moře se tou dobou vzmáhali také **Féničané** (Kanaanejci), obchodníci a mořeplavci semitského původu. Féničané zavedli 22znakové hláskové

²⁶ Doslova „ulice“, tedy jakési „pouliční právo“ nebo „cesta ke zdroji“, to, co je dobré, povolené, chvályhodné. Na rozdíl od babylonského panovnického práva je to islámské dáno Bohem.

²⁷ Komunita, národ, stát, muslimská (náboženská) obec. Umma bylo také starověké sumerské město.

písmo, jež se stalo základem budoucích evropských písemných systémů – starořečtiny, cyrilice a latinky. Ze 13. století př. n. l. pocházejí také první zmínky o **Židech**, semitské náboženské skupině žijící převážně na území Kanaánu a v Egyptě, v dobovém kontextu neobvykle praktikující monoteismus a mesianismus. Židé založili několik království, která ale byla vždy rozvrácena, a to Egyptem, Asýrií, později Novobabylónskou říší a Persií. Židé byli po tisících odvlékáni do otroctví. [44] [45]

Mezi 9. a 7. stoletím př. n. l. se oblast Mezopotámie dostává do područí **Asyrské říše**. Nejvýznamnějším panovníkem této doby byl král Aššurbanipal, který v Ninive (poblíž dnešního Mosulu v Iráku) nechal vybudovat ve své době jedinečnou knihovnu. Díky hliněným tabulkám, které zde byly při vykopávkách v 19. století nalezeny, se podařilo získat důležité informace o starověkém světě. Obrovskou říší bylo těžké spravovat, protože začleněné země neustále usilovaly o samostatnost. Nedlouho po Aššurbanipalově smrti se tak Asýrie rozpadla a vznikla **Novobabylónská říše**, a to za pomoci **Médů**, kteří budovali své državy v dnešním severním Íránu. V té době se v oblasti rozšířili také **Aramejci**, semitští kočovníci a pastevci. Jejich vliv (zejména kulturní) v oblasti byl značný, i když nikdy neexistovala žádná aramejská říše. [46] [47]

Období 6. až 4. století př. n. l. charakterizuje mocný vzestup nového hegemona v oblasti – **Persie**, která si podmanila Médii, Lýdii (západní Anatolii), Babylonii i Egypt. Ránu téměř neomezené rozpínavosti novému impériu zasadily překvapivě až malé **řecké městské státy** (v čele se Spartou), které ubránily území Malé Asie v dobře zdokumentovaných a pro Evropany významných řecko-perských válkách. Nedlouho poté Persie upadá a moc nad některými jejími územími přebírá **Makedonská říše**. Až o pět set let později (na počátku 3. století n. l.) vzniká **Novoperská (Sasánovská) říše**, trvající přibližně čtyři století, kterou nakonec nečekaně smete expanze arabských kmenů, sjednocených pod vlajkou nového náboženství – islámu – a nového státního útvaru – chalífátu (*chilāfa*). [41] [45]

3.2 Severní Afrika od nejstarších dob do příchodu islámu

V severní Africe lidé zakládali osady především na pobřeží Středozemního moře. Pravidelně zaplavované úrodné oblasti Nilu byly taktéž osídleny od nepaměti. Kolem roku 7500 př. n. l. jsou zde doložena trvalá obydlí a studny, před 7 tisíci lety kvete obchod (zejména s Levantou) a pálí se keramické nádoby, nedlouho poté se zpracovává měď. Ve 3. tisíciletí př. n. l. existují na území dnešního Egypta jednotlivé městské státy, které se sjednocují v první

egyptskou říši. Vládce s neomezenou mocí se zde stal faraon, používalo se hieroglyfické (obrázkové) písmo, existoval kalendář a důležité osoby začaly být pohřbívány do *mastab*²⁸. Během následujících staletí se egyptská říše několikrát rozpadla a znovu sjednotila, podařilo se jí ovládnout část **Palestiny** a rozsáhlé pouštní oblasti severní Afriky (**Núbie**); ze západu jí naopak ohrožovaly libyjské kmeny a z východu asijské (**Hyksósové**). Na čas byl Egypt v područí Asýrie, v polovině posledního tisíciletí př. n. l. jej dobyli Peršané. Po dalších tisíc let byla egyptská oblast ovládána jinými říši – Makedonií, Římskou a Byzantskou (Východořímskou). Během římské nadvlády se Egyptem začalo šířit křesťanství a vznikla koptská církev, která dosud představuje výjimečnou křesťanskou enklávu v arabském muslimském světě.

Obr. 14. Starověké obchodní cesty v severní Africe. [48]

Na západ od Egypta se nacházela starověká **Libye**, o které je toho známo jen málo, byla ovšem vždy středem zájmu dobyvatelů (a osadníků), a to z obchodního hlediska i díky úrodnému pobřeží (Obr. 14). Existovala tu dvě historická berberská území – Marmarika na

²⁸ Kamenné hrobky ve tvaru komolého jehlanu, jedno i vícestupňové. Z mastab se později vyvinuly pyramidy.

západě a Kyrenaika na východě. Kromě původních kočovníků (nomádů) a pastevců – Berberů – se v Libyi postupně rozpínaly říše Feničanů, Kartaginců, Peršanů, Makedonců, Římanů a Vandalů²⁹, než je nakonec všechny v 7. století smetl islámský chalífát.

Dále na západ se nacházelo **Kartágo**, město původně založené Feničany, které se stalo středomořskou obchodní velmocí (viz jeho výhodná pozice na obr. 14, dnes Tunisko), po několik století soupeřící s Římem. Kartaginci ovládli celé pobřeží Magrebu, Baleáry, část Sardinie, Korsiky a jihovýchodní cíp Apeninského poloostrova. V roce 146 př. n. l. však bylo jejich hlavní město dobyt Římany (třetí punská válka) a celé obyvatelstvo zmasakrováno, čímž tato civilizace zanikla.

Po dvě století př. n. l. existovalo na západ od Kartága království **Numidie**, jenž se později stalo římskou provincií. Na severozápadním pobřeží Afriky existovalo také království **Mauretánie**, které se těšilo poněkud delšímu období samostatnosti, než jeho východní soused (od 3. do 1. století př. n. l.). Poté taktéž padlo do područí Římské říše. Ve 4. století tuto provincii dobyli Vandalové, v 5. století znovu Římané. To už se ale i zde schylovalo k vítěznému tažení arabských kmenů, které v této oblasti nastalo se samým koncem 7. století. [49]

3.3 Život na Blízkém východě a v severní Africe ve starověké době

Tehdejší říše obvykle nebraly velké ohledy na své obyvatelstvo. Individuální život nepředstavoval téměř žádnou cenu. Většina lidí byla nevzdělaných a jejich krátké životy vyplňovaly války, epidemie a tvrdá práce. Neexistovaly pojmy jako lidská natož občanská práva a ochrana slabších členů společnosti (ženy, děti) nebyla obvykle nikde kodifikována³⁰.

²⁹ Vandalové byli Germáni ze Skandinávie či Pobaltí. Dokázali postupně rozvrátit římské kolonie v severní Africe a roku 455 n. l. dokonce vyplenit samotný Řím. Protože však nepoužívali písmo, nejsou po nich žádné literární památky a informace o jejich působení v oblasti jsou zprostředkované.

³⁰ Je spravedlivé dodat, že výjimky existovaly. Židé vypracovali složitý nábožensko-právní systém, který předepisoval spíše mírnější tresty (např. finanční, místo sekání rukou „jen“ bičování apod.) a ctěl více lidskou důstojnost. Ženy ve starověkém Římě měly silné právní postavení, i když ne zcela srovnatelné s muži, což bylo prosazováno i v provinciích. Velké úctě a právnímu postavení se těšily ženy v Egyptě. Islám zavedl povinnou almužnu (*zakāt*) a v křesťanství hraje důležitou úlohu instituce daru.

Vzdělání bylo dostupné pro úzké kněžské či úřednické vrstvy, nebylo neobvyklé, že ani panovník neuměl číst a psát. Každá kultura si vyvinula složitou mytologii a náboženství, nejčastěji polyteistického kultu, která byla pro negramotné obyvatelstvo nesrozumitelná a využitelná k jeho snadnému manipulování. Běžné bylo otrokářství a maximální drancování dobytých území. Existovaly různé zákoníky, ty však obvykle předepisovaly brutální tresty (stětí mečem, sekání rukou, kamenování, bičování), aby udržely obyvatelstvo ve strachu, nikoli vychovávaly. Vládnoucí činitelé či skupiny často disponovali neomezenou mocí a nedotknutelností a byli zbožšťováni. [37]

Tisícileté formování místního obyvatelstva v duchu strachu, potlačení individuality a řádu nepřipouštějícího pochybnosti v něm zanechalo nesmazatelnou stopu. Nástup islámu v 7. století, který (ve svých nejrozšířenějších formách) jasně vymezuje veškeré složky života věřícího a říká, že jeho kroky jsou řízeny Bohem, je do značné míry pokračovatelem této tradice. Křesťanství přineslo zcela jiný koncept, který považuje za vlastní západní civilizace – lidskou jedinečnost, odmítnutí otroctví, smířlivost, odpuštění, dialog. Zatímco islámské právo staví na nedotknutelnosti moudra seslaného Bohem, anglosaské zvykové právo založené na precedencích a kontinentální evropské právo jsou ochotné se vyvíjet. [40]

Ranou občanskou společností v Evropě představovaly již řecké městské státy, jejichž ideu dále rozvinula Římská republika. Novověký evropský humanismus začal usilovat o definování základních lidských práv, která budou nadřazená všem náboženstvím či ideologiím, o svobodu vyznání, diskuze a konání. Představa jeho univerzality však od té doby naráží na limity globální aplikovatelnosti, mimo jiné z důvodu rozdílných historických zkušeností. [43]

3.4 Úsvit islámu

S pádem Západořímské říše v roce 476 n. l. začíná v Evropě oficiálně středověk. Zájmová oblast ale žádnou takovou epochu nezná. V roce 610 měl poblíž Mekky (dnešní Saudská Arábie) do té doby neznámý obchodník Mohamed z rodu Kurajšovců vidění, které mělo navždy předznamenat vývoj Blízkého východu a severní Afriky. Bůh k němu seslal svého

posla Gabriela (*džibríl*), jehož slova si Mohamed zapamatoval a postupně zaznamenal do Koránu (*qurān*) – nejposvátnější knihy nového náboženství – **islámu**.³¹

3.4.1 Korán

Mohamed a jeho stoupenci začali v Mekce kázat o jediném Bohu a morálnějším způsobu života. Lidé znavení polyteistickými kultury, mocenskými hrátkami kmenů, nízkou morálkou, obavami z dalšího šíření křesťanství a snahou oslabit římské (na západě a severu) a perské (na východě) vykořisťovatele, začali naslouchat. Jediný Bůh sice již předtím skrze své anděly a proroky promlouval k Židům a křesťanům, ti ale jeho poselství prý pokřivili: „*Abraham nebyl ani Židem, ani křesťanem, avšak byl hanífem³² odevzdaným do vůle Boží; a nepatřil mezi modloslužebníky. A nejbliže k Abrahamovi byli věru ti, kdož jej následovali, a tento posel (Mohamed) a ti, kdož v něj uvěřili (muslimové). A Bůh je blízkým druhem věřících*“ [50] . Raný Korán chápe Židy a křesťany za ochrany hodný, pouze zbloudilý, „lid Knihy“, či „lid Písma“ (*ahl al-kitāb*³³) přičemž je k nim někdy smířlivý: „*věřu ti, kdož uvěřili, a ti, kdož jsou Židy, křesťany a Sabejci, ti, kdož uvěřili v Boha a v den soudný a konali zbožné skutky – ti naleznou odměnu u Pána svého a nemusí mít strach a nebudou zarmoucení*“ [50] , někdy však méně: „*a říkají Židé: ‚Uzajr je syn Boží!‘ a říkají křesťané: ‚Mesiáš je syn Boží!‘ A taková je řeč, již ústy svými pronášejí, a napodobují tak řeč oněch, kdož před nimi byli nevěřící. Necht’ Bůh proti nim bojuje! Do jaké lži to upadli!*“³⁴ [9] [50] .

Islámské učení je založené na dualismu (protikladech). Na tomto místě je třeba objasnit klíčový rys Koránu, že jej totiž není možné vykládat účelově, doslovně, bez kontextu doby a situace jeho vzniku, myšlenkového rámce blízkovýchodních učenců a navazujících

³¹ Dříve se také používal výraz mohamedánství, ale dnes má toto slovo pejorativní nádech.

³² Nežidovský a nekřesťanský vyznavač monoteismu v předislámské době.

³³ Všechna tři monoteistická náboženství lze také nazývat abrahámovská. Nacházejí se zde některé stejné postavy (Noe, arab. *Nūh*; Abrahám, arab. *Ibrāhīm*; Mojžíš, heb. *Moše*, arab. *Mūsa*; Ježíš, heb. *Ješua*, arab. *Isā*) či koncepty (potopa, zjevení, proroci, spasení, poslední soud, odsouzení modloslužebnictví, andělé versus démoni, nebe versus peklo).

³⁴ Na tomto místě je dobré opět připomenout, jak zejména náboženští fundamentalisté selektivně pracují s jednotlivými verši Koránu.

textů (*sunna*). Ty jsou tvořeny komentáři a poznámkami k jednotlivým veršům Koránu (*tafsīr*), dále Mohamedovými životopisy (*sīra*), a konečně také zaznamenanými vyprávěními o prorokových činech (*hadīs*), které se dělí do několika kategorií podle důvěryhodnosti³⁵. Studium Koránu a *sunny* vyžaduje desetiletí zkoumání, hlubokou znalost faktů, ale také chápání principů analogie a abstrakce. Běžné obyvatelstvo nemůže pochopitelně všechny tyto předpoklady splňovat. To může nahrávat některým imámům³⁶, kteří jej pak snadno indoktrinují verši a výklady vytrženými z kontextu.

Korán je třeba dále rozdělit na dvě zcela odlišné části, a to:

- **mekkánskou**, která vznikla jako první a je velmi idealistická, smířlivá a náboženská;
- **medínskou** (exilovou), která je mnohem více politická, nařizující a zakazující.

Verše v Koránu nejsou, na rozdíl od jiné svaté knihy – Bible, seřazeny chronologicky, a proto si mohou protiřečit. To odporuje euroamerickému racionálnímu způsobu uvažování, ale jde o důsledek toho, jak se jednotlivé problémy v rodící se muslimské společnosti objevovaly a bylo třeba se s nimi vypořádat. *Hadīsy* představují soubor tisíců výroků, jejichž platnost je trvalým zdrojem polemik. V kontextu konkrétních islámských větví, které se za čtrnáct století existence tohoto náboženství ustavily, jsou uznávány různé *hadīsy* a jejich různé výklady. [40]

3.4.2 Povinnosti vůči Bohu

Kromě bezvýhradného přijetí Koránu, je pro každého muslima bez ohledu na konfesi závazný soubor pravidel nazývaných jako povinnosti vůči Bohu (*ibādāt*). Mezi ně patří čistota (*tahāra*), pět pilířů islámu (*arkān al-islamīja*) a osobní rozvoj zahrnující také snahu o šíření islámu (*džihād*).

Čistotou se myslí nejen úkony vztahující se k očištění těla (které jsou popisovány s podivuhodnou detailností, ale mají nepochybně praktický původ v obtížných podmínkách života v poušti), ale jde také o čistotu morální a rituální, prováděnou např. před modlitbou.

³⁵ Nejčastěji do tří: správné, dobré a slabé.

³⁶ Duchovní, obvykle člověk, který vede modlitby v mešitě. Na imáma nelze vystudovat; člověk se jím stane v případě, že je svým okolím přijímán jako náboženská autorita.

Mezi tzv. pět pilířů islámu patří:

- **vyznání víry** (*šahāda*) – uznání a velebení jediného Boha, prohlášení Mohameda jeho posledním prorokem;
- **modlitba** (*salāt*) – 5krát denně směrem k Mekce: „*prospívat naopak bude ten, kdo je očištěn a jména Pána vzpomíná a modlitbu koná*“ [9] [50] ; součástí každé modlitby je rituální očista (*tahāra*), zvláštní postavení má páteční polední modlitba v mešitě³⁷;
- **almužna** (*zakāt*) – pravidelná daň z příjmu a majetku náležející chudým, slabým či spojencům: „*Věřte v Boha a posla Jeho a rozdávejte z toho, v čem učinil vás posledními vlastníky! Těm z vás, kdož uvěřili a almužnu rozdávali, je určena odměna vysoká*“³⁸ [9] [50] ;
- **půst** (*sawn*) – nejíst, nepít, nekouřit a zdržet se pohlavního styku od úsvitu do soumraku během postního měsíce ramadánu;
- **pout' do Mekky** (*hadždž*) – alespoň jednou za život by se měl každý muslim dotknout *Kāby*³⁹, kamenovat satana a stát na posvátné planině: „*...a když provádíte běh z Arafātu*⁴⁰, *vzpomínejte Boha poblíže místa posvátného! Vzpomeňte, že On vás uvedl na správnou cestu, zatímco předtím jste byli z těch, kdož bloudí*“ [9] [50] . [40] [50] [52]

Za šestý pilíř islámu se někdy považuje *džihād* (od slovesa *džahāda*, „snažit se o něco důležitého“, „bojovat“), který představuje úsilí o rozvoj (osobní i společenský), potlačování negativních vlastností a slabostí, obecně překonávání překážek a upevňování a šíření víry tam, kde je to možné. Existuje několik druhů *džihādu*:

³⁷ Vést modlitbu jako imám má být schopen každý dospělý muslim. To je rozdíl oproti křesťanství, kde je zapotřebí kněze. V praxi jsou nicméně imámové ustálené osoby představované vzdělanými muži respektovanými komunitou.

³⁸ Almužna se v moderních islámských státech zformovala do samostatných státních institucí, které ji vybírají, případně je součástí daňových systémů.

³⁹ Stavba ve tvaru krychle, která se nachází uprostřed prostranství Velké mešity v Mekce. Jedná se o nejposvátnější místo islámu.

⁴⁰ Posvátný pahorek poblíž Mekky, součást pouti *hadždž*.

- **srdcem** (*al-džihād bil-kalb*) – vzpírání se hříšnosti a zbožnost;
- **jazykem** (*al-džihād bil-lisān*) – šíření a upevňování islámu mírovými prostředky (osvětou, kulturou);
- **mečem** (*al-džihād bil-sajf*) – obranná válka;
- **rukou** (*al-džihād bil-jad*) – pomoc chudým a slabým⁴¹.

V západních médiích je pod dojmem fundamentalistické propagandy výhradně akcentována ona bojová větev *džihādu*. Jak se však píše v Koránu, válka by měla mít pouze obranný charakter, a to v případech, kdy jsou muslimové napadeni, jsou svědky nespravedlnosti, která se děje jiným muslimům či osobám hodným ochrany (ženy, děti, starci, spojenci...), nebo jsou vyhnáni z domoviny: „...*duši za duši, oko za oko, nos za nos, ucho za ucho, zub za zub a za zranění mstu. A kdo místo toho dá almužnu, bude to pro něj vykoupením z hříchů*“ [50], „*a bojujte na stezce Boží proti těm, kdož bojují proti vám, avšak nečiňte bezpráví, neboť Bůh nemiluje ty, kdož se bezpráví dopouštějí*“ [50].

V islámu neexistuje žádná „svatá válka“ (což je anglosaský termín vycházející z principu křížových výprav) a muslimská víra se nemá šířit násilně. Různé teroristické, fundamentalistické a extremistické skupiny, které hlásají zabijení „křížáků“ a „bezvěrců“ (*kāfir*) kdekoli po světě, nejsou tedy, striktně vzato, islámské, ale odpadlické (*murtadd*)⁴². Něco jiného jsou však konkrétní *hadīsy*, které mohou vyzývat i k útočným válkám a zabijení. Zde záleží, nakolik jsou tyto texty považovány za důvěryhodné a kdo s nimi operuje. K násilí mohou vyzývat také *fatwy*⁴³. [51] [53]

Pokud je třeba vyhlásit válku, musí mít tato dle Koránu jasný cíl a po jeho dosažení ihned skončit: „*a bojujte proti nim, dokud nebude konec svádění od víry a dokud nebude*

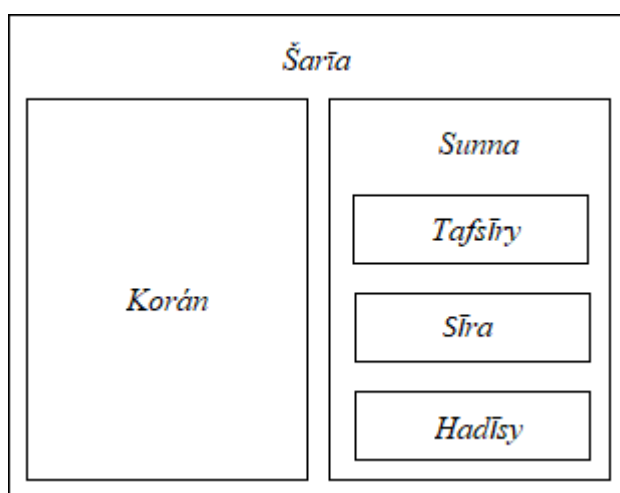
⁴¹ *Džihādu* se mohou zúčastnit děti od 6 let. Teoreticky se tedy mohou v tomto věku přidat i k *džihādu* mečem, pokud by byl vyhlášen. V takovém případě je třeba mít souhlas jejich rodičů. Jak vidno, odtud je jen malý krok k zneužívání a zfanatizování tzv. dětských bojovníků, které si militantní imámové dokáží obhájit.

⁴² V roce 2014 vyhlásil samozvaný Islámský stát *džihād* mečem západní civilizaci. Tuto výzvu však vyslyšelo minimum muslimů, protože ji nepovažovali za legitimní. Stejně tak téměř nikdo neuznal chalífát obnovený touto teroristickou organizací.

⁴³ Islámský nábožensko-právní dokument vyjadřující stanovisko k nějaké konkrétní problematice. V sunitském islámu má *fatwa* status doporučení a vydává ji *muftí*, nejvyšší duchovní vůdce v dané správní oblasti. V šíitském islámu je *fatwa* považována za závaznou a může ji vydat *ājatullāh*.

všechno náboženství patří Bohu. Jestliže však přestanou, pak skončete nepřátelství, ale ne proti nespravedlivým“ [50], „a když se střetnete s nevěřícími, udeřte je do šíjí, a až jim způsobíte úplnou porážku, pevně je spoutejte! A potom je buď omilostněte, anebo je propusťte za výkupné, pokud válka neodloží své břímě...“ [50]. Nevěřícími v Koránu nejsou myšleni Židé, ani křesťané, ani Peršané, ti všichni jsou výše zmiňovaným „lidem Knihy“: „On nám uzákonil jako náboženství to, co kdysi uložil Noemu – a to, co jsme vnukli tobě a co jsme uložili i Abrahámovi, Mojžíšovi a Ježíšovi...“ [50]. Mohou to být muslimové, kteří povstali proti jiným souvěrcům nebo dokonce odpadli od víry – ti si pak zaslouží opovržení: „a ti, kdo si zřídili mešitu ze vzdoru a z nevěry a pro rozkol mezi věřícími a jako nástrahu, jsou ti, kdo vedli válku proti Bohu a Jeho poslu již dříve; a oni věru přísahají: ‚My chtěli jsme jen to nejlepší!‘ Však Bůh je svědkem, že jsou vskutku lháři“ [50], „bojujte tedy proti nim, aby už nebylo pokušení k odpadlictví a aby všechno náboženství bylo jen Boží. Jestliže však přestanou, pak Bůh jasně vidí vše, co dělají“ [50]. Problém opět představují některé *hadīsy*, které vznikly po zaznamenání Koránu a které explicitně vyzývají k zabíjení Židů a křesťanů, případně „alespoň“ k jejich zotročování a ponižování. Před vyhlášením války se má (v případě nevěřících) vyslovit výzva (*dawa*), aby nepřítel místo boje raději přestoupil na islámskou víru. Válku oficiálně vyhláší *muftī* nebo *ājatullāh* vydáním *fatwy*. [52] [53] [54] [55]

3.4.3 Vztah člověka k člověku

Obr. 15. Obecný koncept pramenů šarīy.

[vlastní]

Protože islám neodděluje náboženství od státu, vyvinul se v něm komplexní systém náboženského práva *šarīa* (Obr. 15), které se zabývá vztahem věřícího jednotlivce k Bohu a ke

společnosti souvěrců (*umma*). Důraz je kladen na fungování skupiny, individuální potřeby jsou jí podřízeny (srov. s evropským individualismem a osobní zodpovědností, základy demokratické společnosti). *Šarīa* je aplikací Koránu a *sunny* dle konkrétní právní školy (*mazhab*) – definuje postupy, jak se chovat v obvyklých životních situacích (počínaje pozdravy, obchodem, prací, přes rodinný a intimní život, hygienu, dědictví, až po pohřeb), zahrnuje trestní právo, případně ovlivňuje dokonce ústavní právo (Obr. 16).

Muslim v „ideálním“ případě vůbec nemusí přemýšlet o svém chování, protože vše je mu dáno „shora“. Jeho denní rytmus, rituály, pokrmy, společenská interakce i přelomové životní události (svatba, rozvod, *hadždž*, úmrtí...) jsou vysvětleny v náboženských textech, které se nerozporují. Pokud si přece jen není jistý, jak postupovat ve zvláštních situacích, vyhledá znalce náboženského práva (*ālim*). Jde-li o problém týkající se celé skupiny, může být vydána upřesňující *fatwa*. [40]

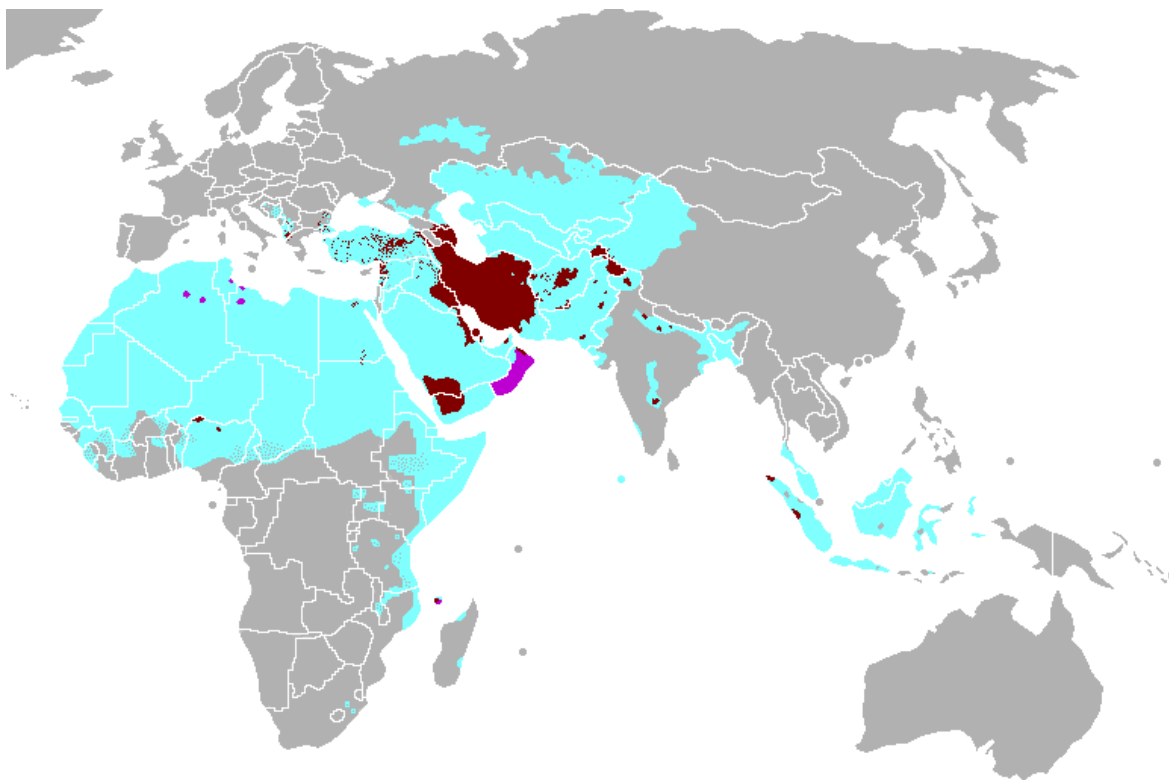
S vývojem myšlení a techniky a při střetávání s dalšími kulturami, bylo pochopitelně třeba reagovat na nové jevy, které v době sepisování Koránu neexistovaly. Proto se zformovala islámská právní věda *fiqh* („poznání“), která na základě podobnosti s dříve popsány jevy (*qijās*), či dohodou (*idžmā*) právních znalců (*ulamā*), hledá řešení v souladu s původními náboženskými myšlenkami. [13] [40] [52]

Jak již bylo nastíněno, konkrétní aplikace islámského práva v dané oblasti se liší podle tam respektované právní školy (*mazhab*)⁴⁴. Rozdělení islámského učení se datuje k okamžiku, kdy zemřel Mohamed a byl vybírán jeho nástupce (*chalīfa*). Došlo k rozepři mezi těmi, kdo požadovali, aby vůdcem byl někdo z prorokových nejbližších druhů z jeho kmene Kurajšovců (*sunna*), a těmi, kteří oponovali, že následovníkem posledního proroka má být jeho nejbližší příbuzný Alí (*šīa*)⁴⁵. Stoupenci *šīe* odešli z Arabského poloostrova do oblasti dnešního Íránu, a tak se tyto školy navždy rozešly, a to i s ohledem na různorodé životní

⁴⁴ V souvislosti s islámem se často zmiňuje praktikování „vražd ze cti“, tedy záměrného usmrcení člena rodiny či klanu, který nějakým způsobem poškodil čest jiné rodiny či klanu. Přestože se takové případy v médiích objevují, a to i v Evropě např. mezi komunitou německých Turků, *šarīa* nic takového nepřipouští a na takové jednání pohlíží jako na „běžnou“ vraždu.

⁴⁵ *Šīa* (doslova „strana Alího“, což byl Mohamedův zeť, manžel jeho dcery Fátimy) dnes představuje přibližně 16 % muslimského obyvatelstva. Většinu tvoří v Íránu, Iráku, Ázerbájdžánu a Bahrajnu. Významnou menšinu pak představují v Libanonu, Jemenu, Kuvajtu, Sýrii, Turecku, Pákistánu a Afghánistánu.

podmínky a jiné složení obyvatelstva⁴⁶. O něco později se odštěpila od příznivců *šite* ještě *chāridža* („odpadlíci“), jejíž členové byli nespokojeni s vládou 4. chalífy Alího (kterého zavraždili) a shodli se, že prorokovým nástupcem má být ten morálně nejkvalitnější muslim bez ohledu na rodový původ či funkci. Příslušníci této větve se dnes většinou nacházejí pouze v Ománu jako konzervativní, ale umírněné hnutí *ibādīja*. [52]

Obr. 16. Rozšíření mazhab. Modře sunna, červeně šia, růžově ibādīja. [55]

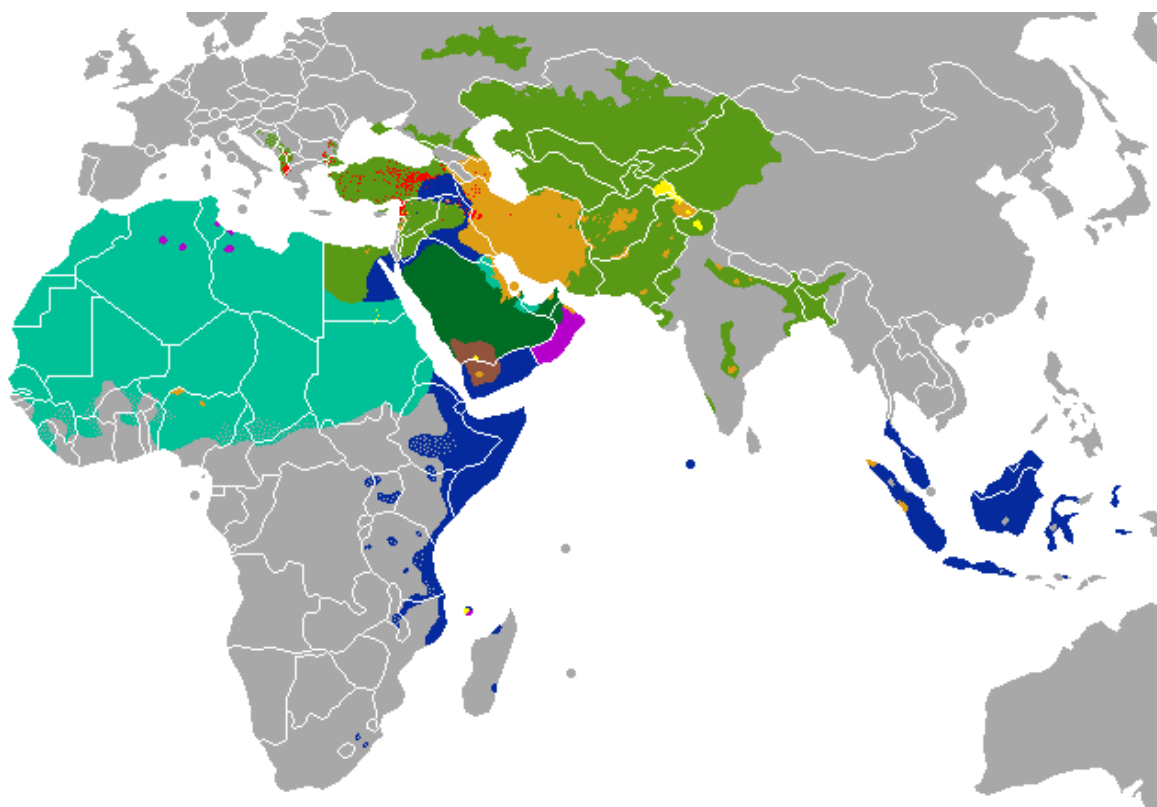
V sunně se v současnosti prosazují čtyři *mazhaby* (Obr. 17), a to:

- *hanafī* – která je nejrozšířenější v Turecku a Levantě a představuje nejliberálnější směr *sunny*; je otevřená dialogu, porozumění a právu na vlastní názor, v právní rovině se hledá to nejlepší řešení;
- *mālikī* – která se prosazuje hlavně v oblasti Magrebu a představuje stále liberálnější směr *sunny*;

⁴⁶ Vzhledem k tomu, že příslušníci *šite* byli často pronásledováni, ustavil se v tomto učení koncept *takīja*, který říká, že v případě ohrožení života je možné zapřít svou pravou víru a chovat se jako člen většinové náboženské obce. Někteří manipulátoři tuto skutečnost interpretují tak, že všichni muslimové mohou libovolně lhát. [51]

- *šāfiī* – která je rozšířena zejména v Egyptě, Levantě a Jemenu a reprezentuje střední cestu mezi liberálním a konzervativním pojetím *sunny*;
- *hanbalī* – kterou lze nalézt především ve státech Arabského poloostrova, a která představuje nejkonzervativnější směr *sunny* zdůrazňující doslovný výklad nejstarších muslimských textů a odmítající cizí vlivy. [40]

Šīa se většinou dělí podle toho, kolik případně které z prvních dvanácti imámů po prorokovi uznává (Tab. 2). Kromě již zmíněných škol existují ještě mnohé další sekty, a to mesianistické (z nichž nejpočetnější je původem indická *ahmadīja*), mystické (kladoucí důraz na duchovní rozměr náboženství), pacifistické (odmítající jakýkoliv boj), nebo vyloženě odpadlické živořící na okraji *ummy*. Zatímco Korán není v zásadě předmětem diskuze v žádné z větví islámu, pojetí *sunny* (a tím pádem interpretace a uznávání *tafsīrů* a *hadīs*) se odlišuje zásadně. Další odlišnosti ve výkladu práva i víry se vztahují k lokálním podmínkám, kde mohou přetrvávat určité aspekty zvykového práva z předislámského období. [58]

Obr. 17. Detailní rozdělení mazhab ve světě. Světle zeleně hanafī, tyrkysově mālikī, modře šāfiī, tmavě zeleně hanbalī. [57]

Tab. 1. Počty muslimů náležející k hlavním islámským větvím, stav v roce 2018. [59]

větev	počet věřících
<i>sunna</i>	~ 1 400 000 000
<i>šīa</i>	~ 200 000 000
<i>ahmadīja</i>	~ 20 000 000
<i>ibādīja</i>	~ 3 000 000

Tab. 2. Zjednodušené dělení islámských škol a sekt. [vlastní]

sunna	šīa	chāridža	sūfismus	ahmadīja
<i>hanafī</i>	<i>isnā ašarī (dva-náctníci)</i>	<i>ibādī</i>	<i>mystické řády</i>	
<i>mālikī</i>	<i>ismāīlī (sedmíci)</i>			
<i>šāfī</i>	<i>zajdī (pětníci)</i>			
<i>hanbalī</i>				
<i>zāhirī</i> ⁴⁷				

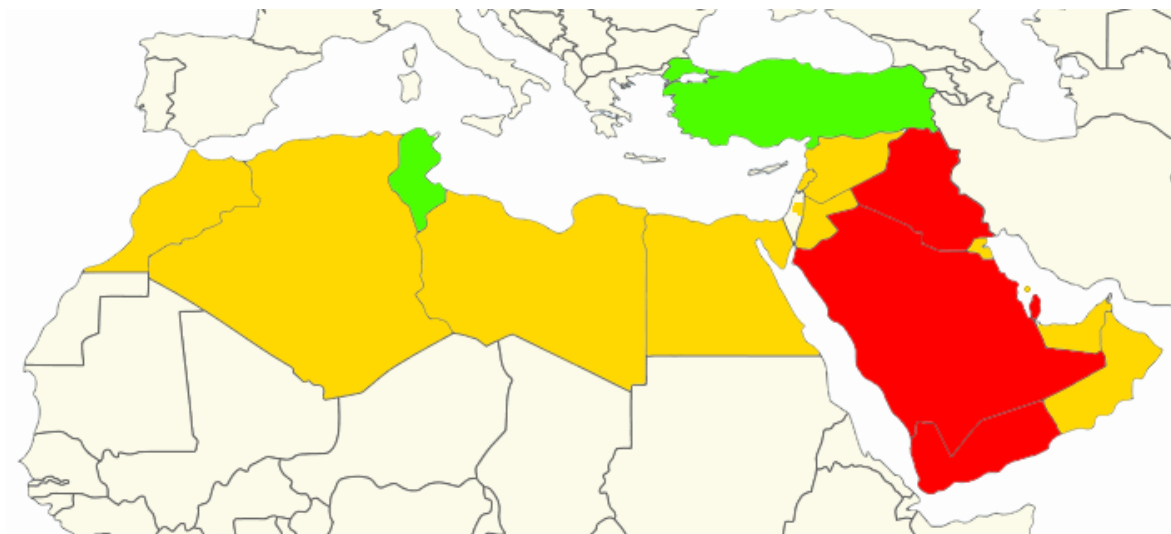
Kromě diverzity právních škol je také důležité, jakým způsobem *šarīa* reálně zasahuje do právních systémů muslimských států (Obr. 18). Existují v podstatě čtyři možnosti:

- **folklórní úroveň** (Tunisko, Turecko) – islámské právo žádným nebo zcela marginálním způsobem zasahuje do právního systému státu, který je plně sekularizován⁴⁸;
- **úroveň rodinného práva** (Maroko, Alžírsko, Libye, Egypt, Palestinská autonomie, Libanon, Sýrie a Jordánsko, Kuvajt, Bahrajn, Spojené arabské emiráty, Omán) – politiku státu a všechny druhy práva, kromě rodinného, upravuje sekulární systém; právní systémy jsou odděleny a koexistují vedle sebe;
- **teokracie** (Saúdská Arábie, Katar, Jemen) – *šarīa* je uplatňována ve všech úrovních práva, včetně trestního; islámské právo je zakotveno v ústavě státu, na jeho dodržování obvykle dohlíží náboženská policie;

⁴⁷ Škola považovaná za zaniklou.

⁴⁸ Sekulární stát se vyznačuje tím, že jeho politická rovina je zcela oddělená a nezávislá na náboženské.

- **kombinace** – stát není sekulární, ale *šari'a* se uplatňuje pouze v některých sférách veřejného a soukromého života. [13]

Obr. 18. Aplikace šari'í v zájmové oblasti. Zelená – folklórní úroveň; žlutá – úroveň rodinného práva; oranžová – plná integrace šari'í do právního systému státu. [vlastní]

3.4.4 Rozmach chalífátu

Mekkánští se obávali Mohamedova rostoucího vlivu a příslušníci jeho vlastního kmene se jej pokusili zabít. Nakonec byl se svou prozatímní hrstkou stoupenců roku 622 z Mekky vykázán (*hidžra*), načež se usídlil v Medíně (*jatrib*), kde pokračoval ve svých aktivitách již jako vítaná osoba⁴⁹. Zde došlo k jeho přerodu z proroka na tvrdého politika a nakonec i válečníka, což se projevilo na tónu pozdějších částí Koránu a navazujících textů. V roce 630 dobyl Mekku a začaly se k němu přidávat další kmeny⁵⁰. V roce 632 Mohamed – „poslední prorok Boží“ – zemřel, ale plamen změny byl již natrvalo zažehnut – islám vyznávalo kolem 150 tisíc lidí a došlo k založení prvního islámského státu, chalífátu. [40]

V roce 634 Arabové dobyli helénský Damašek, 638 Jeruzalém, 642 Alexandrii. Místní obyvatelstvo povětšinou ochotně přecházelo na novou víru. Koptští křesťané v Egyptě byli ušetřeni jako „lid Knihy“. Byzantská říše byla tou dobou v troskách a ztracené provincie již

⁴⁹ Rok *hidžry* je také počátkem islámského letopočtu.

⁵⁰ Některé tak činily dobrovolně; jiné byly postaveny před rozhodnutí buď konvertovat, nebo být pobity, případně vyhnány.

nikdy nezískala zpět. Podařilo se sice ubránit Konstantinopol (hlavní město Východořímské říše, také zvané Cařihrad, později dobyté Turky a dnes nazývané Istanbul), Arabové nicméně úspěšně pronikali podél pobřeží Středozemního moře na západ a postupně si podmaňovali berberské obyvatelstvo.

Jakmile berbeři přijali novou víru, což se někde neobešlo bez tvrdých bojů, nic nebránilo muslimské expanzi také do Evropy – během 8. a 9. století bylo podmaněno Španělsko, Portugalsko a část Francie, ve Středozemním moři dále Sicílie, Kypr a Rhodos. Až v té době, kdy se zdálo být v ohrožení samotné srdce Evropy, začala být organizována účinná obrana, jež po konsolidaci sil vyústila v tzv. křížové výpravy⁵¹. Na východě se tou dobou také hroutila vyčerpaná Sásánovská Persie. Arabské výboje postupně zcela islamizovaly místní obyvatelstvo, země si však zachovala svůj jazyk⁵².

K úspěšné expanzi Arabů zřejmě přispěl i fakt, že zpočátku dovolovali místnímu obyvatelstvu praktikovat svou víru (ovšem pouze *dimmi* – věřícím nemuslimům, tedy Židům, křesťanům a zoroastriánům – iránským dualistům), tito jinověrci pouze museli odvádět zvláštní „daň z hlavy“ (*džizja*)⁵³. Mnohde Arabové vítali jako osvoboditele proti nenáviděným absolutistickým vládcům a kolonizátorům. [9]

Po smrti Mohameda byl zvolen do čela *ummy* bohatý obchodník Abú Bakr⁵⁴, který stál na počátku období volených chalífů (632–661). Po násilné smrti Alího v čele chalífátu stanuli členové rodu Umajjovců (661–750), kteří přesunuli jeho hlavní sídlo do Damašku, a poté Abbásovcí (750–1258), kteří působili v Bagdádu. Roku 1055 bylo sice toto město dobyt

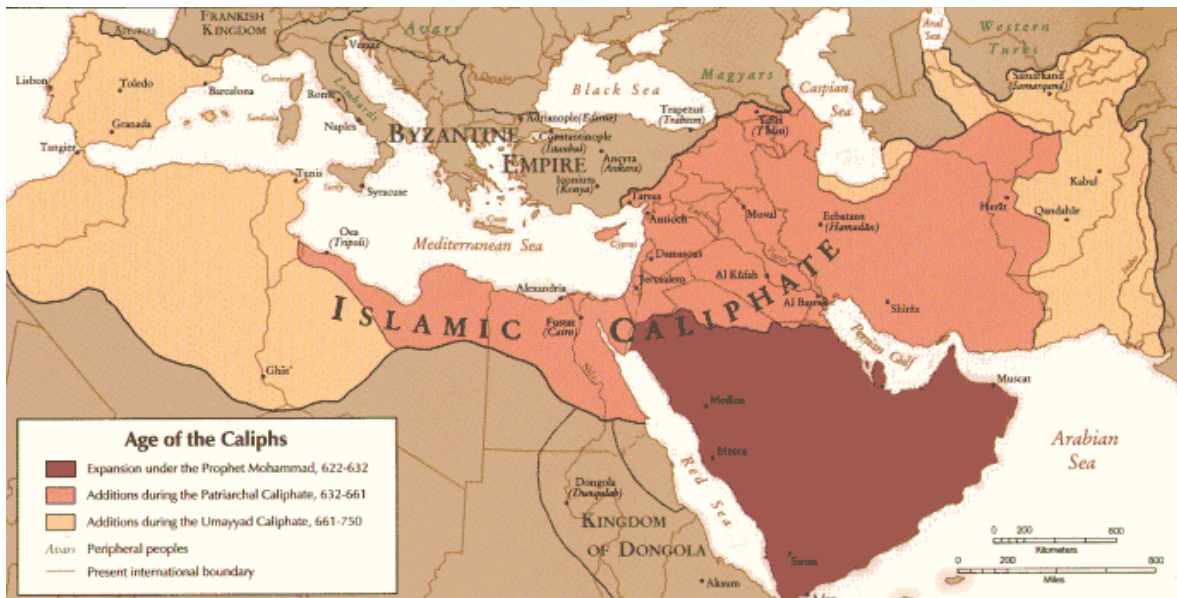
⁵¹ Těch bylo celkem devět mezi lety 1095–1272. Během této doby v Palestině, jihovýchodní Anatolii a na Kypru existovaly křesťanské državy sjednocené pod vlajkou feudálního Jeruzalémského království. Evropské obyvatelstvo tvořili šlechtici, příslušníci křesťanských řádů a poutníci, podrobené původní obyvatelstvo však představovalo většinu. Přes válečnou povahu mělo toto křesťansko-muslimské střetávání také pozitivní vliv na kulturní výměnu. V současné době někteří blízkovýchodní odpůrci západní civilizace považují kampaň boje proti terorismu za „desátou křížovou výpravu“.

⁵² Perština sice používá arabské písmo, její původ je však indoevropský. Ve slovní zásobě a gramatice se od arabštiny zásadně odlišuje.

⁵³ Ta se oficiálně vztahovala pouze na muže v produktivním věku. Nicméně různé prameny hovoří o zneužívání této daně k vydírání žen či starců a ponižování během jejich výběru, který byl veřejný.

⁵⁴ Prvním chalífou se prý inspiroval samozvaný chalífa Ibráhím alias Abú Bakr Bagdádí, vůdce neuznaného Islámského státu.

tureckými Seldžuky a nejvyšší politickou figurou se stal sultán, chalífa nicméně stále představoval nejvyšší náboženskou autoritu. To se změnilo v roce 1258, kdy Bagdád dobyli Mongolové a posledního chalífu popravili. [55]

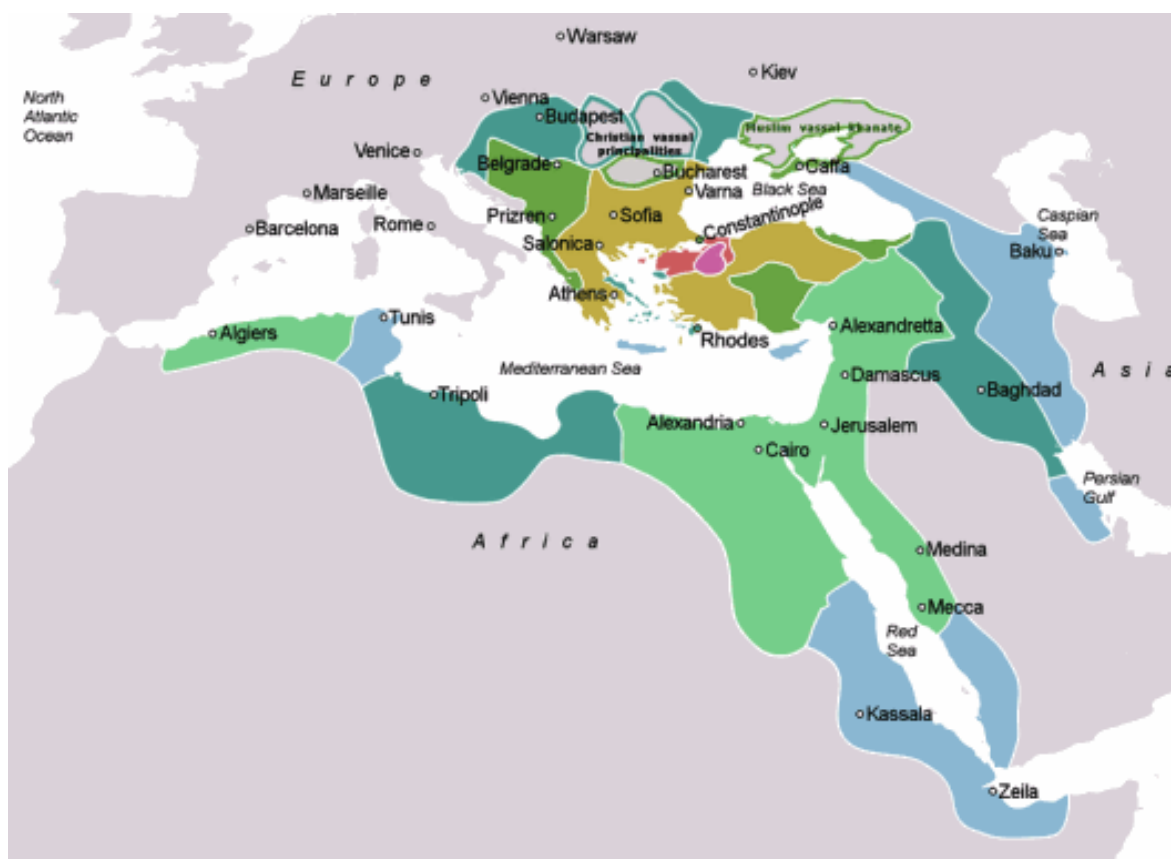
Obr. 19. Chalífát. Červenou barvou je zobrazen jeho rozsah za života Mohameda (622-632), oranžovou za vlády volených chalífů (632-661), žlutou za vlády Umajjovců (661-750). [60]

Během období rozmachu chalífátu přibývalo také mnoho sekt, neboť někteří duchovní byli znechuceni oficiálním bojem o moc a odklonem od náboženského základu chalífátu. V určité době dokonce existovaly „paralelní státy“ – córdobský chalífát na Pyrenejském poloostrově (929-1031) nebo fátimovský chalífát v Magrebu (909-1171).

Navzdory mocenským bojům a náboženskému rozštěpení bylo období chalífátu nesmírně plodné z hlediska mezinárodního obchodu a rozvoje lidského vědění. Zatímco ve středověké Evropě lze tuto dobu považovat za intelektuální úpadek, arabský svět kulturně rozkvétal. Díky prepisům se zachránilo velké množství děl řeckých a římských autorů. Překládána byla také indická či íránská díla, pěstovala se filozofie, rozvíjela matematika („arabské“ číslice převzaté z Indie), astronomie a lékařství. Z Číny přišla technologie výroby papíru. [9]

3.5 Sultanát

V letech 1250-1517 převzal vůdčí roli v Egyptě a Palestině mamlúcký⁵⁵ sultanát⁵⁶. V náboženské rovině to byl pokračovatel abbásovského chalífátu (jehož činitelé po pádu Bagdádu do mongolských rukou emigrovali do Egypta), nicméně sultán zde byl nejvyšší politickou mocí a chalífa se mu zpovídal. Po expanzi Osmanů v této oblasti během 16. století splynul postupně titul chalífy se sultánem a zanikl bez náhrady v roce 1923 po vyhlášení moderní Turecké republiky.

Obr. 20. Osmanská říše v době svého největšího územního rozmachu (1683). [61]

Osmanská říše (Obr. 20), existující mezi lety 1299-1922, představovala jedno z nejmocnějších politických uskupení v dějinách lidstva. Doplatila však na náboženskou rigiditu, technologickou stagnaci a ztuhlou byrokracii a byla převálcována progresivním evropským

⁵⁵ Mamlúci (Mameluci) byli původně vojenští otroci v Egyptě, kteří se vypracovali na vládnoucí třídu.

⁵⁶ Ekvivalent evropského císařství: světská moc je nadřazena náboženské, titul vrcholného představitele je dědičný a jeho moc může být neomezená.

kolonialismem. Ve 14. století však stála před zhroutilím Byzanc a neschopnost tehdejších evropských vládců překonat vlastní rozpory vedly k postupnému tureckému podmaňování Malé Asie a jihovýchodní Evropy. Roku 1454 padla Konstantinopol a 1521 Bělehrad. Bitva u Moháče (1526) znamenala obsazení Uher, které vyvrcholilo dobytím Budína v roce 1541. Turci byli zastaveni až před Vídní roku 1529, nikoli však zlomeni. To se podařilo až o 150 let později při druhém obléhání Vídně (1683) a následným dobytím Budína habsburskou armádou (1686).

Obr. 21. Pašaliky v Osmanské říši. Stav po roce 1900. [62]

V severní Africe, Arábii, Středomoří a na Balkáně si Turci počínali lépe. Jedním z důvodů jejich úspěchu na Blízkém východě a v severní Africe bylo, že rozdělovali své území na pašaliky (*wilājat*), které ctily etnicko-náboženské složení obyvatelstva (Obr. 21). Bylo to účinné, čisté pragmatické rozhodnutí, které mělo zajistit poklidné vybírání daní na dobytých územích. Tento systém po pádu Osmanské říše porušili evropští kolonizátoři, kteří svět začali rozdělovat podle „rovnoběžek a poledníků“. Turci dále zavedli milletový systém, který dělil obyvatelstvo podle konfesijní příslušnosti, byla mu zachována náboženská autonomie, soudnictví založené na místním právu a možnost provozovat vlastní instituce. Podmínkami bylo vykonávání obřadů v soukromí, placení daně (*džizja*) a loajalita osmanské politice. [13] [9]

V roce 1492 byla dobytím granadského emirátu katolíky dovršena téměř osm století trvající *reconquista*⁵⁷. Došlo k velkým masakrům maurského a židovského obyvatelstva, desítky až stovky tisíc muslimů emigrovaly do severní Afriky. Záhy se změnila evropská obchodní trasy a přelidněné jižní pobřeží Středoziemního moře, tradičně těžící z obchodu, začalo upadat. Pro Osmany severní Afrika znamenala pouhý „zářez na pažbě“, mnohem cennější pro ně byl Balkán a Palestina, tudíž vznikl volný prostor k nadcházející evropské koloniální expanzi. Turci nedokázali do oblasti přinést žádný impuls, nabídnout místním lidem podnikatelské příležitosti, zkostnatělý systém navíc zarytě odolával jakýmkoliv projevům umění, vědy nebo technologického pokroku, které by postupnou ztrátu loajality a následně i území dokázaly zvrátit.

Turecký systém zpočátku ignoroval, co se v Evropě děje (zámořské cesty, rozvoj techniky a válečnictví, náboženská reformace, humanismus) a žádné povědomí o tom nemělo ani běžné obyvatelstvo. Osmanská říše po dvě tři století žila v opojení svými nespornými historickými úspěchy, aby se probudila do jiného světa. Kolem ní se zformovaly tři mocnosti, které působily velké potíže a sultanát neustálými konflikty vyčerpávaly lidsky i materiálně – Habsburská monarchie, Persie⁵⁸ a carské Rusko. Počátkem 18. století byly s Evropou obnoveny oficiální diplomatické styky a evropští odborníci začali být zváni, aby pomohli Turkům s reformami. Ty se začaly pozitivně projevovat, ale téměř výhradně pouze v centrálních částech říše. Na strukturální změny bylo příliš pozdě. Překotná „sekularizace“ Osmanské říše na přelomu 19. a 20. století jen urychlila její pád, protože pomohla především nemuslimskému obyvatelstvu. [9] [13]

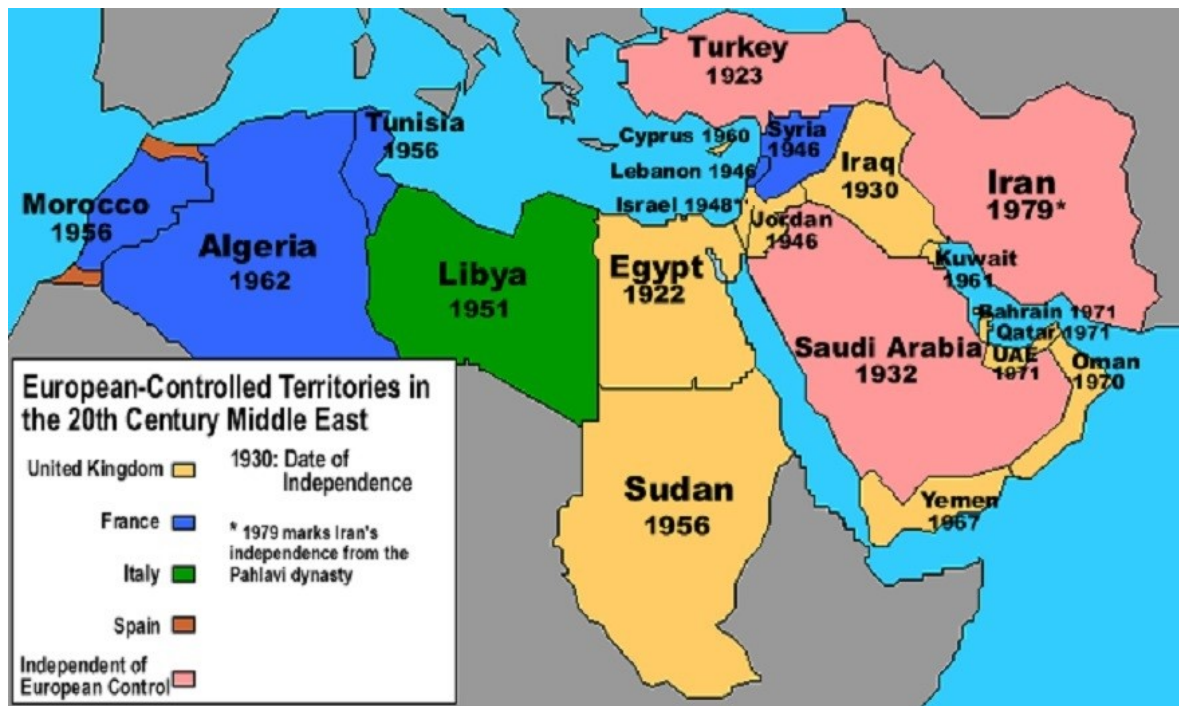
3.6 Evropský kolonialismus

Arabové neměli příliš zájem na oslabování osmanského vlivu. Turkům jako muslimům přece jen rozuměli více než zcela odlišným Evropanům. Jako rození obchodníci však viděli obchodní příležitosti a byli ochotni přistupovat i na velmi výhodné podmínky pro evropské společnosti, na některé výrobky jim zaručovali dokonce monopol. S rozvojem kapitalismu v Evropě se na nová území přesouvala výroba, která tak mohla být levnější. Tím ale dochá-

⁵⁷ Znovudobytí Pyrenejského poloostrova křesťany a vyhnání muslimů, kteří zde působili od 8. století.

⁵⁸ Po roce 1500 se v Íránu ujímá moci dynastie Safijovců, která zavádí šiitský islám jako státní náboženství.

zelo k postupné likvidaci lokální řemeslné produkce. Arabové sice projevovali obdiv k evropské technické a organizační vyspělosti, kterou chtěli napodobit, to se však netýkalo politiky a kultury. Byli konfrontováni se zcela novým světem a diplomacií, s čímž se potřebovali nějak vypořádat.

Obr. 22. Evropský kolonialismus v zájmové oblasti v průběhu 20. století. Žlutě Velká Británie, modře Francie, zeleně Itálie, hnědě Španělsko, růžově území nepodléhající evropské kontrole. Letopočty představují vyhlášení nezávislosti ať pouze formální, nebo skutečné. V případě Íránu jde o návrat k autentické teokracii. [64]

Evropské koloniální mocnosti, které se od 15. století postupně etablovaly na obou amerických kontinentech, jihovýchodní Asii a jižní Africe, se na Blízký východ a severní Afriku zaměřily až koncem 18. století, když bylo zjevné, že ji Osmanská říše již nemá plně pod kontrolou, ale také z prostého důvodu „vyčerpání“ nejzajímavějších oblastí k další kolonizaci. Výjimku v tomto ohledu představovali Portugalci a Španělé, kteří po úspěšné re-

conquistě plynule dobyli části Maroka, Mauretánie, Tuniska a Libye. Osmanská říše v průběhu následujících let většinu území získala zpět, dodnes ale existují v severní Africe některé španělské exklávy (Ceuta, Melilla)⁵⁹.

Koncem 18. století proti sobě stály v zájmové oblasti dvě koloniální velmoci – Francie a Velká Británie – přičemž obě zde již dosahovaly výrazného vlivu. V roce 1798 Napoleon I. provedl invazi do Egypta, ta však ztroskotala⁶⁰. Roku 1830 proběhla již úspěšná francouzská expanze do Alžírsko a roku 1881 do Tuniska. Téměř celý Magreb se dostal do francouzské sféry vlivu, včetně jazyka a částečně i kultury (Obr. 22). V roce 1912 ještě následovalo Maroko (kromě španělského pobřeží), a když po 1. sv. válce došlo k drastickému „krájení“ zhroubené Osmanské říše, která si vybrala boj na straně poražených Centrálních mocností, Francouzi dále získali dle Versailleské smlouvy (1919) mandátní správu nad Sýrií a Libanem. V roce 1869 byl v Egyptě dostavěn Suezský průplav. Britové zde posílili svůj vliv tím, že se stali majoritními akcionáři společnosti, která průplav spravovala. To bylo zachováno až do jeho znárodnění roku 1956. Mezi britskou sférou vlivu se dále řadil Kuvajt, Omán a Jemen, po 1. sv. válce připadl Británii mandát nad Irákem, Jordánskem a Palestinou. Také sjednocená Itálie získala kolonii v severní Africe, a to Libyi v roce 1911. [13] [63]

V průběhu 1. sv. války se Britové a Francouzi obrátili na Araby s nabídkou, že v Levantě bude moci vzniknout blíže nespecifikovaný arabský stát, pokud se budou arabské jednotky podílet na vojenských operacích proti Turkům. Ve skutečnosti se tyto mocnosti v roce 1916 za tichého souhlasu carského Ruska, které mělo mít zaručen vliv v Arménii, domluvily na rozdělení známém jako Sykes-Picotova dohoda (Obr. 23), které vzniklo doslova od ruky a vymezilo současné hranice většiny zdejších států. V roce 1917 padl v Rusku car a jeho tajné dokumenty, včetně Sykes-Picotovy dohody, byly zveřejněny. To vyvolalo mezinárodní skandál a Arabové se cítili být Evropany zrazeni. [14] [36]

⁵⁹ Tato města se dnes nacházejí na území Maroka a je jim přiznána částečná autonomie. Jako španělské exklávy jsou součástí Evropské unie. Během nedávné migrační krize se mnozí uprchlíci z Afriky pokoušeli touto cestou dostat na evropské území. Ještě v roce 2017 zde ilegálně překročilo hranici několik tisíc lidí.

⁶⁰ Při tomto tažení byla náhodně objevena tzv. Rosettská deska, nápis vytesaný do kamene z roku 196 př. n. l. provedený ve třech jazycích – starořečtině, v démotickém a hieroglyfickém písmu. Díky tomuto nesmírně cennému nálezu se poslední dvě písma podařilo rozluštit.

Obr. 23. Sykes-Picotova dohoda o rozdělení sfér vlivu. Modře francouzská, růžově britská, oranžově ruská, červeně společná. [61]

3.7 Počátek arabsko-izraelského konfliktu

Koncem 19. století začaly v arabských a židovských intelektuálních kruzích rezonovat, i když odlišným způsobem, myšlenky tehdejších evropských hnutí za právo na sebeurčení a snahy o vybudování národních států. První *alija*⁶¹ do Palestiny se datuje k roku 1882.

⁶¹ Židovská imigrační vlna do Palestiny. Před založením státu Izrael v roce 1948 jich proběhlo celkem pět. První souvisela s antisemitskými nájezdy (pogromy) v Rusku v roce 1882. Další dvě vlny (1904-1913, 1919-1923) pocházely taktéž především z Ruska (nezdařená revoluce proti carovi v letech 1905-1907, bolševická revoluce a následná občanská válka v letech 1917-1923; současně s tím hladomor a pogromy), ale připojili se další Židé z východní Evropy (Litva, Polsko, Rumunsko) a Blízkého východu (Jemen, Irák). Čtvrtá alija (1924-1928) přicházela hlavně z Polska a znamenala pro oblast nebyvalý rozvoj, protože to byli hlavně řemeslníci a vzdělaní měšťané. Pátá vlna (1930-1939) přicházela z Německa, kde se dostali k moci nacisté. Odcházela

V roce 1896 vyšla kniha *Der Judenstaat* (Židovský stát) sionistického novináře Theodora Herzla, která obhajuje židovskou nezávislost jako národa, jenž má mít své místo na území Palestiny. Text vyvolal ohlas napříč diasporou⁶², i když ne všechny skupiny židovstva se s ním ztotožňovaly. Podstatné bylo, že myšlenky sionismu se poté velice rychle spojily v mezinárodní hnutí – Světovou sionistickou organizaci, která byla založena již rok po vydání Herzlovy knihy na Prvním sionistickém kongresu ve Švýcarsku. Výsledkem kongresu bylo také založení fondu pro výkup pozemků v Palestině, kterou zdejší Arabové Židům zpočátku ochotně prodávali, a podpora co nejmasovější imigrace. Docházelo k budování prvních židovských institucí (zejména domobrany) a zakládání kibuců⁶³. [65] [66]

Hlavním zájmem Arabů byla likvidace evropských koloniálních držav a místní turecké nadvlády. V roce 1913 se konal první arabský kongres. Ten se nesl v duchu konzervativního nacionalismu, neboť pouze žádal o větší účast Arabů na vládě v rámci Osmanské říše. Po vypuknutí 1. sv. války však Arabové vycítili příležitost vytěžit ze situace více. Protože se Turci přidali na stranu Centrálních mocností, Arabové začali spolupracovat se státy Dohody. Probíhala jednání s Brity a Francouzi, kteří Arabům za jejich loajalitu slíbili poválečnou nezávislost. Židé byli pro spojence taktéž důležití – vyskytovalo se mezi nimi mnoho odborníků potřebných pro válečnou výrobu. Britové proto také jim slíbili vznik vlastního státu⁶⁴. Zde došlo k zásadnímu dějinnému momentu – Arabům i Židům bylo slíbeno v podstatě stejné území v oblasti Palestiny, jehož hranice byly určeny pouze vágně. [4] [9]

především elita – lékaři, právníci, akademici, řemeslníci a umělci, kteří si nejlépe uvědomovali, co bude v jejich původní domovině následovat.

⁶² Komunita roztroušená po světě z politických, ekonomických či jiných důvodů, ale cítící se být jedním národem.

⁶³ Židovská osada fungující na principu kolektivního vlastnictví. Kibucníkům jsou zajištěny základní životní potřeby, vzdělávání, zdravotní a sociální péče, kulturní a sportovní aktivity. Všechny výnosy navíc jsou investovány do dalšího rozvoje osady. Myšlenku kibuců do Palestiny přinášeli především Židé z východní Evropy.

⁶⁴ Tento dokument známý jako Balfourova deklarace říkal, že britská vláda je nakloněna vzniku židovského státu a bude jej i aktivně prosazovat, pokud budou zachována občanská a náboženská práva nežidovských obyvatel.

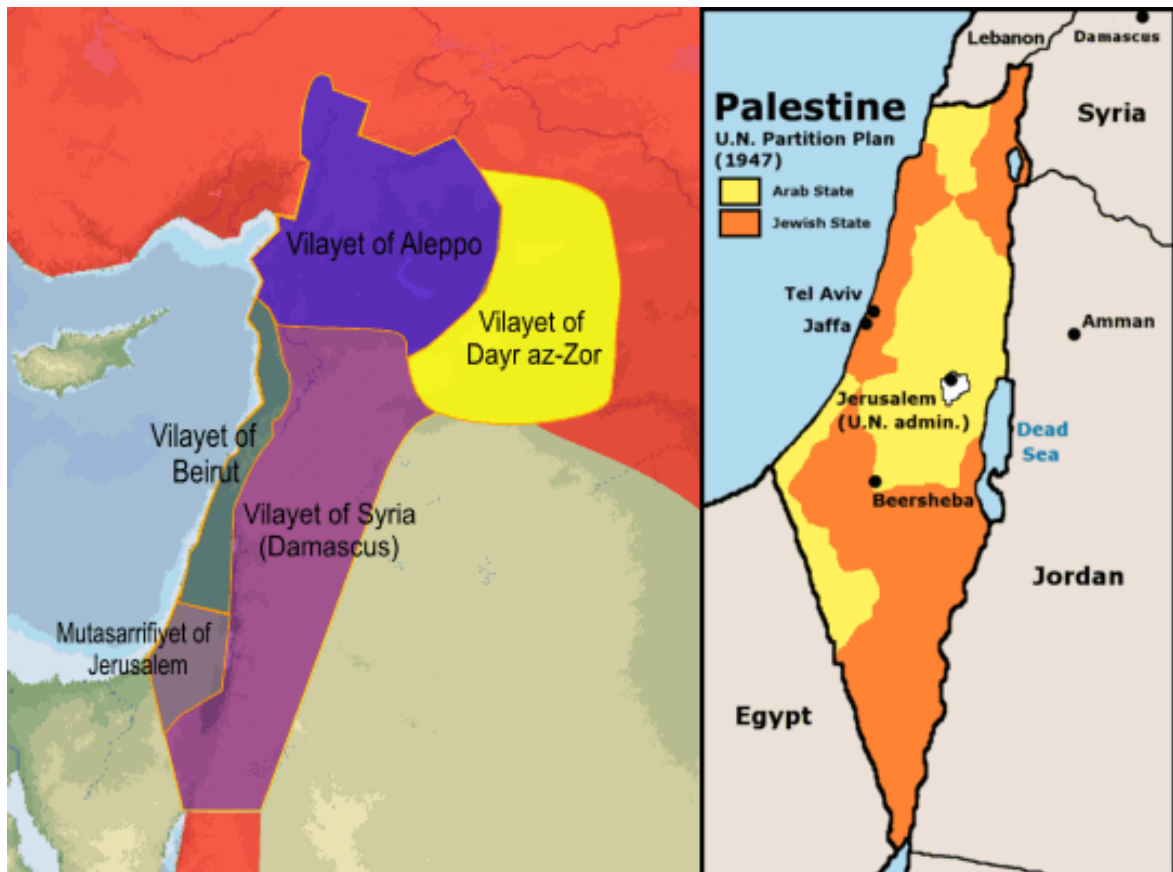
Po skončení války Britové na palestinském území zřídili prozatímní vojenskou správu. Zajistili si tak přístup k Suezmu a irácké ropě. V roce 1922 Společnost národů oficiálně jmenovala Velkou Británii jako správce mandátu Palestina. Na základě tzv. Churchillovy bílé knihy⁶⁵ mělo dojít k rozdělení palestinského území mezi budoucí židovský a arabský stát s mezinárodní správou Jeruzaléma, Arabové však existenci židovského státu striktně odmítli. V následujících letech začalo docházet k útokům proti britské správě, protože se Arabové a Židé vzájemně podezřívali, že Britové nechají vybudovat vlastní stát pouze proti stranu. Ve skutečnosti především Britové nezvládali svou roli. Zatímco židovské protostátní instituce se v Palestině úspěšně etablovaly již během 20. let, a to za významné podpory židovských průmyslníků a finančníků žijících v USA (zejména Židovská agentura, která byla mezinárodně považována za oficiální zastoupení palestinských Židů), ty arabské vznikaly později, až ve 30. letech, protože nejprve probíhaly sváry mezi místními vlivnými rodinami. Židovská imigrace rostla a nové obyvatelstvo brzy převyšovalo původní palestinské. Arabové předpokládali, že je to součást britského plánu, jak připravit podmínky pro založení židovského státu. [36] [67]

Imigrace se stala dále neúnosnou po nástupu nacismu v Německu. Některým britským činitelům bylo zřejmé, že brzy dojde k další válce v Evropě, a proto bude třeba si Araby opět naklonit na svou stranu. V letech 1936-1939 však probíhalo v Palestině protibritské a protizidovské arabské povstání. Ve chvíli, kdy tisícům západoevropských Židů měla hrozit likvidace a Palestina byla v podstatě jediným místem, kam mohli prchat, bylo vyhlášeno omezení přistěhovalectví na nejvýše 15 tisíc osob ročně. Když v září 1939 propukla 2. sv. válka, Arabové vyhlásili neutralitu. Vůdce palestinských Arabů ale tajně jednal s Hitlerem, aby se příležitostně zbavil Britů i Židů. Pro Židy byl konflikt otázkou přežití, proto i přes všechna negativa spojená s britskou mandátní správou, vstupovali dobrovolně do služeb britské armády. Přes jejich nesporný přínos v blízkovýchodních bojích Britové až do roku 1945 uplatňovali nastavenou imigrační kvótu. [4] [9]

2. sv. válka definovala dvě nové vojenské a politické supervelmoci – Spojené státy americké a Sovětský svaz, což znamenalo i jejich zvýšenou angažovanost v zájmové oblasti.

⁶⁵ Dokument přisuzoval Židům mnohem menší území, než v jaké doufali a z hlediska jeho rozložení byl pro ně také nevýhodný, přesto s ním víceméně souhlasili.

Tradiční koloniální mocnosti jako Velká Británie, Francie, Španělsko či Itálie byly buď poraženy, nebo zcela vyčerpány. Přibližně 7 milionů zavražděných Židů během války představovalo pro západní svět argument, že by měl být založen jejich stát. Navíc existoval obrovský počet uprchlíků v Evropě i Sovětském svazu, kteří neměli kam jít (evropská města v troskách, židovský majetek zničen či rozkraden).

Obr. 24. Vlevo pašaliky Osmanské říše na území Palestiny k roku 1918. Vpravo návrh OSN na rozdělení Palestiny dle závěrů komise UNSCOP z roku 1947. Žlutě arabský stát, oranžově židovský stát, bíle Jeruzalém a okolí pod mezinárodní správou. [68]

Po selhání Společnosti národů byla založena nástupnická Organizace spojených národů, která hodlala otázku Palestiny co nejrychleji vyřešit. Britská správa nad Palestinou sice zůstala zachována, ale bylo zřejmé, že Velká Británie tuto úlohu dále zvládat nechce a nebude. V roce 1947 byla při OSN založena komise UNSCOP, která navrhla rozdělení Palestiny mezi Židy a Araby s tím, že město Jeruzalém a jeho nejbližší okolí bude pod mezinárodní správou (Obr. 24). Židé s plánem souhlasili, Arabové nikoliv. Židé, kteří se vraceli z války s bojovými zkušenostmi, věřili, že Arabové, kteří budou v nemilosti západu kvůli dohodám s Hitlerem, budou chtít ve chvíli vyhlášení židovského státu válku. Rozhořely se

nové nepokoje, které v průběhu roku 1948 přerostly v občanskou válku. Obě strany byly zásobovány zbraněmi ze zahraničí, Židé zejména z Československa. [4]

V polovině roku 1948 vyhlásil David Ben Gurion jménem Židovské agentury stát Izrael. Ještě tentýž den mu vyhlásily válku Egypt, Libanon, Jordánsko, Sýrie a Irák s tichou podporou Saúdské Arábie a Jemenu. Židé bojovali o vlastní přežití. Arabští vůdci v Palestině sledovali vlastní cíle a nedokázali postupovat jednotně. Arabské jednotky byly také hůře vycvičené, vyzbrojené, postrádaly kvalitní velení a trpěly dezercí. Izrael postupně uznala většina demokratických států⁶⁶. První arabsko-izraelská válka skončila v polovině roku 1949 vítězstvím Izraele. Ten dokázal nejen uhájit vlastní existenci, ale také o pětinu rozšířit území, které mu bylo v roce 1947 OSN přiznáno. [4] [36] [67] [68]

3.8 Dekolonizace

Jakmile utichly boje 1. sv. války a kapitulovala Osmanská říše, Velká Británie podpořila řecké povstání proti Turkům, aby zde mohla dosadit loutkový sultánský režim. Turecko se však pod vedením generála a budoucího prezidenta Mustafy Kemala ubránilo a naopak se stalo v zájmové oblasti prvním moderním sekulárním státem. Bývalé osmanské pašaliky jako kolonie nebo mandáty připadly evropským mocnostem a vznikly tak umělé státy Sýrie, Libanon, Irák a Zajordánsko (později Jordánsko). [2]

Území arabských kmenů stálo až do 30. let 20. století stranou světového dění. Nerušeně se tam vyvíjela konzervativní forma *sunny*, téměř bez osmanského a zcela bez evropského vlivu, neboť tato oblast budoucí Saúdské Arábie jako jediná na Blízkém východě a v severní Africe nezažila evropský kolonialismus. V roce 1933 zde objevili Američané neutušené zásoby ropy. Kmen Saúdů, který zde teprve rok předtím sjednotil ostatní souverce pod království Saúdské Arábie, mohl díky náhlému přísunu dolarů začít intenzivně uplatňovat svůj vliv v oblasti i ve světě. [36]

Po skončení 2. sv. války se situace evropských koloniálních velmocí stala neudržitelnou. Evropa byla materiálně i lidsky vyčerpána a zrodil se bipolární svět, kde převzaly vůdčí

⁶⁶ Sovětský svaz doufal, že se Izrael stane socialistickou baštou v pro ně neuchopitelném arabském světě, takže uznal jejich nový stát taktéž mezi prvními zeměmi. Že Izrael nastoupí cestu socialismu se však brzy ukázalo jako utopie a nový stát se od počátku své existence přikláněl k západoevropským zemím a zejména USA. Sovětský svaz proto svůj smířlivý postoj k Izraeli nakonec zcela obrátil.

politickou úlohu Sovětský svaz a Spojené státy americké. Byla založena OSN a volání po dekolonizaci bylo slyšet stále hlasitěji z celého světa. Nejprve se začaly hroutit blízkovýchodní državy Velké Británie, později Francie (Obr. 22, Tab. 3), přičemž se to mnohde neobešlo bez krveprolití. [69]

Nové státy začaly pod tlakem velmocí experimentovat s nacionalismem, komunismem či panarabismem, což často vedlo k větší nestabilitě a násilí než v koloniálních dobách. Zájmová oblast se také stala obrovským odbytíštěm zbraní a domovem řady teroristických hnutí. Kromě Spojených států amerických a Sovětského svazu zde měly zájem o vliv také Írán, Turecko a Saúdská Arábie. Zkoumaná oblast proto byla svědkem mnoha zástupných a občanských válek, z nichž některé trvají do současných dnů, a terorismu, který se přeléval a přelévá také do Evropy. [70]

Tab. 3. Dekolonizace v zájmové oblasti. V závorce jsou uvedeni kolonizátoři: Osmanská říše (O), Velká Británie (VB), Francie (F), Itálie (I), Španělsko (Š). [vlastní]

rok	země
1918	Severní Jemen (O)
1922	Egypt (VB)
1932	Irák (VB)
1943	Libanon (F)
1946	Jordánsko (VB), Sýrie (F)
1948	Izrael (VB), Palestinské území (VB) ⁶⁷
1951	Libye (I)
1956	Maroko (F), Tunisko (F)
1960	Kypr (VB)
1961	Kuvajt (VB)
1962	Alžírsko (F)
1967	Jižní Jemen (VB)
1971	Bahrajn (VB), Katar (VB), Omán (VB), Spojené arabské emiráty (VB)

⁶⁷ Po vyhlášení Izraele státem se zbytky Palestiny dostaly *de facto* pod správu Egypta (Pásmo Gazy) a Jordánska (Západní břeh Jordánu).

1975	Západní Sahara (Š) ⁶⁸
------	----------------------------------

3.9 Shrnutí zjištěných rozdílů proti Evropě

Kapitola představila dějiny zájmové oblasti až k prahu moderní doby. Vlivem průmyslové revoluce a globalizace se islámské a evropské země dostávaly do čím dál častějších interakcí, které začaly ústít také v konflikty. V kapitole byly popsány principy islámu, turecká nadvláda a její úpadek, který využili evropští kolonizátoři. Zájmová oblast byla rozdělena na sféry vlivu a umělé státy, celé skupiny obyvatel se staly rukojmími v konfliktech, kterým ani nerozuměly. Text popsal rozdíly proti Evropě, která po mnoho staletí sledovala zcela odlišný vývoj a stavěla na nekompatibilním pojetí náboženství a státnosti. Tyto rozdíly představují zejména:

- pocit historické výlučnosti území, kde se zrodily první starověké civilizace;
- předislámské právní kodexy založené na odplatě;
- tvrdý život v nehostinných pouštních podmínkách;
- islám jako žité náboženství (*šarīa*);
- pocit, že jako konečná forma abrahámovského monoteismu, je islám tím nejvyšším náboženstvím;
- snahu o šíření islámu všemi možnými prostředky (*džihād*);
- vazbu k rodině, konfesi či klanu, která může být silnější než individuální svoboda nebo státní příslušnost;
- obdiv k tvrdým autoritářským vůdcům;
- neochotu uznat za univerzální lidské a občanské svobody definované Západem;
- nesmiřitelnost některých větví islámu, která může být při uchopení extrémisty větší než vůči ostatním náboženstvím;
- neochotu přijímat Západem vyvolanou globalizaci a materialismus;
- zažité historické křivdy – „krájení“ evropskými koloniálními mocnostmi, prohrané arabsko-izraelské války, zneužívání ropného bohatství.

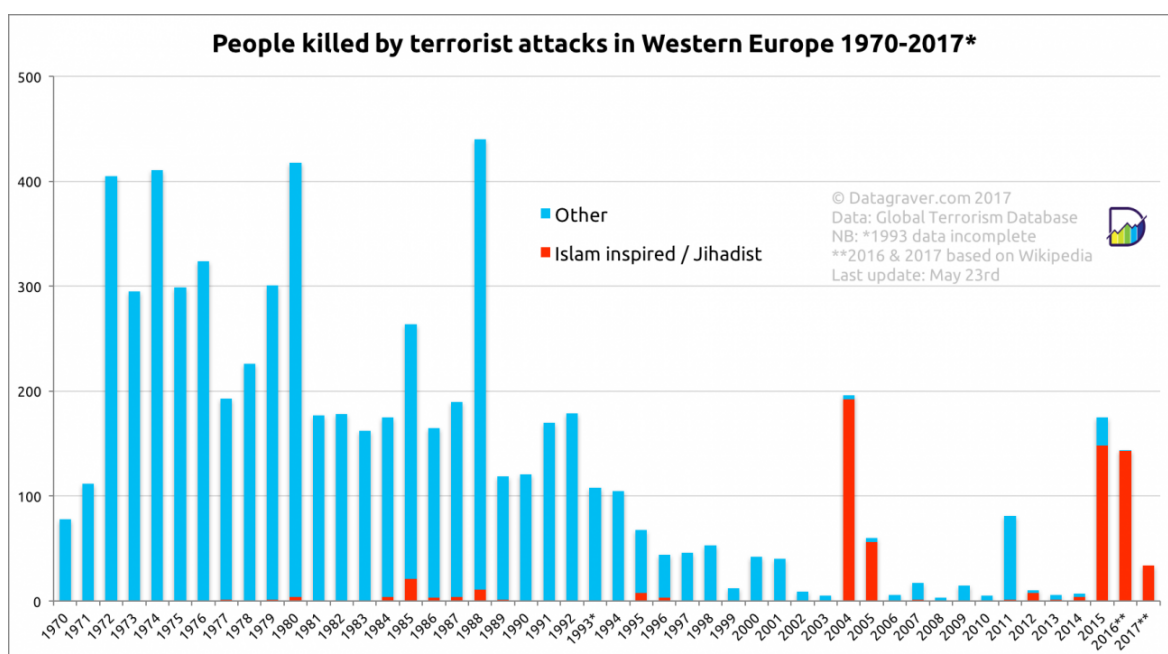
⁶⁸ OSN neuznaný stát.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 BEZPEČNOSTNÍ SITUACE ZKOUMANÉ OBLASTI A JEJÍ VLIV NA EVROPU

Zkoumanou oblast postihují mnohé bezpečnostní problémy, které mohou přímo či nepřímo zvyšovat ohrožení Evropy terorismem. Úkolem následujících stran bude popsat současnou situaci v Evropě, problémy zkoumané oblasti, zasadit je do rámce konkrétních států a vyhodnotit případné riziko.

4.1 Současná situace v Evropě

Obr. 25. Počty obětí teroristických útoků v západní Evropě 1970-2017 (k 22. 5. 2017).

Červeně útoky inspirované islamismem. [71]

Nábožensky motivované násilí a terorismus jsou v Evropě od roku 2014 na vzestupu. Většinu těchto incidentů provedly skupiny či jednotlivci hlásící se k extrémním nebo ultrakonzervativním formám islámu, v médiích se proto hovoří o vlně islámského terorismu. Nejvíce útoků se stalo v letech 2015-2017. Rok 2018 se zdá být zatím klidnější, příčinou poklesu může být definitivní dobytí všech bašt Islámského státu v Sýrii a Iráku, lepší práce bezpečnostních složek útoky postižených evropských států, důraznější ochrana hranic (včetně kontroverzních plotů) a některé mezinárodní dohody o způsobu přerozdělování a navrácení uprchlíků z islámských zemí. Může ale také jít o pouhé dočasné vyčerpání teroristických

kapacit nebo změnu jejich priorit. S pádem Islámského státu lze očekávat, že počet útoků bude znovu narůstat, jak se budou v Evropě naverbovaní teroristé vracet zpět. [71]

Po rozpadu bipolárního světa počátkem 90. let 20. století počet teroristických útoků v Evropě klesal. Nejbrutálněji se v západní Evropě projevoval separatistický terorismus v 70. a 80. letech, když si v tomto období každoročně vyžádal stovky obětí na životech v Německu, Španělsku, Irsku či Velké Británii. Současný obraz islamistické zkázy silně budují média, která jsou díky technologickému pokroku mnohem bezprostřednější a naturalističtější. Dosud nejhorší útok islamistů se odehrál v roce 2004 v Madridu pomocí deseti časovaných bomb umístěných ve vlacích, kdy zemřelo 193 lidí (Tab. 4). [71]

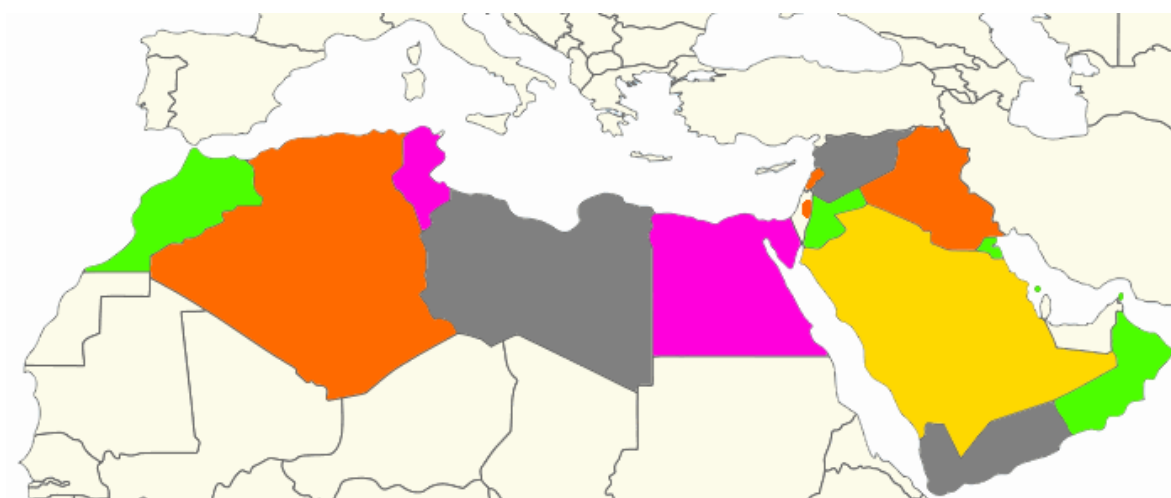
Tab. 4. Teroristické útoky v západní Evropě 2004-2017. AK – Al-Kájda; X – neznámé; IS – Islámský stát; IIS – inspirace Islámským státem. [72]

datum	místo	útok	útočníků	mrtví	zranění	napojení
11. 3. 2004	Madrid	Bomby	~ 6	193	~ 2 000	AK
7. 7. 2005	Londýn	Bomby	4	52	~ 750	X
7. 1. 2015	Paříž	Střelba	3	17	22	IS
13. 11. 2015	Paříž	Střelba, granáty, bomby	~ 9	130	413	IS
22. 3. 2016	Brusel	Bomby	3	32	~ 300	IS
14. 7. 2016	Nice	Vozidlo	1	86	~ 400	IIS
19. 12. 2016	Berlín	Vozidlo	1	12	~ 60	IS
22. 3. 2017	Londýn	Vozidlo, nůž	1	4	~ 50	IIS
22. 5. 2017	Manchester	Bomba	1	22	~ 200	IIS
3. 6. 2017	Londýn	Vozidlo, nože	3	8	~ 50	IIS
17. 8. 2017	Barcelona	Vozidlo, střelba, bomby	~ 6	16	~ 100	IS

4.2 Hlavní problémy bezpečnosti

Situace v oblasti je obecně řečeno velmi špatná. Probíhají zde tři občanské války – v Libyi, Sýrii a Jemenu – a zároveň další dlouhotrvající mezinárodní konflikty a intervence cizích států, které jsou spíše neúspěšně řešeny různými bilaterálními či multilaterálními jednáními

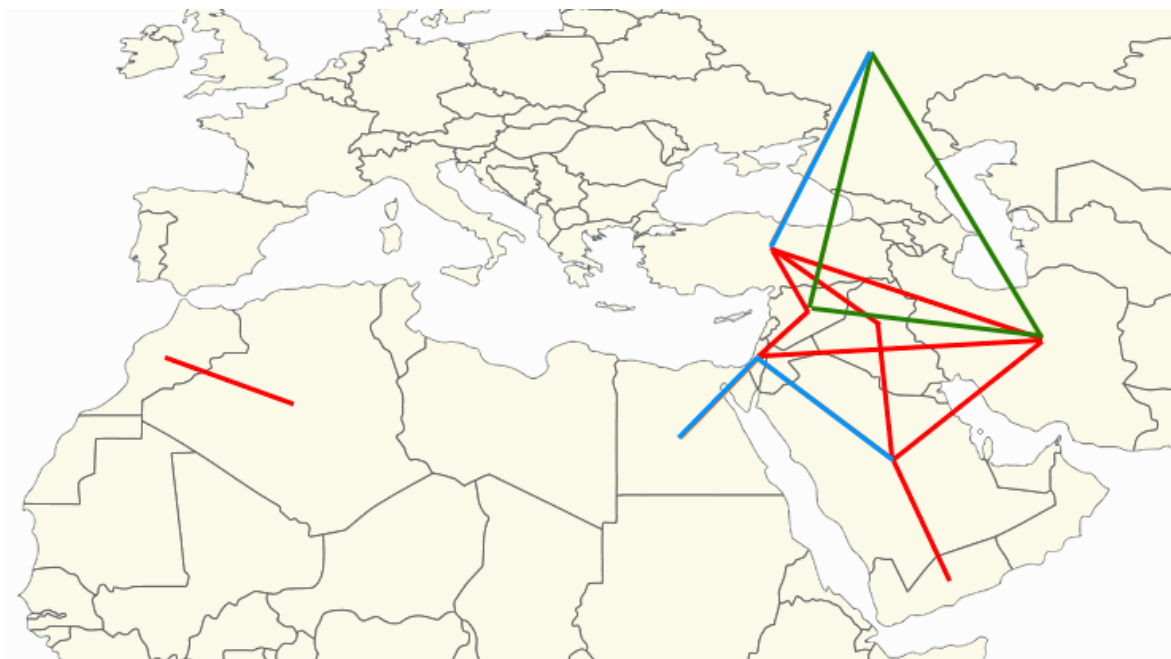
a na půdě OSN. Příliš mnoho regionálních hráčů, kteří ale reálně nedokáží ovládnout region, roztáčí nekonečná kola chaosu zástupných konfliktů. Vedou se spory o území, působí zde mnoho teroristických a extrémistických skupin, bují obchod s drogami a zbraněmi, pirátství, nelegální převaděčství, obchod s lidmi. Ty nejpalčivější problémy vyústily v roce 2011 v řetězovou reakci manifestací a následných protestů známých jako „arabské jaro“, jehož počátek se datuje k prosinci roku 2010 do Tuniska, kde se demonstrativně upálil prodavač Mohamed Buazízí, aby upozornil na tristní socioekonomický stav své země.

Obr. 26. Politická situace v zájmové oblasti po roce 2011. Zelená – proběhly protesty a vláda schválila politické změny; žlutá – mírné protesty proti vládě; oranžová – silné protesty proti vládě; fialová – silné protesty a svržení vlády; šedá – protesty přerostly v občanskou válku. [vlastní]

V oblasti byly vytvořeny státy, které nekorespondují s náboženským, konfesijním či politickým přesvědčením významné nebo dokonce většinové části populace. Jde zejména o Libanon, Sýrii, Irák, Palestinskou autonomii, částečně pak Bahrajn, Omán a Jemen. Státní aparáty a instituce jsou založeny na korupci, protože platy jsou ve většině sektorů, které obhospodařuje stát, malé. Příslušnost ke klanu a podpora rodinných příslušníků se dnes a denně promítá do pracovních vztahů, kdy jsou blízcí lidé upřednostňováni před cizími, byť většími odborníky. Silné kmenové vazby mohou převyšovat národní či politické cítění. To ve výsledku vede také k nižší výkonnosti ekonomiky. Nejnižší míru korupce ve zkoumané oblasti vykazují Izrael, Spojené arabské emiráty a Katar. Střední míru korupce lze očekávat v Turecku, Jordánsku nebo Saúdské Arábii. V ostatních státech pak panuje vysoce korupční prostředí. [77]

Tradičně zde žijí vyznavači všech tří největších monoteistických náboženství. Nejsložitější náboženské vztahy jsou v Libanonu, Sýrii, Iráku, Izraeli, Palestinské autonomii, Jemenu a Bahrajnu. Je zde přítomno několik proudů islámu – tradiční *sunna* (Magreb, Egypt, Turecko, Kypr), *salařía* (monarchie Zálivu), politický islamismus (Muslimské bratrstvo založené v Egyptě), *šía* (Turecko, Libanon, Sýrie, Irák, Bahrajn) a radikální islamismus (teroristické organizace jako Islámský stát nebo Al-Kájda).

Obr. 27. Hlavní regionální mocenské vazby. Zeleně pozitivní vazby, červeně negativní vazby, modře pragmatické vazby. [vlastní]

Stále živá je zkušenost arabských států z ponížení v arabsko-izraelských válečných střetech z let 1948, 1956, 1967 a 1973. Ačkoliv aktéři během těchto válek sledovali především vlastní cíle, neexistence mezinárodně uznávaného palestinského státu je trvalým zdrojem diplomatických a ekonomických roztržek mezi muslimskými státy a Izraelem, potažmo jeho spojenci v Evropě a Spojenými státy americkými. Přestože různí arabští vůdci o palestinské otázce často hovoří, nepředstavuje ona hlavní bezpečnostní ohrožení zájmové oblasti, ani velké nebezpečí pro Evropu, pouze na sebe strhává pozornost ve chvílích, kdy jsou jiné problémy palčivější. Zdá se, že Palestinci měli několik příležitostí dosáhnout důstojných dohod s Izraelem, ale nakonec vždy odmítli. Možná že arabský boj za Palestinu se již omezuje jen na rétorickou rovinu a finanční podporu extrémistů. [78]

V muslimském světě se těší tradičně vysoké prestiži armáda. Důraz je kladen na co nejvyšší počet vojáků a provozované techniky na úkor kvality. Důstojníci a generalita požívají značných výhod i ve společenském životě a mohou mít zásadní vliv na chod státu a jeho politické směřování. Vojenské převraty jsou v oblasti častým jevem. V Izraeli je na základě historické zkušenosti militarizováno v podstatě veškeré dospělé obyvatelstvo. Co do kvality mají nejschopnější armády Izrael, Jordánsko a Turecko. Velké armády na jednu stranu zvyšují zaměstnanost, na druhou stranu však mohou destabilizovat region. V některých státech navíc existují různé paralelní elitní složky, které ani nepodléhají kontrole vlády.

Počet obyvatel ve všech státech zkoumané oblasti za poslední půlstoletí několikanásobně vzrostl. Příčinou tohoto jevu je vysoká porodnost, zlepšující se zdravotní péče (zejména nižší dětská úmrtnost), či různé humanitární a sociální programy financované ze zahraničí. V případě bohatých států, jako jsou Izrael, Saúdská Arábie, Bahrajn či Spojené arabské emiráty, lze hovořit o významném vlivu imigrace na populační přírůstek. Naopak z většiny ostatních států regionu lidé, pokud mají tu možnost, emigrují. Velká rodina je nedílnou součástí muslimské kultury. Lidé, kteří se však nemohou uživit, ba ani vejít do vlastní země, musí hledat jiné místo k životu. Alarmující je přelidnění zejména v Egyptě, problém začíná mít také Turecko a rozlohou malý Izrael či Bahrajn (Tab. 5). Typické pro oblast je nerovnoměrné rozložení obyvatelstva vzhledem k rozsáhlým pouštním oblastem. Podíl městského obyvatelstva taktéž trvale stoupá, přičemž v některých státech dosahuje až 90 %. [14]

Tab. 5. Vybrané ekonomické ukazatele států v zájmové oblasti k roku 2017 (není-li uvedeno jinak). PA – Palestinská autonomie; SA – Saúdská Arábie; SAE- Spojené arabské emiráty. [74] [75] [76]

stát	počet obyvatel (mil.)	populační přírůstek (%)	HDP (mld. USD)	růst HDP (%)	podíl ropného průmyslu na HDP (%)	inflace (%)
Maroko	35	1,0	105	1,1	- ⁶⁹	1,9
Alžírsko	41	2,1	156	3,7	30	6,0
Tunisko	12	1,0	40	2,3	-	4,5

⁶⁹ Údaj není relevantní nebo pro něj neexistuje dostatečně věrohodný zdroj. Platí všude, kde je hodnota nevyplněna.

Libye	6 ⁷⁰	1,6	33	55	60	33
Egypt	97	2,5	332	4,1	-	24
Izrael	8	1,5	350	3,1	-	0,2
PA	5 ⁷¹	2,8	15	3,0	-	2,0
Libanon	6 ⁷²	-1,1	53	1,5	-	3,1
Kypr	1	1,3	21	3,4	-	0,8
Turecko	81	0,5	841	5,1	-	11
Sýrie	18	-	25	-37	-	26
Irák	39	2,5	193	-0,4	65	2,0
Jordánsko	10	2,1	40	2,3	-	3,3
Kuvajt	3 ⁷³	1,5	118	-2,1	50	2,5
SA	35 ⁷⁴	1,5	679	0,1	40	-0,2
Katar	3 ⁷⁵	2,3	166	2,5	55	1,0
SAE	10 ⁷⁶	2,4	379	1,3	30	2,1
Omán	5 ⁷⁷	2,0	72	0,0	45	3,2
Jemen	28	2,3	26	-2,0	25	20
Bahrajn	2	2,3	34	2,5	15	1,0

⁷⁰ Odhad, poslední sčítání v roce 2006.

⁷¹ Odhad, poslední sčítání v roce 2007.

⁷² Odhad, chybí oficiální statistiky.

⁷³ Odhad, poslední sčítání v roce 2005.

⁷⁴ Z toho asi 37 % imigranti.

⁷⁵ Odhad, poslední sčítání v roce 2010.

⁷⁶ Odhad, poslední sčítání v roce 2005. Z toho asi 88 % imigranti.

⁷⁷ Odhad, poslední sčítání v roce 2010. Z toho asi 45 % imigrantů.

Tab. 6. Vybrané socioekonomické ukazatele států v zájmové oblasti k roku 2017 (není-li uvedeno jinak). PA – Palestinská autonomie; SA – Saúdská Arábie; SAE- Spojené arabské emiráty. [74] [75] [76]

stát	předpokládaná délka dožití (let)	pod hranicí chudoby (%)	negramotnost (%)	nezaměstnanost (%) ⁷⁸	nezaměstnanost 15-24 (%)	přístup k internetu (%)	používání soc. sítí (%) ⁷⁹
Maroko	74	15	28	10	18	62	44
Alžírsko	75	23	20	12	24	50	50
Tunisko	76	16	18	13	36	68	62
Libye	77	33 ⁸⁰	9	30	46	59	59
Egypt	73	25	25	12	34	50	40
Izrael	83	22	2	4	9	99	99
PA	74	18	4	29	40	60	2
Libanon	78	29	6	- ⁸¹	17	75	66
Kypr	79	-	1	12	33	-	-
Turecko	75	22	5	11	19	-	-
Sýrie	75	83	14	50	36	-	-
Irák	75	23	20	16	18	36	49
Jordánsko	75	14	2	17	29	64	59
Kuvajt	78	-	4	15	16	98	98
SA	76	-	5	6	35	72	75
Katar	79	-	3	1	1	99	99
SAE	78	-	6	4	5	99	99
Omán	76	-	5	-	48	69	55
Jemen	-	54	30	27	26	24	7
Bahrajn	79	-	4	4	6	98	92

⁷⁸ K oficiální statistice je třeba obvykle přičíst ještě několik procent. Neplatí pro Izrael.

⁷⁹ Myšleno z procenta, které používá internet.

⁸⁰ Odhad.

⁸¹ Údaj není relevantní nebo pro něj neexistuje dostatečně věrohodný zdroj. Platí všude, kde je hodnota nevyplněna.

Míra nezaměstnanosti je ve zkoumané oblasti obecně vysoká (10-15 %). Nezaměstnanost mladých lidí mezi 15-24 lety je pak ještě mnohem vyšší, pohybuje se mezi 20-40 %; v zemích postižených válkami, jako je Libye, Sýrie, Irák a Jemen, ale také v Tunisku, Egyptě či Palestinské autonomii lze hovořit o ztracené generaci, která si nikdy nevybuduje zdravé pracovní návyky (Tab. 6). Nejnižší míru nezaměstnanosti vykazuje ve zkoumané oblasti dlouhodobě Izrael, a pak některé bohaté státy Zálivu, zde však rozhodně nelze hovořit o zdravé ekonomické situaci ve chvíli, kdy obyvatelstvo tvoří z velké části imigranti z Asie bez státního občanství pracující za minimální mzdu. Vysokou nezaměstnanost kopíruje i ekonomická stagnace (Maroko, Irák, Saúdská Arábie, Omán, Kuvajt) či přímo úpadek (Sýrie, Jemen). Z válečných zemí pouze Libye vykazuje po letech devastace ekonomický růst. V chudších a válečných státech žijí desítky procent obyvatelstva na hranici bídy a zvyšuje se dětská úmrtnost z podvýživy. Státy závislé na ropném průmyslu jsou náchylné k velkým ekonomickým výkyvům, proto ty, které na to mají prostředky, se snaží svou ekonomiku více diverzifikovat. [74]

Gramotnost obyvatelstva, která je nezbytným předpokladem pro základní fungování státu, se každým rokem zlepšuje, přesto počty negramotných v některých státech dosahují velmi vysokých hodnot (Maroko, Egypt, Irák, Jemen). Vzhledem k probíhajícím dlouhodobým konfliktům lze předpokládat, že v zemích jako Libye či Sýrie dojde při dalším měření k nárůstu negramotnosti. [74] [75]

Zájmovou oblast sužuje dále nedostatek pitné vody, závlahové vody pro zemědělskou produkci, nedostačující výroba potravin, které se musí draze dovážet či rozšiřující se pouštní oblasti v důsledku nevhodného využívání úrodné krajiny. Na druhou stranu bohaté státy Zálivu staví umělé ostrovy a oázy, kam umísťují další mrakodrapy. V Izraeli používají pokročilé technologie na odsolování mořské vody, ty si ale zdaleka nemohou dovolit všechny země v regionu. V Libyi byl od 70. let 20. století budován projekt Velké umělé řeky, která přivádí vodu do měst z rezervoárů pod Saharou. Některé části jsou již v provozu, ale současná anarchie v této zemi stavbě neprospívá. Nedostatek vody nejpalčivěji pociťuje Palestinská autonomie. Lidé bez přístupu k vodě a základním potravinám jsou ochotni udělat cokoli, aby tyto své základní potřeby uspokojili. [18]

Mezi další problémy oblasti patří cenzura, autoritářství a potlačování lidských, občanských a náboženských práv. Tyto tendence jsou v různé intenzitě patrné ve všech státech zkoumané oblasti, včetně evropskému myšlení nejbližšímu Izraeli. Absolutistické monar-

chie Zálivu drží moc pevně v rukou doživotních vládců. Nedostatek vědy, vlastního výzkumu a vývoje dělá region závislý na technologiích zejména z Evropské unie, Spojených států amerických, Ruské federace a Čínské lidové republiky.

Přicházejí-li z takového prostředí migranti do Evropy, navíc na základě zprostředkovaných a pašeráky řádně přibarvených informací plní nerealistických očekávání, čeká je morální, etická a kulturně-historická nekompatibilita. Je velmi těžké se přizpůsobit zemím, které jsou tak odlišné v myšlení a nazírání na svět. Následující tabulka (Tab. 7) chce ve velmi obecné rovině představit, v jakých pojmech se pohybuje průměrný obyvatel západní civilizace (jakýsi „latentní“ křesťan) a průměrný obyvatel zkoumané oblasti (muslim směru *sunna*).

Tab. 7. Porovnání myšlenkového světa „průměrného“ obyvatele Západu a zkoumané oblasti. [vlastní]

Latinka	Arabské písmo
Individualita	Komunita
Liberalismus	Zvykové právo
Mírné pásmo	Subtropické, tropické pásmo
Materialismus	Zbožnost
Touha prosadit se	Touha žít jako Mohamed
Osobní aktivita	Osobní pasivita
Touha po poznání	Touha dostat se do ráje
Konzum	Chudoba
Malá rodina	Velká rodina
Monogamie	Polygamie
Rovnoprávná žena	Podřízená žena
Rovnost	Nadřazenost
Právo na libovolné vyznání	Právo na monoteismus
Dialog	Přesvědčování
Folklor	Žitá víra
Sekularismus	Šarīa
Malé třídní rozdíly	Velké třídní rozdíly

Kapitalismus	Socialismus
Velké pracovní nasazení	Malé pracovní nasazení
Potírání korupce	Korupce je tolerována
Znalostní společnost	Agrárně-průmyslová společnost
Přizpůsobení	Čest
Menší sebevědomí	Větší sebevědomí
Pochybnosti	Rozhodnost

4.3 Situace v jednotlivých státech

4.3.1 Stanovení metody pro zhodnocení situace

Autor na základě situace a výše definovaných problémů postihujících zájmovou oblast, určil 23 ukazatelů, které mají co možná nejkompaktněji popisovat socioekonomický a politický stav země v kontextu bezpečnosti. Ukazatele představují bodové hodnocení. Prvních pět je klíčových, mají vyšší váhu než ostatní, neboť mohou nabývat bodového hodnocení od 0 do 3, zatímco ostatních 18 ukazatelů může nabývat pouze hodnot 0 nebo 1. Některé ukazatele představují poměrně jednoznačnou hodnotu, jiné jsou komplexnější. Autor se pokusil na základě všech získaných informací o zájmové oblasti zodpovědně stanovit jejich hodnotu a zanést ji do Tab. 8.

Výsledkem analýzy je bodové hodnocení všech 20 zkoumaných států. Čím vyšší bodové hodnocení, tím vyšší bezpečnostní riziko daný stát vůči Evropě představuje. Zkoumané ukazatele byly následující:

- **A:** *probíhající občanská válka* – může nabývat hodnot 0-3 podle intenzity vnitrostátního konfliktu;
- **B:** *probíhající mezinárodní konflikt nebo intervence státu na území jiného státu nebo nedořešené sporné území* – může nabývat hodnot 0-3 podle dosahu a složitosti situace;
- **C:** *proběhlý státní převrat nebo vynucená změna v politickém uspořádání státu od roku 2011* – může nabývat hodnot 0-3, kde 3 je státní převrat, 2 jsou velké změny v politickém uspořádání státu na základě požadavků opozice a 1 jsou malé změny v politickém uspořádání státu na základě požadavků opozice;

- **D:** *probíhající nekontrolovaná migrace* – může nabývat hodnot 0-3 podle intenzity migrace;
- **E:** *operující teroristické skupiny* – může nabývat hodnot 0-3 podle rozsahu teroristických aktivit;
- **F:** *silné protesty během „arabského jara“* – může nabývat hodnot 0 (neproběhly) nebo 1 (proběhly);
- **G:** *etnická homogenita státu* – může nabývat hodnot 0 (homogenní) nebo 1 (nehomogenní);
- **H:** *náboženská homogenita státu* – může nabývat hodnot 0 (homogenní) nebo 1 (nehomogenní);
- **I:** *absolutistická monarchie* – může nabývat hodnot 0 (není abs. monarchie) nebo 1 (je abs. monarchie); autor vychází z předpokladu, že absolutistická forma vlády působí ve společnosti silně negativně;
- **J:** *rozsáhlá přítomnost organizovaného zločinu* – může nabývat hodnot 0 (není přítomen org. zločin) nebo 1 (je přítomen org. zločin); autor tím míní rozsáhlé sítě pašeráků lidí, převaděčů, distributorů drog a zbraní;
- **K:** *míra inflace* – může nabývat hodnot 0 (inflace pod 3 % spotřebitelských cen včetně) nebo 1 (inflace dosahuje výše nad 3 % spotřebitelských cen); dle názoru autora rychlé zvyšování cen zboží denní potřeby působí ve společnosti negativně;
- **L:** *závislost hospodářství na ropném průmyslu* – může nabývat hodnot 0 (závislost pod 25 % HDP včetně) nebo 1 (závislost nad 25 % HDP); přílišná závislost na ropném průmyslu způsobuje velké výkyvy v ekonomických ukazatelích daného státu;
- **M:** *propad HDP* – může nabývat hodnot 0 (růst HDP kladný) nebo 1 (růst HDP záporný); propad HDP do negativních hodnot značí hluboce negativní ekonomickou situaci;
- **N:** *populační přírůstek* – může nabývat hodnot 0 (populační přírůstek do 2 % včetně) nebo 1 (populační přírůstek nad 2 %); prudké zvyšování počtu obyvatel není v současnosti již zájmem žádného ze států ve zkoumané oblasti;
- **O:** *přelidnění* – může nabývat hodnot 0 (počet obyvatel je v normě) nebo 1 (počet obyvatel je příliš vysoký); populační exploze způsobuje ve státech v zájmové

oblasti ekonomické, sociální i náboženské problémy a zvyšuje dramaticky emigraci;

- **P: míra dožití** – může nabývat hodnot 0 (míra dožití nad 77 let včetně) nebo 1 (míra dožití pod 77 let); autor sečetl předpokládanou míru dožití ve státech zkoumané oblasti a tento údaj vydělil počtem států zkoumané oblasti (kromě Jemenu, kde data nejsou k dispozici), čímž získal aritmetický průměr 77 let;
- **Q: obyvatelstvo pod hranicí chudoby** – může nabývat hodnot 0 (míra chudoby pod 25 % obyvatelstva včetně) nebo 1 (míra chudoby nad 25 % obyvatelstva);
- **R: negramotnost** – může nabývat hodnot 0 (negramotnost pod 10 % obyvatelstva včetně) nebo 1 (negramotnost nad 10 % obyvatelstva);
- **S: nezaměstnanost** – může nabývat hodnot 0 (nezaměstnanost pod 15 % obyvatelstva včetně) nebo 1 (nezaměstnanost nad 15 % obyvatelstva);
- **T: nezaměstnanost mladých (15-24 let)** – může nabývat hodnot 0 (nezaměstnanost pod 20 % mladých včetně) nebo 1 (nezaměstnanost nad 20 % mladých);
- **U: přístup k pitné vodě** – může nabývat hodnot 0 (veškeré obyvatelstvo má dostupnou pitnou vodu) nebo 1 (více než 2 % obyvatel nemá pravidelný přístup k pitné vodě); 98% dostupnost se považuje za úplnou;
- **V: přístup k elektrické energii** – může nabývat hodnot 0 (veškeré obyvatelstvo má dostupnou elektrickou energii) nebo 1 (více než 2 % obyvatel nemá pravidelný přístup k elektrické energii); 98% dostupnost se považuje za úplnou;
- **W: přístup k internetu** – může nabývat hodnot 0 (více než 70 % obyvatel má přístup k internetu včetně) nebo 1 (méně než 70 % obyvatel má přístup k internetu).

4.3.2 Vyhodnocení bezpečnostní situace

Jak je patrné z Tab. 8, evropské bezpečnostní složky by se měly zaměřit primárně na **Libyi** (25 bodů), **Jemen** (24 bodů), **Sýrii** (23 bodů) a **Irák** (21 bodů). Z těchto států hrozí v Evropě reálné nebezpečí teroristických útoků. Zvýšenou pozornost by pak měly věnovat také **Egyptu** (18 bodů), **Alžírsku** (17 bodů), **Palestinské autonomii** (15 bodů), **Tunisku** (14 bodů), **Turecku** (14 bodů), **Saúdské Arábii** (14 bodů), **Jordánsku** (13 bodů), **Ománu** (13 bodů) a **Libanonu** (11 bodů). Za relativně bezpečné státy lze tedy v zájmové oblasti považovat pouze **Maroko** (8 bodů), **Izrael** (8 bodů), **Kuvajt** (8 bodů), **Katar** (8 bodů), **Spojené arabské emiráty** (8 bodů), **Bahrajn** (8 bodů) a **Kypr** (6 bodů). Bezpečnostní situace se nicméně může kdykoliv změnit.

Předmětem této kapitoly bylo zkoumání současné bezpečnostní situace v Evropě s ohledem na islámský terorismus. Byly popsány konkrétní problémy, které postihují státy v zájmové oblasti, přičemž autor se je na základě získaných informací pokusil seřadit od těch nejpálčivějších a nejnebezpečnějších. V závěru kapitoly byla stanovena metoda k ohodnocení pořadí míry nebezpečí v těchto státech a zjištěny výsledky.

5 DOPORUČENÍ PRO EVROPU

Cílem poslední kapitoly je využít všech informací, které autor získal k tomu, aby představil konkrétní doporučení pro zlepšení bezpečnostní situace v zájmové oblasti a zároveň s tím snížit míru rizika ohrožení Evropy terorismem ze zkoumané oblasti. Autor se zabýval vlastním vymezením oblasti zájmu, jejím historickým zakotvením ve starověku a následným fenoménem islámu, který v oblasti rychle zakořenil. Byla popsána modernější historie, která odhalila, že muslimský svět má své důvody, proč na Evropu nepohlíží v tom nejlepším světle.

Jak je zřejmé, ony nejčastěji opakované náboženské důvody jsou jen jedním z mnoha důvodů, proč je zájmová oblast tak nestabilní. Kromě již představených mocností, které v oblasti vyvíjejí své aktivity, jako jsou Spojené státy americké a Ruská federace, stoupá rychle i role Čínské lidové republiky. Její síla už je nezpochybnitelná v investičních projektech napříč celým arabským světem, import z Číny také rychle roste, ale bohužel je také prokázána její role v některých zástupných konfliktech, kam ochotně dodává zbraně. V lokálním měřítku zde soupeří především Turecko jako představitel autoritářské *sunny*, Saúdská Arábie v roli šířitele ultrakonzervativní *sunny* a Írán coby zástupce teokracie *šjy*. Důležitou roli však hrají i silné evropské ekonomiky – Německo, Francie, Velká Británie.

Konkrétní doporučení není tak obtížné definovat. V mezinárodních politických a diplomatických kruzích jsou všechny problémy a jejich možná řešení teoreticky dobře známa. Je však na svědomí všech zúčastněných, zda by je chtěli naplnit, což se neděje. Vzdát se mocenských ambicí, vyvázat se z ekonomicko-politických lobby a přestat zneužívat vlastní obyvatelstvo jsou příliš velké oběti.

Autor tedy nabízí následující řešení, na kterých se mohou podílet zodpovědné evropské státy:

- veškeré intervence a vojenské operace projednávat v OSN a se souhlasem Rady bezpečnosti OSN; problém samozřejmě představuje kdykoliv uplatnitelné právo veta stálých členů rady, autor by se přimlouval za jeho omezení nebo úplné zrušení;
- vyvarovat se hybridních metod válčení a zástupných konfliktů a upřednostňovat diplomacii před jakýmkoliv bojem;

- vrátit se k takovému uspořádání států, které by zmírnilo etnicko-konfesijní napětí, pro začátek by se inspirace měla hledat u osmanských pašaliků;
- umožnit vznik států, které o to usilují (Palestina, Kurdistan); bylo by však nutné zvážit, která politická reprezentace by tyto státy měla reprezentovat a vyvarovat se „převlečených“ extrémistů či přímo teroristů; je zřejmé, že některé země bytostně nemají zájem na tom, aby takové státy vznikly;
- Izrael by neměl osídlovat území, která byla přidělena budoucímu palestinskému státu na základě schválené rezoluce OSN v roce 1947 a měl by se výhledově stáhnout z okupovaných Golanských výšin a pásma Gazy; své státní hranice by měl zároveň vrátit tak, kde se nacházely před šestidenní válkou v roce 1967; vzhledem k situaci, která panuje v Sýrii, má však Izrael plné právo podnikat takové kroky, aby nebyla ohrožena jeho bezpečnost;
- nepokoušet se roubovat nepřirozené režimy tam, kde nemají historickou oporu; demokracie ani socialismus evropské podoby do zájmové oblasti nepatří, je třeba hledat autentická řešení pro konkrétní státy, která přirozeně integrují islám, zároveň budou dodržována lidská a občanská práva a působení v mezinárodních organizacích;
- odsoudit a odstranit představitele usvědčené z mezinárodních zločinů;
- přestat vnímat státy v zájmové oblasti jako zásobárnu ropy a levné pracovní síly, ale brát je jako partnery a vzájemný rozvoj považovat za příležitost;
- zakročit proti nelegální migraci a hledat řešení tam, kde problém vzniká;
- nepřistupovat na tlak zemí, které migrací vydírají Evropu;
- město Jeruzalém ustanovit pod mezinárodní správu; tomu jistě nepomáhá nedávný (prosinec 2017) akt, kdy americký prezident Donald Trump prohlásil Jeruzalém za hlavní město Izraele a v květnu 2018 sem USA přesunuly svou ambasádu.

ZÁVĚR

Po staletích zneužívání Turky a Evropany se také Arabům ve 20. století otevřela cesta k vybudování vlastních států. Počáteční nadšení rychle vystřídala tvrdá realita. Mladé státy si musely připustit, že bez zahraničních poradců a technologií nevybudují fungující ekonomiky, společenské instituce, ani armády. Klientismus, korupce a klanové vazby, stejně jako všudypřítomné střetávání různých větví islámu, nekoresponduje s utopickými představami o národních státech či dokonce panarabském nacionalismu. K moci se po častých převratech dostávají diktátoři a pro menšiny v daném státě obvykle nastalo ještě krušnější období než v koloniálních časech. Vznik Izraele zapůsobil jako rozbuška k dalšímu násilí. Celá druhá pol. 20. století se v zájmové oblasti nesla ve znamení intervencí, občanských válek i genocid.

Předložená práce chtěla ozřejmit, jak vůbec lze vymezit danou oblast a jaké jsou její geografické vazby na okolní svět. Představila důležité pojmy, které se váží k problematice terorismu a bezpečnosti. Popsala historii oblasti od nejstarších dob, přes příchod islámu, sultanáty, kolonialismus a dekolonizaci. Rozebrala rozdílnosti, které jsou v různých oblastech života zájmové oblasti jiné než v Evropě. Pojmenovala nejzávažnější bezpečnostní hrozby a seřadila je podle důležitosti. Zmínila současnou situaci v Evropě a nakonec navrhla a vyhodnotila metodu, které státy v oblasti zájmu mohou představovat největší nebezpečí pro Evropu. Závěrečná kapitola se nesla ve znamení naděje, že představuje konkrétní řešení, která by v oblasti snížila bezpečnostní hrozby a vylepšila i do jisté míry pošramocený obraz Evropy v očích tamějších vládců i prostých občanů.

Autor si myslí, že jím předložená práce spíše více otázek vyvolává, než zodpovídá. Ale to považuje za správné, neboť problematika islámského terorismu v Evropě je téma živé, neukotvené a různými stranami zneužívané. Dle autora je naprosto zřejmé, že války v Afghánistánu, Iráku, Libyi, Jemenu a Sýrii ukazují, že vojenská hegemonie nemůže vyřešit problémy, které jsou v zájmové oblasti strukturální a hluboce zakořeněné.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- [1] ČESKO. Nařízení vlády č. 100/2007 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 594/2006 Sb., o přepisu znaků do podoby, ve které se zobrazují v informačních systémech veřejné správy. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. c2018 [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-594>
- [2] KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1999. 284 s. Moderní dějiny; sv. 2. ISBN 80-7021-298-5.
- [3] HAERI, Safa. Concocting a Greater Middle East Brew. *Asia Times Online* [online]. c2004 [cit. 28. 10. 2016]. Dostupné z WWW: http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/FC04Ak06.html
- [4] SCHULZE, Kirsten E. *Arabsko-izraelský konflikt*. 1. vyd. Brno: CPress, 2012. 184 s. ISBN 978-80-264-0000-4.
- [5] KRAUS, Josef. *Íránský státní terorismus: od Chomejního po Ahmadínežáda*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. 219 s., viii s. obr. příl. Politologická řada; sv. č. 45. ISBN 978-80-7325-342-4.
- [6] ZÁHOŘÍK, Jan. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 179 s. ISBN 978-80-7422-021-0.
- [7] Middle East. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 6. 11. 2016]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/Middle_East
- [8] Near East. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 6. 11. 2016]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/Near_East
- [9] LEWIS, Bernard. *Kde se stala chyba?: vliv Západu na Střední východ a jeho následná odpověď*. Překlad Ladislav Dlabal. Vydání druhé. Praha: Volvox Globator, 2016. 214 s. Rubikon. ISBN 978-80-7511-228-6.
- [10] Caucasus. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 11. 11. 2016]. Dostupné z WWW: <https://en.wikipedia.org/wiki/Caucasus>

- [11] BALÍK, Stanislav a PŠEJA, Pavel, ed. *Zahraniční politika České republiky vůči zemím Blízkého Východu, Zakavkazska a Střední Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001. 110 s. Studie; sv. 23. ISBN 80-210-2740-1.
- [12] GAJNUTDIN, Ravil'. *Islam v sovremennoj Rossii*. Moskva: FAIR-Press, 2004. 313 s., [32] s. obr. příl. ISBN 5-8183-0762-X.
- [13] MENDEL, Miloš. *Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě*. Dotisk prvního vyd. Praha: Academia, 2016. 352 s. Orient; sv. 23. ISBN 978-80-200-2474-9.
- [14] GOMBÁR, Eduard. *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2001. 215 s. ISBN 80-246-0370-5.
- [15] Israel and the Middle East. *The Guardian* [online]. c2011 [cit. 7. 11. 2016]. Dostupné z WWW: <https://www.theguardian.com/israel/graphic/0,5543,523588,00.html>
- [16] Fertile Crescent. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 28. 11. 2016]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/Fertile_Crescent
- [17] Arabian Peninsula. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 6. 11. 2016]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/Arabian_Peninsula
- [18] Největší umělá řeka na světě teče pod Libyí: tisíce let by měla zásobovat pouštní zemi vodou. *National-geographic.cz* [online]. c2013 [cit. 7. 3. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.national-geographic.cz/clanky/nejvetsi-umela-reka-na-svete-tece-pod-libyi-tisice-let-by-mela-zasobovat-poustni-zemi-vodou.html>
- [19] Persian Gulf. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 8. 11. 2016]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/Persian_Gulf
- [20] Persian Gulf naming dispute. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 8. 11. 2016]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/Persian_Gulf_naming_dispute
- [21] Je to pomalé umírání: svět přehlíží obří humanitární krizi v Jemenu. *Aktuálně.cz* [online]. c2017 [cit. 7. 3. 2018]. Dostupné z WWW: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/obri-humanitarni-krize-v-jemenu/r~fa9820dcde6611e7988aac1f6b220ee8/>

- [22] NEKVAPIL, Václav V., ed. *Vnější vztahy Evropské unie*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008. 143 s. ISBN 978-80-87092-00-2.
- [23] ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-461. ISSN 1211-1244.
- [24] Definice pojmu terorismus. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. c2009 [cit. 25. 11. 2016]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>
- [25] Terorismus. *Bezpečnostní informační služba: Zpravodajská služba České republiky* [online]. [c2017] [cit. 10. 10. 2017]. Dostupné z WWW: <https://www.bis.cz/terorismus.html>
- [26] Typologie terorismu. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. c2009 [cit. 25. 11. 2016]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/typologie-terorismu.aspx>
- [27] VOLNER, Štefan. Asymetrické války. *Vojenské rozhledy*, 2007, č. 3, s. 15-26. ISSN 1210-3292.
- [28] GERASIMOV, Valerij. Cennost' nauki v predviděniiji. *Vojenno-promyšlennyyj kurjer*. 2013, [roč. 11], č. 476/8, s. 2-3. Dostupné z WWW: http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf
- [29] SVĚTNIČKA, Lubomír. Ubráníme se novému vedení války? *Lidové noviny*. Česká pozice. 2016, roč. XXIX, č. 282, s. 15. ISSN 1213-1385.
- [30] REMEŠOVÁ, Olga. O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti. *Global Politics: Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy* [online]. c2014 [cit. 24. 4. 2017]. Dostupné z WWW: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-nestatech-klasifikace-slabe-statnosti>
- [31] Egyptian–Ottoman War (1839–41). *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2016 [cit. 28. 11. 2016]. Dostupné z WWW: [https://en.wikipedia.org/wiki/Egyptian–Ottoman_War_\(1839–41\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Egyptian–Ottoman_War_(1839–41))
- [32] BEEHNER, Lionel. How Proxy Wars Work. *Foreign Affairs* [online]. c2015 [cit. 25. 4. 2017]. ISSN 0015-7120. Dostupné z WWW: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-11-12/how-proxy-wars-work>

- [33] BANKOWICZ, Marek. *Státní převrat*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2010. 118 s. Bod. ISBN 978-80-7363-294-6.
- [34] CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
- [35] Tomáš Halík: Náboženský fundamentalismus? Lidé hledají jednoduché odpovědi na složité otázky. *Zpravy.tiscali.cz* [online]. c2017 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <https://zpravy.tiscali.cz/tomas-halik-nabozensky-fundamentalismus-lide-hledaji-jednoduche-odpovedi-na-slozite-otazky-292894>
- [36] CARDINI, Franco. *Chalífa a západ: kořeny terorismu a pokrytectví Západu*. Vyd. první. Praha: Vyšehrad, 2016. 168 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-632-1.
- [37] Ancient civilizations map middle east. *Big-boards.info* [online]. c2017 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <http://big-boards.info/ancient-civilizations-map-middle-east>
- [38] THOMAS, Brian. Cuneiform Reed-Ark Story Doesn't Float. *The institute for Creation Research* [online]. c2014 [cit. 13. 5. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.icr.org/article/cuneiform-reed-ark-story-doesnt-float/>
- [39] ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Na počátku byl Sumer*. 2., přeprac. vyd. Praha: Panorama, 1983. 260 s., [32] s. obr. příl. Stopy, fakta, svědectví. Velké civilizace.
- [40] POTMĚŠIL, Jan. *Šarīa: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0.
- [41] SOUČKOVÁ, Jana. *Starověký Přední východ*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1979. 315, [2] s. [32] s. barev. fot. příl. Velké epochy kultury; Sv. 3.
- [42] TRETERA, Jiří R. *Právní dějiny starověkého Izraele* [online]. c2000 [cit. 26. 4. 2017]. Dostupné z WWW: <http://spcp.prf.cuni.cz/vyuka/izrael.htm>
- [43] SOKOL, Jan. *Moc, peníze a právo: esej o společnosti a jejích institucích*. Vydání druhé, opravené, ve Vyšehradu první. Praha: Vyšehrad, 2015. 296 s. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-638-3.
- [44] *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): Český ekumenický překlad*. 3. přeprac. vyd. (1. vyd. v ČBS). Praha: Česká biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-8-X.

- [45] BÍČ, Miloš. *Při řekách babylónských: dějiny a kultura starověkých říší Předního Orientu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1990. 382 s. ISBN 80-7021-032-X.
- [46] CEJPEK, Jiří et al. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2., dopl. vyd. V Praze: Karolinum, 2002. 247 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-246-0323-3.
- [47] EKSCHMITT, Werner. *Paměť národů: hieroglyfy, písmo a písemné nálezy na hliněných tabulkách, papyrech a pergamenech*. Překlad Marie Grünfeldová. 1. vyd. Praha: Orbis, 1974. 252 s., 40 s. obr. příl. Stopy, fakta, svědectví.
- [48] History of the Horsemen. *Face-music.ch* [online]. c2016 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z WWW: http://www.face-music.ch/nomads/assyrer_en.html
- [49] KIENITZ, Friedrich-Karl. *Národy ve stínu: soupeři Řeků a Římanů v letech 1200-200 př. n. l.* Překlad Eva Pátková. 1. vyd. Praha: Odeon, 1991. 286 s. Klub čtenářů; sv. 641. ISBN 80-207-0316-0.
- [50] *Korán*. Překlad Ivan Hrbek. [Praha]: Československý spisovatel, 2012. 797 s., [4] s. obr. příl. ISBN 978-80-7459-080-1.
- [51] OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Atlas muslimských strašáků, aneb, Vybrané kapitoly z "mediálního islámu"*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 190 s. ISBN 978-80-200-2428-2.
- [52] KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Šesté, opravené vydání. Praha: Vyšehrad, 2015. 305 s. ISBN 978-80-7429-598-0.
- [53] MENDEL, Miloš. *Džihád*. 2. vyd. Praha: Atlantis, 2010. 354 s. ISBN 978-80-71058-316-0.
- [54] Džihád není svatou válkou, není nástrojem teroristů a ve skutečnosti má úplně jiný význam. *Hrebenar.eu* [online]. c2014 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <http://www.hrebenar.eu/2014/04/dzihad-neni-svatou-vaalkou-neni-nastrojem-teroristu-a-ve-skutecnosti-ma-uplne-jiny-vyznam/>
- [55] *Dābīq*. Rakka: Islámský stát, 2014, roč. 1, čís. 1. Dostupné z WWW: <https://clarionproject.org/islamic-state-isis-isil-propaganda-magazine-dabiq-50/>
- [56] HELFONT, Samuel. Tel Aviv Notes: The Geopolitics of the Sunni-Shi'i Divide in the Middle East. *Dayan.org* [online]. c2014 [cit. 1. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <http://dayan.org/content/tel-aviv-notes-geopolitics-sunni-shii-divide-middle-east>

- [57] Hanafi. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2018 [cit. 10. 4. 2018]. Dostupné z WWW: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hanafi>
- [58] PAVLINCOVÁ, Helena, ed. a HORYNA, Břetislav, ed. *Judaismus, křesťanství, islám*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš., (V Nakladatelství Olomouc vyd. 1.). Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. 661 s. ISBN 80-7182-165-9.
- [59] Islamic School and Branches. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2018 [cit. 10. 4. 2018]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_schools_and_branches
- [60] Chalífát. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. c2016 [cit. 8. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <https://cs.wikipedia.org/wiki/chalífát>
- [61] The Zykes-Picot Agreement of 1916. *Micheline's Blog: Art, music, books, history & current events* [online]. c2015 [cit. 20. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <https://michelinewalker.com/2016/08/>
- [62] Maps. *Houshamadyan: A Project to Reconstruct Ottoman Armenian Town and Village Life* [online]. c2011 [cit. 15. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <http://www.houshamadyan.org/mapottomanempire.html>
- [63] ŠTYRSKÝ, Jiří. *Sociálně politická charakteristika rozvojového světa. III/1., Regionální přehledy: Asie – Blízký východ*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 84 s. ISBN 80-7066-024-4.
- [64] Redraw Middle Eastern Nations. *Beyond the Cusp* [online]. c2015 [cit. 20. 5. 2017]. Dostupné z WWW: <https://beyondthecusp.wordpress.com/tag/redraw-middle-eastern-nations/>
- [65] Aliyah. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2015 [cit. 24. 10. 2016]. Dostupné z WWW: <https://en.wikipedia.org/wiki/Aliyah>
- [66] HERZL, Theodor. *Židovský stát: pokus o moderní řešení židovské otázky*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009. 139 s. Europa; sv. 17. ISBN 978-80-200-1712-3.
- [67] ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina: minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 4., aktualizované vydání. Brno: Barrister & Principal, 2015. 330 stran. ISBN 978-80-7485-089-9.

- [68] History of the State of Palestine. *Wikipedia: The free encyclopedia* [online]. c2018 [cit. 1. 5. 2018]. Dostupné z WWW: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_State_of_Palestine
- [69] FERRO, Marc. *Dějiny kolonizací: od dobývání po nezávislost 13.-20. století*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7106-837-2.
- [70] NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. 303 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-866-2.
- [71] People Killed by Terrorist Attacks in Western Europe 1970-2015. *Datagraver* [online]. c2017 [cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.datagraver.com/case/people-killed-by-terrorism-per-year-in-western-europe-1970-2015>
- [72] Tito lidé stáli za největšími útoky v Evropě. Tváře teroru, detaily o jejich životě, fotografie. *Aktuálně.cz* [online]. c2018 [cit. 22. 5. 2018]. Dostupné z WWW: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/terroristicke-utoky-v-evrope-islamsky-stat-al-kaida-terror/r~019035664f9911e894960cc47ab5f122/>
- [73] Update: 2017 Has Seen A Terror Attack Attempted In Europe Every Seven Days. *Breitbart* [online]. c2017 [cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.breitbart.com/london/2017/05/23/2017-seen-terror-attack-attempted-europe-every-nine-days/>
- [74] 10 Years Of Arab Youth Survey: A Decade Of Hopes & Fears. *Arabyouthsurvey.com* [online]. c2018 [cit. 11. 5. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.arabyouthsurvey.com/index.html>
- [75] The World Factbook. *Central Intelligence Agency* [online]. c2018 [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
- [76] Teritoriální informace: Země. *BusinessInfo.cz* [online]. c2018 [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme.html>
- [77] Corruption Perceptions Index 2017. *Transparency International* [online]. c2018 [cit. 11. 5. 2018]. Dostupné z WWW: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
- [78] Hrozí nám globální konflikt, na řadě míst Středního východu vypukla anarchie, říká profesor Gilboa. *Aktuálně.cz* [online]. c2017 [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z WWW:

<https://video.aktualne.cz/dvtv/hrozi-nam-globalni-konflikt-na-rade-mist-stredniho-vychodu-p/r~7bf6187c23b511e7b5e5002590604f2e/>

- [79] Travel Advisories. *U. S. Department Of State: Bureau Of Consular Affairs* [online]. c2018 [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z WWW: <https://travel.state.gov/content/travel/en/traveladvisories/traveladvisories.html>
- [80] Foreign Travel Advice. *Gov.uk* [online]. c2018 [cit. 15. 5. 2018]. Dostupné z WWW: <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice>
- [81] JANKA, Jaromír et al. *Celým světem: zeměpisné a politické přehledy všech států a zemí světa*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966. 464 s.
- [82] DAHRENDORF, Ralf. *Od pádu Zdi k válce v Iráku: nový začátek dějin*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-842-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

GCC	<i>Gulf Cooperation Council</i> – Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu, Rada Perského Zálivu
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> – Ústřední zpravodajská služba Spojených států amerických s vnějším polem působnosti (rozvědka)
CBRN	<i>Chemical, Biological, Radiological and Nuclear weapons</i> – Chemické, biologické, radiologické a atomové zbraně hromadného ničení, modernější ekvivalent pojmu ZHN
HDP	<i>Hrubý domácí produkt</i>
MV ČR	<i>Ministerstvo vnitra České republiky</i>
OSN	<i>Organizace spojených národů</i> (angl. <i>United Nations</i>)
RB OSN	<i>Rada bezpečnosti OSN</i>
ZHN	<i>Zbraně hromadného ničení</i> – viz CBRN
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> – Euroatlantický vojenský pakt
UNSCOP	<i>United Nations Special Committee on Palestine</i> – zvláštní komise OSN pro Palestinu

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1. Širší Blízký východ ve svém maximálním pojetí. [vlastní].....</i>	13
<i>Obr. 2. Arabský svět. [vlastní]</i>	14
<i>Obr. 3. Magreb. [vlastní].....</i>	15
<i>Obr. 4. Střední východ. Pokud jsou vyjmuty oblasti Egypta, Arabského poloostrova, Kavkazu a Íránu, pak se hovoří o Blízkém východu (sytě zelená barva). [vlastní].....</i>	16
<i>Obr. 5. Politická mapa Kavkazu. [10]</i>	17
<i>Obr. 6. Levanta (volnější definice). [vlastní].....</i>	18
<i>Obr. 7. Současný stav v Palestině. Palestinskou autonomii tvoří oddělené oblasti pásma Gazy (Gaza Strip) a západního břehu Jordánu (West Bank), jež jsou obklopeny státem Izrael. Současně je patrné „prorůstání“ izraelských osad do arabského území. [15].....</i>	19
<i>Obr. 8. Úrodný půlměsíc. [vlastní]</i>	20
<i>Obr. 9. Arábie. [vlastní]</i>	21
<i>Obr. 10. Oblast Zálivu. [vlastní]</i>	21
<i>Obr. 11. Oblast zájmu. [vlastní]</i>	22
<i>Obr. 12. Starověký Blízký východ. Naznačeny jsou nejdůležitější říše/oblasti (bílé písmo) a polohy významných měst (černé písmo). [37]</i>	31
<i>Obr. 13. Klínové písmo. [38]</i>	32
<i>Obr. 14. Starověké obchodní cesty v severní Africe. [48]</i>	35
<i>Obr. 15. Obecný koncept pramenů šarīy. [vlastní].....</i>	42
<i>Obr. 16. Rozšíření mazhab. Modře sunna, červeně šīa, růžově ibādīja. [55]</i>	44
<i>Obr. 17. Detailní rozdělení mazhab ve světě. Světle zeleně hanafī, tyrkysově mālikī, modře šāfīī, tmavě zeleně hanbalī. [57]</i>	45
<i>Obr. 18. Aplikace šarīy v zájmové oblasti. Zelená – folklórní úroveň; žlutá – úroveň rodinného práva; oranžová – plná integrace šarīy do právního systému státu. [vlastní] ...</i>	47

- Obr. 19. Chalífát. Červenou barvou je zobrazen jeho rozsah za života Mohameda (622-632), oranžovou za vlády volených chalífů (632-661), žlutou za vlády Umajjovců (661-750). [60] 49
- Obr. 20. Osmanská říše v době svého největšího územního rozmachu (1683). [61] 50
- Obr. 21. Pašaliky v Osmanské říši. Stav po roce 1900. [62] 51
- Obr. 22. Evropský kolonialismus v zájmové oblasti v průběhu 20. století. Žlutě Velká Británie, modře Francie, zeleně Itálie, hnědě Španělsko, růžově území nepodléhající evropské kontrole. Letopočty představují vyhlášení nezávislosti ať pouze formální, nebo skutečné. V případě Íránu jde o návrat k autentické teokracii. [64] 53
- Obr. 23. Sykes-Picotova dohoda o rozdělení sfér vlivu. Modře francouzská, růžově britská, oranžově ruská, červeně společná. [61] 55
- Obr. 24. Vlevo pašaliky Osmanské říše na území Palestiny k roku 1918. Vpravo návrh OSN na rozdělení Palestiny dle závěrů komise UNSCOP z roku 1947. Žlutě arabský stát, oranžově židovský stát, bíle Jeruzalém a okolí pod mezinárodní správou. [68] 58
- Obr. 25. Počty obětí teroristických útoků v západní Evropě 1970-2017 (k 22. 5. 2017). Červeně útoky inspirované islamismem. [71] 63
- Obr. 26. Politická situace v zájmové oblasti po roce 2011. Zelená – proběhly protesty a vláda schválila politické změny; žlutá – mírné protesty proti vládě; oranžová – silné protesty proti vládě; fialová – silné protesty a svržení vlády; šedá – protesty přerostly v občanskou válku. [vlastní] 65
- Obr. 27. Hlavní regionální mocenské vazby. Zeleně pozitivní vazby, červeně negativní vazby, modře pragmatické vazby. [vlastní] 66

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Počty muslimů náležející k hlavním islámským větvím, stav v roce 2018. [59]</i>	<i>46</i>
<i>Tab. 2. Zjednodušené dělení islámských škol a sekt. [vlastní]</i>	<i>46</i>
<i>Tab. 3. Dekolonizace v zájmové oblasti. V závorce jsou uvedeni kolonizátoři: Osmanská říše (O), Velká Británie (VB), Francie (F), Itálie (I), Španělsko (Š). [vlastní]</i>	<i>60</i>
<i>Tab. 4. Teroristické útoky v západní Evropě 2004-2017. AK – Al-Kájda; X – neznámé; IS – Islámský stát; IIS – inspirace Islámským státem. [72]</i>	<i>64</i>
<i>Tab. 5. Vybrané ekonomické ukazatele států v zájmové oblasti k roku 2017 (není-li uvedeno jinak). PA – Palestinská autonomie; SA – Saúdská Arábie; SAE- Spojené arabské emiráty. [74] [75] [76]</i>	<i>67</i>
<i>Tab. 6. Vybrané socioekonomické ukazatele států v zájmové oblasti k roku 2017 (není-li uvedeno jinak). PA – Palestinská autonomie; SA – Saúdská Arábie; SAE- Spojené arabské emiráty. [74] [75] [76]</i>	<i>69</i>
<i>Tab. 7. Porovnání myšlenkového světa „průměrného“ obyvatele Západu a zkoumané oblasti. [vlastní]</i>	<i>71</i>
<i>Tab. 8. Bezpečnostní analýza jednotlivých států zkoumané oblasti. [74] [75] [76] [79] [80] [81] [82]</i>	<i>75</i>